

Elämää auttamisjärjestelmän reunalla

Tukiasumisen saamat merkitykset ja moraalijärjestyksen rakentuminen asukkaiden kerronnassa

JENNA SYRJÄLÄ

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Syyskuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

SYRJÄLÄ, JENNA: Elämää auttamisjärjestelmän reunalla

– Tukiasumisen saamat merkitykset ja moraalijärjestyksen rakentuminen asukkaiden kerronnassa

Pro gradu -tutkielma, 113 sivua, 4 liitesivua

Sosiaalityö

Ohjaaja: Arja Jokinen

Syyskuu 2015

Tutkimuksessa tarkastelen tukiasumisen saamia merkityksiä asunnottomuuden kohdanneiden miesten elämässä. Tutkimukseni paikantuu palvelujärjestelmän viimesijaisten auttamispaikkojen käytäntöjen ja asiakkuuksien tutkimisen kentälle. Tukiasumisen saamien merkitysten lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan asukkaille avautuvia subjektipositioita erilaisissa tukiasumisen merkitystä kuvaavissa tulkintarepertuaareissa sekä tukiasumisen saamien merkitysten rakentamaa moraalista järjestystä.

Aineisto koostuu seitsemän (7) tukiasunnossa asuvan miehen kerronnallisesta teemahaastattelusta. Tutkimukseni metodologiset sitoumukset sekä kiinnostukseni merkitysten rakentumisen sosiaalisuuteen haastatteluvuorovaikutuksessa kiinnittävät tutkimukseni analyttisesti diskursiivisen tutkimuksen kentällä diskursiiviseen psykologiaan. Tutkimukseni analyttisten käsitteiden (tulkintarepertuaari ja subjektipositio) avulla suuntaan aineiston analysoinnissa huomiota haastateltavien vaihtelevien sanastojen rooliin merkitysten konstruoimisessa sekä asukkaiden toiminnan mahdollisuuksiin ja rajoituksiin.

Haastateltavat miehet tulkitsevat tukiasumiskokemuksiaan ja tukiasumisen saamia merkityksiä nykyisessä elämäntilanteessansa viiden erilaisen repertuaarin kautta: 1) ”Tasapainoisen arjen” – repertuaari, 2) ”Yhteisösuhteiden” – repertuaari, 3) ”Yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden” – repertuaari, 4) ”Institutionaalisen sääntelyn” – repertuaari sekä 5) ”Poikkeavuuden ja eriarvoisuuden” – repertuaari. Haastattelupuheessa esiintyvät viisi erilaista tulkintarepertuaaria havainnollistavat tukiasumisen saamien merkitysten moninaisuutta ja ristiriitaisuutta miesten elämässä. Asukkaille avautuu vuorovaikutuksen kulussa eri repertuaareissa vaihtelevia positioita, jolloin myös asukkaiden suhde tukiasumistyön sisältöihin rakentuu eri tavoin. Asukkaiden haastattelupuheessa rakentuu kaksi paikallista moraalista järjestystä, joissa toisessa tukiasuminen näyttäytyy asukkaiden nykyisen elämäntilanteen kiinnekohtana ja toisessa välitilana. Kahden erilaisen moraalijärjestyksen valossa edellytykset tukiasumistyön toteuttamiselle ja sisällön muotoutumiselle näyttäytyvät toisistaan poikkeavina. Tällöin esimerkiksi asiakassuhde, asukkaiden suhde työskentelyn päämääriin ja palvelujärjestelmään sekä edellytykset kodin tunteen rakentumiselle tukiasunnossa asuttaessa merkityksellistyvät eri tavoin.

Ammatillisten käytäntöjen kannalta tutkimustulokseni tuovat esille muun muassa asiakkaan ja työntekijän välisen luottamuksellisen suhteen merkityksen asukkaiden psykososiaalisen tuen mahdollistamiseksi. Tukiasumistyön käytännöissä on muutoksen ja kuntoutumisen tavoittelemisen rinnalla hyväksyttävä asiakkaiden tilanteiden muuttumattomuus. Tällöin olisi pohdittava, millaista on asukkaiden lähtökohdista toteutettava ”riittävän hyvä” tukiasuminen, joka sallii asukkaiden kiinnittyä tukiasumisyhteisöön myös ajoittaisen psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn heiketessä.

Avainsanat: asunnottomuus, diskurssianalyysi, moraalijärjestys, sosiaalinen konstruktionismi, tukiasuminen, viimesijainen auttamisjärjestelmä

UNIVERSITY OF TAMPERE
School of Social Sciences and Humanities

SYRJÄLÄ, JENNA: Life at the edge of the Helping Systems

– The meanings of supported accommodation and construct of the moral order in residents' speech.

Master Thesis, 113 pages, 4 appendix pages

Social Work

Supervisor: Arja Jokinen

September 2015

The subject matter of the study is the meanings of supported accommodation in homeless men's lives. The study is located in the field of practices and clients of the last-resort welfare services. Besides the meanings of supported accommodation, the research attempts to find out what subject positions are constructed to clients in different interpretative repertoires which construct the meanings of supported accommodation and the construct of the moral order in the meanings of supported accommodation.

The data consist of seven (7) recorded narrative thematic interviews with men who live in a supported housing unit. My methodological commitments and constructionist view, according to which the meanings are created through interaction, located my study analytically in the field of discourse study to discourse psychology. The analytical concepts I use in this study (interpretative repertoire and subject position) which I utilize to examine in the role of varying vocabulary in construct of the meanings and the possibilities and limitations of clients' agency.

The men who I interviewed interpret the meanings and experience of supported accommodation in their current situation through five different repertoires: 1) "Balanced everyday life" – repertoire, 2) "Community relations" – repertoire, 3) "Privacy and autonomy" – repertoire, 4) "Institutional regulation" – repertoire and 5) "Deviance and inequality" – repertoire. Five different interpretative repertoires demonstrate, how the meanings of supported accommodation are various and contradictory in men's lives. Residents construct through interaction in different repertoires varying subject positions, when also attitude to helping work is constructed different ways. Interview talk is constructed two local moral orders, where supported accommodation seems either the place of attachment or temporary place. In two distinct moral orders circumstances to helping work of a supported accommodation seems contradictory. Then for example helping relation, attitude to aims of helping work and to our social services system and possibilities to create the sense of home in supported accommodation are constructed in different ways.

Suggestions are presented to professional practice, for example the meaning of confidential relation between workers and clients, which enable psychosocial support. In the practices of helping work in supported accommodation must simultaneous with change and rehabilitation accept constancy of clients' situations. Then should think, what kind of is in clients' starting point organized "good enough" supported accommodation, which allow clients to attach supported housing community also when their psychical and social working order is weaken.

Keywords: homelessness, discourse analysis, moral order, social constructionism, supported accommodation, welfare services of last-resort

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	1
2 TUTKIMUKSEN KONTEKSTI JA AIKAISEMPI TUTKIMUS.....	4
2.1 Asunnottomuus ja kodittomuus	4
2.2 Tukiasuminen osana asunnottomien asumispalvelujärjestelmää	8
2.3 Tukiasumisen merkitykset aikaisempien tutkimusten valossa	12
3 TEOREETTISET JA KÄSITTEELLISET LÄHTÖKOHDAT	17
3.1 Paikantuminen viimesijaisten auttamisjärjestelmien tutkimuskentälle	17
3.2 Moraalijärjestyksen rakentuminen auttamistyön institutionaalisissa käytännöissä.....	22
4 KYSYMYKSENASETTELU, METODOLOGIA JA AINEISTON KUVAUS	27
4.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset	27
4.2 Sosiaalinen konstruktionismi metodologisena viitekehyksenä	28
4.3 Kerronnallinen teemahaastattelu keinona tavoittaa moninaiset merkitykset	30
4.4 Tutkijana kentällä: Aineiston hankintaan liittyvät kysymykset ja tutkimusaineiston kuvaaminen.....	33
5 AINEISTON ANALYYSI JA TUTKIMUSETIIKKA	38
5.1 Diskurssianalyttisen tutkimuksen lähtökohdat.....	38
5.2 Tulkintarepertuaari ja subjektipositio merkitysten tavoittamisen välineinä aineiston analysoinnissa.....	40
5.3 Analyysiprosessin toteuttaminen	42
5.4 Välittämiseen pohjautuva etiikka tutkimuksen tekoa ohjaavana lähtökohtana.....	44
6 TUKIASUMISEN SAAMIEN MERKITYSTEN MUOTOUTUMINEN VIIDEN ERILAISEN TULKINTAREPERTUAARIN KAUTTA.....	50
6.1 Tasapainoisen arjen – repertuaari	50
6.2 Yhteisösuhteiden – repertuaari.....	57
6.3 Yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden – repertuaari.....	64
6.4 Institutionaalisen sääntelyn – repertuaari.....	71
6.5 Poikkeavuuden ja eriarvoisuuden – repertuaari	79
7 KAHDEN PAIKALLISEN MORAALIJÄRJESTYKSEN RAKENTUMINEN	87
7.1 Kahden erilaisen moraalisen järjestyksen paikantaminen aineistosta	87
7.2 Mitä kaksi moraalista järjestystä kertovat tukiasumistyön sisällöstä?	88

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	93
8.1 Yhteenvetoa tutkimuksen tuloksista	93
8.2 Tutkimuksen merkitys sosiaalityön ammatillisille käytännöille ja tukiasumistyön toteuttamiselle	97
8.3 Tutkimusprosessin reflektointi ja tutkijan positoiden pohdinta	101
LÄHDELUETTELO	106
LIITTEET	114
Liite 1: Tutkimusesite	114
Liite 2: Tutkimussuostumus	115
Liite 3: Haastattelurunko	116

TAULUKOT

Taulukko 1: Tukiasumistyön sisällön rakentuminen kahdessa paikallisessa moraalijärjestyksessä	89
Taulukko 2: Tukiasumisen saamat merkitykset ja asukkaille eri repertuaareissa avautuvat positiot	94

1 JOHDANTO

Asunnottomuus ja oman asunnon puuttuminen on nähty yhtenä hyvinvointiyhteiskuntamme keskeisimmistä eettisistä vääryyksistä (Juurinen & Virtane-Olejniczak 2008, 141). Asunnottomuus on sekä henkilökohtaisesti että yhteiskunnallisesti kestäväntöntä. Henkilökohtaisesti elettyinä kokemuksena asunnottomuus näyttäytyy inhimillisenä tragediana ja huono-osaisuuden tiivistymänä. Yhteiskunnan rakenteellisesta näkökulmasta oman asunnon puuttuminen merkitsee hyvinvointiyhteiskunnan arvolähtökohtien ja kansalaisille asetettujen lupauksen murenemista. Eettisesti kestävä sosiaalityön tutkimuksen tulee pohjautua käytännön työssä omaksuttuihin arvolähtökohtiin ja työlle asetettuihin päämääriin (Smith 2009, 187). Tällöin asunnottomuuden ja siihen kohdistuvien ratkaisukeinojen tutkimisen tärkeyttä voidaan perustella eettisistä lähtökodista, sillä sosiaalityön tutkimuksen tärkeänä tehtävänä on yhteiskunnallisesti heikossa asemassa olevien ihmisten äänen ja käytännön työssä kohdattujen epäkohtien esille tuominen. Sain itse ensimmäisen kosketukseni sosiaalityöntekijän ammattiin asunnottomille suunnatussa asumisyksikössä työskennellessäni. Työssä kohtaamani ihmisten tilanteet ja elämäntilanteet ovat vahvistaneet tutkimussuunnitelmaa laatiessani omaksumaa näkemystä viimesijaisten auttamisjärjestelmien asiakkaiden kertomusten ja haavoittuvaisessa asemassa elävien ihmisten kokemusten esille tuomisen tärkeydestä.

Asunnottomuuden ratkaisukeinoin on viime vuosina kiinnitetty kasvavaa huomiota erityisesti vuosille 2008–2011 ja 2012–2015 laadittujen Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishojelmien myötä. Ohjelmien myötävaikutuksella asunnottomille suunnatun palvelujärjestelmän painopistettä on siirretty väliaikaisesta asuntolamajoituksesta kohti pysyvämpiä tuettuja ja kuntouttavia asumisratkaisuja. (Ympäristöministeriö 2008; Ympäristöministeriö 2012; Pleace, Culhane, Granfelt & Knutagård 2015, 17.) Ohjelmien myötä on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka pelkkä asunnon tarjoaminen ei mahdollista kaikkien asunnottomien moninaisiin tuen tarpeisiin ja elämäntilanteiden haasteisiin vastaamista. Asunnon lisäksi tarvitaan muita tukitoimia asumisen taitojen vahvistamiseksi ja asumisen jatkuvuuden turvaamiseksi. (Kettunen 2007, 387; Juurinen & Virtane-Olejniczak 2008, 148, 153; Lehtonen & Salonen 2008, 29.)

Tukiasumisen ja muiden kuntouttavien asumisratkaisujen merkitys asunnottomuuden ja asumisen ongelmien ratkaisemiseksi on näin ollen tiedostettu yhteiskunnallisten toimijoiden keskuudessa.

Omassa tutkimuksessani pyrin tuomaan esille ruohonjuuritason tietoa asumispalveluiden toimivuudesta. Tutkimukseni tavoitteena on kuvata tukiasunnoissa asuvien asukkaiden kokemuksia ja tukiasumisen saamia merkityksiä heidän nykyisessä elämäntilanteessansa. Kaikki tutkimukseeni osallistuneet asukkaat ovat miehiä, jolloin tutkimukseni tuo esille tukiasunnossa asumisen merkityksellistämisen tapoja miesten näkökulmasta. Tutkimukseni paikantuu palvelujärjestelmän marginaalisten auttamispaikkojen asiakkuuskokemusten ja auttamistyön institutionaalisten käytäntöjen tutkimisen kentälle. Tutkimuksissa on tarkasteltu yhteiskunnan viimesijaisiksi määrittyneiden auttamisjärjestelmien käytännöistä esimerkiksi naisille suunnatun asuntolan asiakastyötä (Vanhala 2005), asunnottomille suunnatun naistyön asiakkuuksien rakentumista (Haahtela 2015), asunnottomille ja päihdeongelmallisille suunnatun ensisuojan asiakkuuskategorioita (Kulmala 2006) sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujille kohdistetun tuetun asumisen käytäntöjä (Raitakari 2008; Juhila, Hall & Raitakari 2010; Juhila & Raitakari 2010). Asunnottomille suunnattuja tuetun asumisen palveluja on aikaisemmissa tutkimuksissa tarkasteltu esimerkiksi asumissosiaalisen työn käsitteen avulla tuomalla esiin työntekijöiden läsnäolon merkitys (Granfelt 2013b) sekä tarkastelemalla tuettua asumista vankilasta vapautuvien ihmisten näkökulmasta (Granfelt 2014). Yhteiskunnan viimesijaisiksi kuvattujen auttamisinstituutioiden kohderyhmäksi määrittyvät näin ollen asunnottomat tai asunnottomuuden riskin kohdanneet ihmiset. Viime vuosina asunnottomien tukiasumista käsittelevät tutkimukset ovat kohdistuneet Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelmien myötävaikutukselle ns. asunto ensin – mallin mukaisten asumisyksiköiden käytäntöjen tarkastelemiseen. Koen itse tärkeänä tuoda esille myös portaikkomallin mukaisissa asumisyksiköissä elävien ihmisten näkökulmia asumispalveluiden merkityksistä osana asukkaiden elämänkokonaisuutta.

Auttamistyön käytäntöjä voidaan tutkimuksissa lähestyä esimerkiksi lukemalla työstä tuotettuja dokumentteja, institutionaalisen vuorovaikutuksen kulkua analysoimalla tai työntekijöitä haastatteleamalla. Asiakkaiden kokemusten kuunteleminen mahdollistaa toisen tiedon esille tuomisen palvelujärjestelmän toimivuudesta. Toisen tiedon näkökulma avaa mahdollisuuden tavoittaa ”yksityiskohtaista, kokemuksellista, paikantunutta, ihmettelevää, paljastavaa ja pohdiskelevaa” tietämystä tutkimuksen kohteena olevasta todellisuudesta (Hänninen, Karjalainen & Lahti 2005, 4). Asiakkaiden äänen nostaminen tutkimuksen ja tiedon tuottamisen keskiöön mahdollistaa näin ollen yksityiskohtaisen kokemustiedon tavoittamisen auttamistyön arkisista käytännöistä. Eettisten lähtökohtien lisäksi palveluiden käyttäjien ruohonjuuritason kokemusten kuuleminen palvelujärjestelmän toimivuudesta tarjoaa työntekijöille välineitä reflektoida omia

työtapojaan ja asukkaiden kohtaamiseen kiinnittyviä kysymyksiä. Näin ollen asiakkaiden näkemysten esille tuominen on tärkeätä ammatillisten käytäntöjen kehittämisen näkökulmasta. Asukkaiden kokemusten kuuleminen palvelujärjestelmän asiakkuudesta tarjoaa työntekijöille välineitä omien työkäytäntöjen kriittiseen tarkasteluun ja toisin toimimisen mahdollisuuksien paikantamiseen.

Tutkimukseni etenee seuraavasti: Luvussa 2. *Tutkimuksen konteksti ja aikaisempi tutkimus* esittelen asunnottomuuden ja kodittomuuden käsitteitä sekä tukiasumista osana asumispalveluiden kokonaisuutta. Luvussa 3. *Teoreettiset ja käsitteelliset lähtökohdat* esittelen tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat, jolloin kuvaan viimesijaisten auttamisjärjestelmien ominaispiirteitä sekä auttamisinstituutioissa läsnä olevan moraalijärjestyksen rakentumista aiempien tutkimusten valossa. Luvussa 4. *Kysymyksenasettelu, metodologia ja aineiston kuvaus* kuvaan tarkemmin tutkimuskysymykseni ja -tehtäväni, sosiaalisen konstruktionismin metodologisen viitekehyksen sekä tutkimusaineistoni. Luvussa 5. *Aineiston analyysi ja tutkimusetiikka* kuvaan oman lähestymistapani diskurssianalyttiseen tutkimustraditioon sekä aineiston analyysiprosessin etenemisen ja pohdin tutkimukseni eettisiä kysymyksiä. Kuudennessa luvussa esittelen tutkimukseni tulokset tukiasumisen saamista merkityksistä sekä näissä merkitysrakennelmissa asukkaille avautuvista positioista. Toisessa tulosluvussa tuon esille tukiasumisen saamien merkitysten rakentamat paikalliset moraalijärjestykset asukkaiden kertomien kokemusten valossa. Lopuksi *Yhteenveto ja johtopäätökset* – luvussa kokoon yhteen tutkielmani keskeiset tulokset ja johtopäätökset sekä pohdin tutkimukseni luotettavuutta ja omaa asemaani tutkimusprosessin eri vaiheissa.

2 TUTKIMUKSEN KONTEKSTI JA AIKAISEMPI TUTKIMUS

Tässä luvussa kuvaan aluksi asunnottomuuden ja kodittomuuden välisten käsitteiden suhdetta. Ilmiöiden määrittäminen on välttämätöntä, sillä asunnottomuuden määrittelykäytännöt ja tapamme ymmärtää yhteiskuntamme ilmiöitä ja ihmisten elinolosuhteita vaikuttavat auttamistyön käytäntöihin ja toimintatapoihin, joilla ongelmia pyritään ratkaisemaan. Asunnottomuuden ja kodittomuuden välisen suhteen erittelyn jälkeen siirryn asunnottomuuden ratkaisukeinojen tarkastelemiseen kuvaamalla tukiasumista osana asumispalvelujärjestelmän kokonaisuutta. Luvun lopuksi tarkastelen tukiasumisen merkityksellistämisen tapoja aikaisempien tutkimusten näkökulmasta.

2.1 Asunnottomuus ja kodittomuus

Asunnottomuutta on hankala määritellä yksiselitteisesti (esim. Kettunen 2007, 381). Tilastojen tasolla asunnottomuutta jaotellaan asunnottomuuden keston ja asumispaikan mukaan (Suonio & Kuikka 2012, 224; ARA 2015). Virallisen asunnottomuustilaston mukaan asunnottomiksi luetaan henkilöt, jotka elävät asunnon puutteen vuoksi ulkona, rappukäytävissä, ensisuojoissa tai asuntoloissa. Lisäksi asunnottomiksi luokitellaan henkilöt, jotka oleskelevat tilapäisesti oman asunnon puuttumisen vuoksi sukulaisten tai tuttavien luona sekä erilaisissa laitoksissa asunnon puutteen vuoksi majoittuvat. Myös vankilasta ilman asuntoa vapautuvat määritellään tilastoinnissa asunnottomiksi. Asunnottomuustilaston mukaan Suomessa oli vuonna 2014 yhteensä 8316 asunnottomia henkilöä. Tilastojen valossa asunnottomuus näyttäytyy pääkaupunkiseudun, erityisesti Helsingin ongelmana. Kaikista asunnottomista Helsingissä eli vuoden 2014 lopulla 3500 henkilöä. (ARA 2015, 3–4.)

Asunnottomien ryhmässä erotetaan erikseen pitkäaikaisasunnottomat, joita on kuvattu asunnottomien ”kovana ytimenä” (Ympäristöministeriö 2008, 4; Juurinen & Virtane-Olejniczak 2008, 142; Tainio & Fredriksson 2009, 183) ja erityisen haavoittuvaisena ihmisryhmänä (Tsemberis 2010, 3). Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelman (Ympäristöministeriö 2008, 6) mukaan

”pitkäaikaisasunnottomilla tarkoitetaan sitä asunnottomien ryhmää, jonka asunnottomuus on pitkittynyt ja kroonistunut tai uhkaa kroonistua siksi, että tavanomaiset asumisratkaisut eivät tämän ryhmän kohdalla toimi eikä yksilöllisiä tarpeita vastaavia ratkaisuja ole riittävästi tarjolla”. Ohjelman mukaan pitkäaikaisasunnottomaksi määrittäminen ei ole riippuvainen asunnottomuusjakson pituudesta (emt., 6). Asunnottomuustilastoissa ihminen luokitellaan pitkäaikaisasunnottomaksi, mikäli henkilö on ollut vähintään vuoden asunnottomana tai asunnottomuusjaksot ovat olleet toistuvia viimeisen kolmen vuoden aikana (Tainio & Fredriksson 2009, 183; ARA 2015, 4). Tilastojen mukaan kaikista asunnottomista pitkäaikaisasunnottomia oli vuoden 2014 lopussa 2443 henkilöä, joista Helsingissä eli 1220 henkilöä. (ARA 2015, 3–4.)

Kulttuurisesti jaetun ymmärryksen mukaan asunnottomuus määritellään keskeisimmin sosiaalisesti ongelmaksi (esim. Jokinen & Juhila 1996, 17, 21). Sosiaalisena ongelmana asunnottomuus näyttäytyy monimuotoisena. Erityisesti pitkittyneeseen asunnottomuuteen yhdistyy usein muita ongelmia, kuten hallitsematonta päihteiden käyttöä, mielenterveysongelmia, rikollisuutta, taloudellista niukkuutta, väkivaltaista ja aggressiivista käyttäytymistä, fyysisiä sairauksia sekä nälkää. (esim. Juurinen & Virtane-Olejniczak 2008, 147–148; Ympäristöministeriö 2008, 6; Tsemberis 2010, 3; Suonio & Kuikka 2012, 242.) Asunnottomuuden määrittelemisen sosiaalisesti ongelmaksi johtaa sen ratkaisukeinojen pohtimisen ja poistamisen tarpeeseen (Jokinen & Juhila 1996, 23; Kettunen 2007, 380). Asunnottomuuden monimuotoisuuden vuoksi sen syiden ja ratkaisukeinojen pohtimisessa tulisi huomioida yksilöllisten ja yhteiskunnan rakenteellisten tekijöiden yhteisvaikutus (Kettunen 2007, 389; Moore 2007, 146; Lehtonen & Salonen 2008, 86; Cronley 2010, 320, 324; Pleace ym. 2015, 35). Tällöin asuntomarkkinoiden rakenteellisten ongelmien ja esimerkiksi kohtuuhintaisten asuntojen puutteen rinnalla huomiota tulee kohdistaa asumista vaikeuttaviin yksilöllisiin tekijöihin (Kärkkäinen 2005, 293, 312). Esimerkiksi Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmissä (Ympäristöministeriö 2008 ja 2012) on tiedostettu asuntojen rakentamisen lisäksi asunnottomien ihmisten asumiskykyä vahvistavien tukitoimenpiteiden ja arjen hallinnan taitojen tukemisen merkitys asumisen ongelmien ja asunnottomuuden ratkaisemiseksi.

Asunnottomuus voidaan jakaa suhteelliseen ja absoluuttiseen asunnottomuuteen (Granfelt 1998, 54). Absoluuttinen asunnottomuus näyttäytyy tällöin katuasunnottomuutena (Suonio & Kuikka 2012, 237). Suhteellinen asunnottomuus ei ole niin helposti havaittavissa kuin katuasunnottomuus, jolloin esimerkiksi asuntolan huoneessa asuminen määrittyy suhteelliseksi asunnottomuudeksi

(Granfelt 1998, 55). Tilastot eivät tavoita kaikkia asunnottomia, jolloin piiloasunnottomiksi voidaan määritellä esimerkiksi vanhempien luona oman asunnon puutteen vuoksi asuvat itsenäistyvät nuoret (Juurinen & Virtane-Olejniczak 2008, 146). Suhteellisen ja absoluuttisen asunnottomuuden määritelmän lisäksi asunnottomuutta on jaoteltu uuteen ja vanhaan asunnottomuuteen. Tällöin traditionaalin asunnottomuuden edustajaksi määrittyy iäkkäämpi, alkoholisoitunut asuntolassa asuva mies (Granfelt 1998, 55; Juurinen & Virtane-Olejniczak 2008, 147). Sen sijaan muun muassa huumeongelmien kanssa kamppailevat, naiset, mielenterveysongelmaiset sekä lapsiperheet määrittyvät uutta asunnottomuuden kuvaa edustaviksi ryhmiksi (Granfelt 1998, 56). Lisäksi maahanmuuttajat, alle 25-vuotiaat nuoret aikuiset ja vankilasta vapautuvat kohtaavat nykyisin muita ryhmiä useammin asunnottomuuden (Lehtonen & Salonen 2008, 20; ARA 2015, 5). Asunnottomuustilastojen mukaan vuoden 2014 marraskuussa asunnottomia perheitä oli yhteensä 427. Kaikista asunnottomista alle 25-vuotiaita nuoria oli 1607 henkilöä ja naisia 1647 henkilöä. Asunnottomia maahanmuuttajia oli loppuvuonna 2014 yhteensä 1482 henkilöä. (ARA 2015, 3.)

Yleisen ymmärryksen mukaan asunnottomuus yhdistyy konkreettiseen olotilaan, asunnon ja oman paikan puuttumiseen (esim. Kärkkäinen 1998, 6; Kettunen 2007, 386). Oman tutkimusasetelmani näkökulmasta on olennaista pohtia asunnottomuuden käsitteen lisäksi kodittomuuden kokemusta. Tukiasunnossa asuminen ratkaisee ainakin tilastojen valossa asunnottomuuden ongelman tarjoamalla ihmiselle paikan jossa asua ja elää. Kodittomuus nähdään yleisesti moninaisempänä ilmiönä kuin asunnottomuus (Granfelt 1998, 47), jolloin kodittomuuden kokemuksen ratkaiseminen vaatii asunnon tarjoamisen lisäksi myös ihmisen elinympäristön ja sosiaalisten suhteiden vahvistamiseen liittyviä toimenpiteitä (Taipale 1982, 49). Kodittomuuden kokemuksen tutkiminen edellyttää ihmisen oman subjektiivisen kokemuksen kuulemista omasta psykososiaalisesta hyvinvoinnistaan ja suhteestaan ympäröivään yhteiskuntaan (Granfelt 1998, 47; Lehtonen & Salonen 2008, 17). Asunnottomuuden poistumista voidaan näin ollen seurata tilastojen avulla, kun taas kodittomuuden kokemuksen tarkasteleminen edellyttää ihmisten omien näkemysten kuulemista.

Asunnottomuuden ja kodittomuuden välisen suhteen ymmärtämiseksi tulee pohtia myös asunnon ja kodin määritelmiä. Ilkka Taipale (1982) on erotellut sosiaalilääketieteellisessä väitöskirjassaan asunnon ja kodin välistä suhdetta, jolloin ”asunto on fyysinen esine, joka voidaan rakentaa, omistaa, vuokrata tai kalustaa. Koti taas perustetaan tai luodaan. Asunnolla on hinta, kodilla henki”. (Emt., 48.) Asunnottomuutta on tutkimuksissa lähestytty kodin puuttumisen viitekehyksessä. Tällöin katon

puuttumisen rinnalla asunnottomuuteen nähdään kytkeytyvän henkiselä tasolla ihmisen toivon ja elämän päämäärien puuttuminen sekä emotionaalisesti muun muassa rakkauden ja ilon menettäminen. (Somerville 2013, 384–385.) Tällöin kodin tunteen rakentumisessa on olennaista ihmisen tunne kuulumisesta ja sitoutumisesta tiettyyn, hyvää oloa ja turvallisuuden tunnetta vahvistavaan paikkaan (Granfelt 1998, 104; Jokinen 2004, 90, 93).

Mooren (2007) mukaan asunnottomuutta ei voi kuitenkaan yksioikoisesti käsitteellistää kodin poissaolona (the absence of home) ja asunnottomuuden ja kodin vastakkainasettelun kautta. Asunnottomana ollessaan ihminen kykenee mielessään merkityksellistämään kodin. (Emt., 147, 150–151.) Tällöin korostuu kodin merkitys sosiaalisesti ja kulttuurisesti jaettuna arvostettuna päämääränä. Näkemyksen mukaan koti on asunnottomuuden kontekstissa läsnä asunnottoman ihmisen tulevaisuuden päämääränä ja toiveena rakentaa itselleen pysyvä paikka elää. (Kellett & Moore 2003, 132; Moore 2007, 151.) Näin ollen asunnottomuuden kontekstissa koti määrittyy valmiin paikan sijaan enemmän emotionaalisena sitoutumisena ja mielentilana, jolloin ilman kattoa (rooflessness) ihminen kykenee muistelemaan ja haaveilemaan kodista (Moore 2007, 150–151). Diskurssianalyttisesti ja narratiivisesti suuntautunut tutkimus ei voi ohittaa kysymystä kodittomuuden saamisen merkitysten huomioimisesta asunnottomien asumiskokemuksia tutkittaessa. Ei voida lähtökohtaisesti olettaa, että asunnottomuus ja koti ovat toisensa poissulkevia, vaan tutkimuksessa tulee ottaa ihmisten merkityksenannot ja kotikäsitteet analyysin lähtökohdaksi.

Walsh, Rutherford ja Kuzmak (2009) ovat tutkineet asunnottomien naisten kodille antamia merkityksiä. Tutkimuksen mukaan kotiin liitettävät odotukset kiinnittyvät fyysisten tekijöiden lisäksi kuvauksiin omista tunteista ja kodin ulkoisista tekijöistä. Tällöin kodin tulisi tyydyttää naisten fyysiset perustarpeet tarjoamalla lämmin ja siisti paikka sekä tila, jossa naiset voivat huolehtia kodinhoidollisista tehtävistä ja esimerkiksi pestä itsensä. Fyysisten tekijöiden lisäksi kodin rakentuminen edellyttää turvallisuuden ja yksityisyyden tunnetta sekä paikkaan liitettävää ilon ja lämmön kokemusta. Lisäksi naisten kertomuksissa olennaista on oman kodin avaama mahdollisuus omien päätösten tekemiselle, jolloin oman itsenäisyyden vahvistuminen luo pohjan hyvinvoinnin ja henkilökohtaisen kasvun kokemiselle. Kahden edellä kuvatun ulottuvuuden lisäksi naisten kotiin liitettävissä odotuksissa korostui asunnon ulkopuoliset tekijät, kuten hyvät kulkuyhteydet kauppoihin ja terveystiloihin sekä oma piha. (Emt., 306–308.) Asunnottomien kotikäsitteiden tutkimustulokset havainnollistavat, kuinka koti ei ole valmis, staattinen ilmiö. Sen sijaan olennaista on kodin rakentamisen ja luomisen prosessit, joiden kautta kotiin

merkityksellisenä paikkana yhdistyy fyysisten ja sosiaalisten tekijöiden ohella erilaisia kulttuurisia ja henkilökohtaisia merkityksiä. Tällöin kodin luominen ja tavoittelemisen näyttäytyy keskeisenä tekijänä ihmisen identiteetin muotoutumiselle. (Kellett & Moore 2003, 131, 138.)

2.2 Tukiasuminen osana asunnottomien asumispalvelujärjestelmää

Asunnottomille suunnatun asumispalvelujärjestelmän kehittäminen on yhteydessä asunnottomuuden määrittelykäytäntöihin ja ymmärrykseen asunnottomuuden syistä sekä siihen kytkeytyvistä sosiaalisista ongelmista. 1950- ja 1960-luvulla asunnottomuuden ratkaisukeinot perustuivat sosiaalihuollollisiin, väliaikaisiksi tarkoitettujen yömajojen ja huoltokotien rakentamiseen. Asuntolat ja huoltokodit luotiin keski-ään ylittäneiden, alkoholisoituneiden ja kadulla elävien asunnottomien tarpeisiin. (Kärkkäinen 1998, 17; Tainio & Fredriksson 2009, 184.) Perinteiset asunnottomille suunnatut asuntolat ja ensisuojat eivät kuulu lainsäädännöllisesti sosiaalihuoltoon, sillä niiden toimintaa säätelee majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annettu laki. Lain mukaiset asuntolatyypiset asunnottomille suunnatut asumisratkaisut perustuvat ”kalustettujen huoneiden tai muiden majoitustilojen tarjoamiseen tilapäistä majoitusta tarvitseville asiakkaille”. (Laki majoitus- ja ravitsemistoiminnasta 308/2006.) Huhtikuun alussa 2015 voimaan tullessa uudistetussa Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 21§) mainitaan ensimmäistä kertaa lyhytaikaisen kriisimajoituksen järjestämisen tarve asunnottomuuden yllättäen kohdanneille henkilöille. Asuntoloissa asumisen tulisi olla väliaikaista, mutta tosiasiaa niistä on muodostunut joillekin asunnottomille kodinkaltaisia pitkäaikaisia majoituspaikkoja pidempiaikaisten asumisratkaisujen tai ihmisten asumiskyvyn puutteen vuoksi. Kuluneen 40 vuoden aikana asuntoloiden määrä on vähentynyt (Tainio & Fredriksson 2009, 184). 1980-luvulta alkaen useissa kaupungeissa uudistettiin asumispalvelujärjestelmää niin, että perinteisten yömajojen ja asuntoloiden lisäksi asunnottomille alettiin tarjota tuetun asumisen ratkaisuja (Kärkkäinen 1998, 29–30). Tuettujen ja kuntouttavien asumispalvelujen lisäksi kuntien tulee lainsäädännön mukaisesti tarjota myös tilapäiseen tarpeeseen lyhytaikaista majoitusta esimerkiksi asumispäivystyksenä.

Tuettu ja palveluasuminen ovat Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisia asumispalveluja. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 21 §:n mukaan ”asumispalveluja järjestetään henkilöille, jotka

erityisestä syystä tarvitsevat apua tai tukea asumisessa tai asumisensa järjestämisessä”. Yleisesti asumispalvelut jaotellaan tuettuun, tukiasumiseen sekä palveluasumiseen ja tehostettuun palveluasumiseen (Tainio 2007, 10–11; ARA 2013, 5). Tuettu asuminen on ”omatoimista suoriutumista tukeva ja kuntoutumista edistävä asumismuoto, jossa henkilö voi asua omassa kodissaan tai tukiasunnossa” (Tainio 2007, 10). Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 21 §) mukaan ”tuetulla asumisella tarkoitetaan asumisen tukemista sosiaalihojauksella ja muilla sosiaalipalveluilla”. Näin ollen tuetussa asumisessa henkilö asuu omassa asunnossaan, johon hän saa asumisen tukemiseksi yksilöllisiin tarpeisiin räätälöityjä tukipalveluita, esimerkiksi perustukena, vahvana tai intensiivisenä tukena. Tukiasunnossa asuessaan henkilö puolestaan asuu palvelun tarjoajan tiloissa. Tukiasumista voidaan järjestää tehostettuna, jolla viitataan yleensä asukkaiden päihteiden käytön salliviin asumisratkaisuihin (Haahtela 2013, 184).

Tukiasuntojen tavoin myös palveluasunnot sijaitsevat erillisissä asumisyksiköissä. Palveluasunnoissa asuvat henkilöt tarvitsevat joka päivä saatavilla olevaa apua ja tukipalveluita asumisen onnistumiseksi. Tehostettua palveluasumista tarjotaan henkilöille, jotka psyykkisen tai fyysisen toimintakyvyn heikkenemisen seurauksena tarvitsevat ympärivuorokautisesti saatavilla olevaa hoivaa ja tukea arjen sujumisen tueksi. (Tainio 2007, 11; ARA 2013, 6; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 21§.) Näin ollen asumispalvelut vaihtelevat tarjotun hoidon ja arkisen tuen intensiteetin mukaan omaan asuntoon tuodusta tuetusta asumisesta, ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa laitosmaisessa yksikössä tarjoavaan tehostettuun palveluasumiseen. Asunnottomille suunnattujen asumispalvelujen kentän on todettu olevan hajanainen, jolloin asumispalvelujen yksiselitteinen määrittäminen on hankalaa (ARA 2013, 6). 1.4.2015 voimaan tulleessa Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 21 §) on pyritty määrittelemään tarkemmin tuetun ja palveluasumisen välistä eroa tarjottavan hoivan ja tuen intensiteetin ja sisällön suhteen. Uudistetussa laissa ei kuitenkaan mainita ollenkaan tukiasumista, jolloin myöskään tukiasumistyön sisältöä ei laissa määritellä tarkemmin.

Asumispalvelujen järjestämisessä voidaan erottaa kaksi erilaista mallia, asunto ensin - ja portaikkomalli. Alkuperäinen asunto ensin - malli on kehitetty New Yorkissa vuonna 1992 toimintansa aloittaneessa ”Pathways to Housing” -järjestössä. Asunto ensin - periaatteen mukaiset asumisratkaisut kehitettiin erityisesti asunnottomille päihde- ja mielenterveysongelmallisille vaihtoehdoksi ns. portaattaiselle ”hoito ensin” - mallille. (Tsemberis 2010, 4, 13–15, 30.) Asumisen portaikkomallissa kuntoutuvien ja tuen tarpeessa olevien ihmisten tulee edetä erilaisten vaiheiden ja palveluiden kautta kohti pysyvää asuntoa. Asumisen saamisen ehtona voi tällöin olla esimerkiksi

sitoutuminen psykiatriseen hoitoon tai muiden kuntoutuspalveluiden asiakkuuteen. Asumisen ja kuntoutumisen portaita etenemällä asumispalveluiden tarpeessa oleva ihminen ansaitsee lopulta oman asunnon onnistuessaan muuttamaan omaa käyttäytymistensä. (Tainio & Fredriksson 2009, 182, 185; Tsemberis 2010, 13–14, 16.) Erityisesti mielenterveys- ja päihdeongelmien kanssa kamppaileville pitkäaikaisasunnottomille oman käyttäytymisen kontrollointi ja päihteiden käytön hallintaan saaminen asumisohjelmien sääntöjen mukaisesti on muodostunut esteeksi asumisen portaiden etenemisen onnistumiselle kohti omaa, pysyvää vuokra-asuntoa (Tainio & Fredriksson 2009, 188; Tsemberis 2010, 14). Näitä asunnottomia, joiden kohdalla perinteiset asumisratkaisut eivät ole olleet riittäviä, on tutkimuksissa kutsuttu ”vaikeasti asutettaviksi” (Kettunen 2007, 388; Ympäristöministeriö 2008, 6; Tsemberis 2010, 15; Granfelt 2013b, 220). Heidän kohdallaan asunnottomuuden pitkittymisen voi nähdä seurauksena auttamisjärjestelmän luomien kynnyksien ja oman asumisen onnistumiselle esteitä luovan elämäntavan ja käytöksen yhteensovittamattomuudesta (Tainio 2007, 19). Tällöin asunnottomien oman asumiskyvyn vahvistamisen sijaan ja rinnalla on tiedostettu myös perinteisen portaikkomallin muuttamisen tarve (Tsemberis 2010, 15).

Asunto ensin - mallissa itsenäinen asuminen nähdään päämäärän ja tavoitteen sijaan ihmisen perusoikeutena ja lähtökohtana mahdolliselle kuntoutumiselle (Kettunen 2007, 387; Tsemberis 2010, 18–19; Granfelt 2013, 219; Kettunen 2013, 563; Granfelt 2014, 255). Tällöin oman asunnon saaminen ei edellytä oman käyttäytymisen ja elämäntavan muuttamista, jolloin asunto ensin -periaatteen mukaisissa asumisratkaisuisa ihmisiltä ei edellytetä esimerkiksi sitoutumista päihteettömyyteen tai mielenterveyskuntoutukseen (Tsemberis 2010, 19; Granfelt 2013b, 219; Haahtela 2013, 187; Johansson 2013, 163). Alkuperäisessä AE - mallissa asunto tarjotaan haja-asuttamisen periaatteella asukkaan tarpeiden ja toiveiden mukaisessa normaalissa asuinympäristössä. Tällöin asuminen ja muut tukipalvelut eriytetään toisistaan. Muita keskeisiä periaatteita on asiakkaiden itsemääräämisoikeuden ja asiakaslähtöisyyden korostaminen, jolloin tarjottavat tukipalvelut pyritään räätälöimään kunkin asiakkaan yksilöllisiä tarpeita ja itse määritellyjä kuntoutumisen tavoitteita vastaaviksi. Haittoja vähentämällä mallin avulla pyritään minimoimaan asiakkaiden haitallisten toimintatapojen kielteiset seuraukset asiakkaiden elämässä ja kiinnittämään huomiota oman käyttäytymisen vahingollisuuteen. (Tsemberis 2010, 22–29.)

Suomessa asunto ensin - mallin omaksumista pitkäaikaisasunnottomille suunnattujen asumispalvelujen järjestämisessä on edesauttanut Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmat

vuosille 2008–2015. Ohjelmissa on painotettu asunnottomille suunnatun asumispalvelujärjestelmän rakenteellisen muuttamisen tarvetta. Tavoitteena on ollut siirtää palveluiden painopistettä väliaikaisista asuntolatyypisistä asumisratkaisuksista kohti vuokrasopimusperusteisia pidempiaikaiseksi tarkoitettuja tuen ja myös valvonnan mahdollistamia asumisyksiköitä. (Ympäristöministeriö 2008; Tainio & Fredriksson 2009, 189–190; Ympäristöministeriö 2012; Kettunen 2013, 569.) Suomalaisessa kontekstissa voidaan kuitenkin alkuperäisen asunto ensin -mallin periaatteiden omaksumisen sijaan puhua mallin soveltamisesta (Kettunen 2013, 563). Suomessa asunto ensin -mallin mukaisesti toimivat (tuki)asumisyksiköt eivät rakennu haja-asuttamisen periaatteen mukaisesti. Suomalaisissa asumismallin sovelluksissa asutaan suurissa asumisyhteisöissä. Tällöin myöskään asunnon tarjoamista ja muita tarvittavia tukitoimenpiteitä ei ole erotettu toisistaan, vaan asukkaille tarjotaan saman katon alla myös heidän elämäntilanteeseensa sopivat ammatilliset psykososiaaliset tukipalvelut. (Kettunen 2013, 566–567; Granfelt 2013b, 220; Pleace ym. 2015, 62.)

Portaikkomallin tavoin myös asunto ensin -mallin mukaisissa asumisratkaisussa on omat heikkoutensa. Suomalaisissa mallin sovelluksissa häätöjen määrä saadaan pidettyä vähäisenä, kun suuriin tuetun asumisen yksiköihin asutetaan samankaltaisten elämänhallinnan haasteiden ja sosiaalisten ongelmien kanssa kamppailevia asunnottomia. Haasteena saattaa kuitenkin olla oman päihteiden käytön hallinnan ja raittiuden tavoittelemisen muiden asukkaiden ollessa jatkuvasti päihtyneinä. (Kettunen 2013, 568.) Tutkimuksissa on myös tuotu esille asunnon ja muiden arkista toimintakykyä vahvistavien tukipalveluiden tarjoamisen samassa asuinrakennuksessa voivan johtaa asukkaiden laitostumiseen ja eristäytymiseen ympäröivästä yhteisöstä (Granfelt 2013b, 223; Kettunen 2013, 568; Pleace ym. 2015, 63). Toisaalta tutkimuksissa on myös kuvattu, kuinka yhteisöllisempi asumismuoto voi eristäytymisen sijaan mahdollistaa asunnottomuuden kohdanneille ihmisille tunteen yhteenkuuluvuudesta ja toisilta saadusta tuesta (Pleace ym. 2015, 91). Asunto ensin -periaatteita mukailevissa asumisratkaisussa asumisen kynnyksiä pyritään madaltamaan pitkään asunnottomana olleiden ja vaikeasti asutettaviksi luonnehdittujen henkilöiden kohdalla, jolloin esimerkiksi väkivaltainen käyttäytyminen ei kaikissa asumisyksiköissä tarkoita omasta asunnosta ulos kirjaamista. Häiritsevän toiminnan salliminen voi kuitenkin heikentää muiden asukkaiden kokemaa asumismukavuutta. (Granfelt 2013b, 219, 227.)

Haahtela (2013) on omassa tutkimuksessaan asunnottomille naisille suunnatun tehostetun tukiasumisyksikön toimintatavoista ja kohtaamistilanteista havainnut, kuinka käytännön

tukiasumistyössä asunto ensin - periaatteen ja porrasteisen kuntoutumismallin elementtejä voidaan soveltaa asukkaiden tuen tarpeiden mukaisesti. Asumisyksikössä asukkailta ei edellytetty asunnon saamiseksi oman elämäntavan normalisoimista esimerkiksi päihteettömyyteen sitoutumalla. Asukkaita saatettiin kuitenkin porrasteisen hoitomallin mukaisesti ohjata tarpeen vaatiessa muiden kuntouttavien tukipalveluiden asiakkuuteen. (Emt., 186, 203.) Näin ollen suomalaisissa asunto ensin - mallin mukaan toimivissa yksiköissä on usein piirteitä myös asumisen portaikkomallista. Asunnottomille suunnatut asumispalvelut sijaitsevat auttamisjärjestelmän reunalla, jolloin työssä kohdataan kriisitilanteissa olevia ja muista auttamisjärjestelmistä ulos suljettuja tai palveluverkoston väliinputoja-asiakkaita (Kärkkäinen 2005, 310; Granfelt 2013b, 219). Tällöin asunnottomille suunnatut tukiasumisyksiköt toimivat kuntouttavan ja korjaavan työskentelyn orientaation mukaisesti (Manninen & Tuori 2005, 26). Asunto ensin - ja portaikkomallissa on erojen lisäksi myös yhteisiä tekijöitä. Tukiasumistoiminnassa työskentelyn arjen käytännöissä olennaista on asukkaiden kuntoutumisen mahdollistaminen ja sosiaalisen sekä psyykkisen toimintakyvyn vahvistaminen. Työ vaatii työntekijältä vuorovaikutuksen mahdollistamaa kykyä kohdata ihminen ja työskennellä asukkaiden kanssa kohti yhdessä asetettuja päämääriä. (Haahtela 2013, 186, 205.)

2.3 Tukiasumisen merkitykset aikaisempien tutkimusten valossa

Tukiasuminen määritellään asumiskuntoutuksena (Tainio 2007, 11), jossa tuen tarpeessa oleva henkilö solmii vuokrasopimuksen palvelun tarjoajan kanssa asumisen ja muiden tarvittavien tukipalvelujen sisällön määrittelemiseksi (Manninen & Tuori 2005, 12). Tukiasunnossa asuminen on tarkoitettu väliaikaiseksi vaiheeksi, jolloin asumiskeskeisen kuntoutuksen avulla pyritään tukemaan henkilön kykyä asua jatkossa itsenäisesti omassa asunnossa (Manninen & Tuori 2005, 12; Tainio 2007, 11–12; Salo 2012, 21, 40). Asukkaiden elämänhallinnan ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi asumiskuntoutus sisältää esimerkiksi sosiaalisten taitojen harjaannuttamista ryhmätoiminnan avulla (Tainio 2007, 11; Salo 2012, 43). Keskeistä oman arjenhallinnan vahvistamiselle ja asumisen sujumiselle on asumiskuntoutuksen kautta avautuva mahdollisuus päihteiden käytön kontrolloimiselle (Tainio 2007, 11). Erityisesti pitkään asunnottomana olleiden

ihmisten kohdalla tukiasunnossa asuminen tarjoaa mahdollisuuden harjoitella omatoimisen asumisen edellyttämiä arkisia toimia (Tainio 2007, 11; Salo 2012, 25, 31). Tällöin asumisyksiköiden henkilökunta tarjoaa tarvittaessa opastusta muun muassa ruoan laittamisen, pyykkien pesemisen, vuokran maksamisen sekä asunnon siivoamisen suhteen.

Manninen ja Tuori (2005) kuvaavat päihdeongelmallisille suunnatun tuetun asumisen työntekijöiden haastatteluiden pohjalta tukiasumistyön moninaisuutta. Työntekijöiden kerronnassa arjen sujumisessa tarvittavien asumistaitojen lisäksi työssä vaaditaan psykososiaalista ja terapeutista työtä asukkaiden psyykkisen hyvinvoinnin ja itseluottamuksen vahvistamiseksi. (Emt., 16–17.) Tukiasumisen tavoitteena on tällöin asukkaiden kokonaisvaltaisen elämänhallinnan ja arjen toimintakykyisyyden vahvistaminen. Asumissosiaalityössä kohdattavien asiakkaiden ongelmien moninaisuus ja toisiinsa kietoutuminen luovat tarpeen moniammatilliselle työotteelle tuen räätälöimiseksi kunkin asiakkaan yksilöllisiä tarpeita vastaavaksi.

Oman asunnon saaminen on perusedellytys kuntoutumis- ja eheytymisprosessin käynnistymiselle. Tukiasumisen tarjoama oma tila tarjoaa asukkaille yksityisyyttä, turvallisuutta ja mahdollisuuden luoda omasta asunnosta itselleen viihtyisä paikka (Manninen & Tuori 2005, 15, 24; Salo 2012, 22). Oman asunnon saaminen luo asukkaille voimaantumisen kokemuksia. Itseluottamuksen vahvistuminen ja elämisen laadun kohoaminen avaa vähitellen mahdollisuuksia suuntautua tulevaisuuteen ja itselle merkityksellisiin asioihin. (Manninen & Tuori 2005, 15–16; Granfelt 2013a, 215.) Asumisen pysyvyyden mahdollistama elämäntilanteen vakautuminen ja turva luovat edellytykset kotiutumiselle (Granfelt 2013a, 217). Pitkäaikaisen asunnottomuuden ja rikkonaisen asumishistorian omaavien asukkaiden kohdalla tukiasuntoon kotiutuminen ja itsenäisen asumisen edellyttämien arjen taitojen ja sääntöjen omaksuminen voivat olla vaativia ja pitkäkestoisia prosesseja (Salo 2012, 26). Haasteita tukiasunnossa asumisen onnistumiselle luovat väkivaltainen tai uhkaava käyttäytyminen (Salo 2012, 23; Granfelt 2014, 272). Aggressiivisen käyttäytymisen lisäksi esimerkiksi vuokravelkojen kasaantuminen tai asumissääntöihin sitoutumattomuus luovat haasteita tukiasumisen onnistumiselle.

Tukiasunnossa asuessaan asukkaat muodostavat keskenään institutionaalisen yhteisön (Raitakari 2008; Haahtela 2015, 34). Arjen jakaminen samassa elämäntilanteessa olevien asukkaiden kanssa mahdollistaa parhaimmillaan vertaistuen ja ymmärryksen saamisen omaan tilanteeseen sekä sosiaalisen tukiverkoston luomisen katkenneiden perhe- ja ystävyys-suhteiden tilalle (Granfelt 1998, 93; Vanhala 2005, 227, 230; Granfelt 2013b, 232; Haahtela 2015, 34). Asukkaiden voimaantumisen

kokemusten mahdollistamisen lisäksi jäsenyys asumisyksikön institutionaalisessa yhteisössä voi luoda haasteita omalle toimintakykyisyydelle (Granfelt 1998, 87). Tukiasunnossa asuminen saatetaan kokea leimaavana, jolloin asumisyksikössä asuminen muodostaa uhkan asukkaan identiteetille (Granfelt 1998, 56; Haahtela 2013, 204). Toisten asukkaiden läsnäolo saatetaan tällöin kokea kielteisenä ja omaa toimintaa rajoittavana (Vanhala 2005, 227–228). Asumisyksikössä saattaa esimerkiksi ilmetä vallankäyttöä toisia asukkaita kohtaan (Granfelt 2013b, 230).

Asukkaiden lisäksi tukiasumisyhteisöön kuuluu paikan henkilökunta. Asukkaan ja työntekijän välisen luottamuksellisen suhteen merkityksen on todettu tutkimuksissa olevan keskeinen asukkaiden asumisen onnistumiselle ja toimintakykyisyyden vahvistumiselle (Granfelt 1998, 175; Manninen & Tuori 2005, 17, 25; Granfelt 2013b, 225; Granfelt 2014, 269). Asukkaat itse kokevat tärkeänä mahdollisuuden keskustella työntekijöiden kanssa kunnioittavassa ja asukkaiden yksilöllisten tarpeiden kuulemisen mahdollistamassa ilmapiirissä (Manninen & Tuori 2005, 14–15, 17; Salo 2012, 27). Tällöin asukkaan ja työntekijän keskinäinen kohtaaminen voi parhaimmillaan tarjota voimavaroja ja selviytymistä vahvistavan kiinnipitävän ympäristön, jossa asukas kokee saavansa tarvitsemaansa hoivaa ja tukea (Granfelt 1998, 166).

Tukiasumistyössä asukkaiden ja työntekijöiden väliselle kunnioittavalle ja avoimella kohtaamiselle luo haasteita asukkaiden mielenterveyden järkkäminen sekä päihtymystila (Salo 2012, 23). Päihde- ja mielenterveysongelmien lisäksi aggressiivinen käyttäytyminen vaikeuttaa asukkaan ja työntekijän välisen vuorovaikutuksen onnistumista (Haahtela 2013, 189; Granfelt 2013b, 243). Luottamuksellisen asiakassuhteen rakentumisen esteinä on lisäksi työntekijöiden rooli asumisyksikön valvojana ja asukkaiden keskinäisten konfliktien selvittäjänä (Haahtela 2015, 56). Granfelt (2013b; 2014) on kuvannut asumisyksiköiden työntekijöiden arkista työtettä asumissosiaalisena työnä. Asumissosiaalinen työ edellyttää työntekijöiltä asukkaiden yksilöllisyyden kunnioittamista sekä kykyä olla läsnä myös silloin, kun asukkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus ei etene harmonisesti. (Emt., 2013b, 221.) Tärkeitä on asukkaiden yksilöllisyyden ja elämäntilanteiden erilaisuuden huomioiminen yleistävien ongelmakategorioiden sijaan (Granfelt 2014, 272).

Jokinen ja Juhila (1991) ovat kuvanneet tukiasumista osana pohjimmaisista asuntomarkkinoita. Eräänä pohjimmaisten asuntomarkkinoiden ominaisuutena näyttäytyy viranomaisten valta säännellä asumisjaksoja ja asukkaiden elämäntapaa. (Emt., 13.) Tutkimuksissa on tuotu esille työntekijöiden työnkuvaan sisältyvä jännite tukiasumistyössä. Tällöin asukkaiden arjenhallinnan ja toimintakyvyn

tukemisen rinnalla työntekijät joutuvat valvomaan vuokran maksamisen ja muiden asumisen sääntöjen noudattamista. Valvojan rooli tuo tukityöhön mukaan kontrollin elementtejä. (esim. Manninen & Tuori 2005, 17; Salo 2012, 38–39.) Haahtela (2013) on tarkastellut asiakkaiden ja työntekijöiden oikeuksien ja vastuiden rakentumista asunnottomille naisille suunnatun tehostetun tukiasumisyksikön arjen kohtaamistilanteissa. Työntekijän tehtäviin kuuluu asumisyksikön sääntöjen puitteissa tarvittaessa vastuuttaa asukkaita omasta kuntoutumisestaan sekä asukkaiden velvollisuuksien selkeyttäminen, esimerkiksi tilanteissa joissa asiakkaiden kokema huolenpidon vastuu toisten asukkaiden kriisiytyneiden elämäntilanteiden selvittämiseksi on liiallista. Asukkaiden ja työntekijöiden välisistä oikeuksista ja velvoitteista neuvottelemineen arvottaa asumisyksikön toimijoiden käytöstä toivottavaan ja ei-toivottavaan. (Emt., 199–203.) Asumiseen liittyvät käyttäytymissäännöt luovat pohjan turvallisen yhteisasumisen onnistumiselle (Tainio 2007, 34). Asukkaat itse saattavat kokea säännöt oman käyttäytymisen sääntelyn välineenä, esimerkiksi päihteiden käytön rajoittamisen ja raitistumisen suhteen (Manninen & Tuori 2005, 15; Salo 2012, 50). Toisaalta päihteiden käytön kieltäminen aiheuttaa asukkaissa myös epävarmuutta retkahdusten seurauksista oman asumisen jatkuvuudelle (Manninen & Tuori 2005, 15).

Raitakarin (2008) tutkimus päihde- ja mielenterveyskuntoutujille suunnatusta tuetusta asumisesta kuvaa työntekijöiden asumisyhteisön asiakkuudesta käymää neuvottelua. Asumispaikan sopivuutta arvioidaan seuraamalla asukkaiden kuntoutumisprosessin etenemistä kohti työlle asetettuja tavoitteita. Kuntoutumisen tavoitteiden mukaan tuetun asumisen tulisi vahvistaa asukkaiden osallisuutta asumisyhteisön toimintaan sekä kykyä toimia arjessa omatoimisesti itsenäisen asumisen edellyttämällä tavalla. (Emt., 225, 230–231.) Tukiasunnossa asumisen onnistumista arvioidaan asukkaiden asumiskyvyn perusteella, jolloin asukkaiden tulee osoittaa selviytyvänsä arjestaan mahdollisimman itsenäisesti. Asumiskykyisyytensä osoittamiseksi asukkaiden tulee myös osoittaa hallitsevansa omaa elämäänsä, esimerkiksi huolehtimalla asuntonsa siisteydestä, tulemalla toimeen muiden asukkaiden kanssa ja noudattamalla muita asumiseen liittyviä sääntöjä. (Vanhala 2005, 162–163, 167–168; Raitakari 2006, 63–64.) Institutionaalisten yhteisöjen jäsenyydestä irrottautumisesta neuvotellaan, mikäli asukkaiden psykososiaalinen toimintakyky ja arjenhallinta on vahvistunut itsenäisen asumisen onnistumisen edellyttämälle tasolle tai asumisyksikössä ei kyetä vastaamaan asukkaan lisääntyneisiin tuen tarpeisiin (Raitakari 2008, 237). Tukiasumisyksiköstä omaan, itsenäiseen asumiseen siirtyminen aiheuttaa asukkaissa turvattomuuden tunteita omatoimisen selviytymisen suhteen (Suonio & Kuikka 2012, 236; Salo 2012, 41). Tällöin asumispaikan vaihtuessa asumisen siirtymävaiheisiin tulisi kohdistaa resursseja ja tarjota asukkaille

mahdollisuus asumisyksikön tai muun tuetun asumisen mahdollistamaan pitkäkestoiseen tukeen itsenäisen asumisen jatkuvuuden turvaamiseksi.

Tukiasumista ei järjestetä yhteiskunnallisessa tyhjiössä, jolloin ulkoisen toimintaympäristön muutokset vaikuttavat tukiasumistyön sisältöjen muotoutumiseen. Markkinaehtoistumisesta ja yksityistämisestä seuraava sosiaalipalveluiden kilpailuttamisen vaade ulottuu myös asunnottomille kohdistettuihin asumispalveluihin (Kettunen 2007, 384; Hänninen 2010, 174, 179). Tukiasumistoiminnan markkinoituminen saattaa heikentää vaikeimmin asutettavien ja moninaisten ongelmien kanssa kamppailevien ihmisten asemaa asumispalveluiden asiakkaina (Raitakari 2008, 244; Hänninen 2010, 174). Ostopalveluiden ja asumispalvelumarkkinoiden syntymisen seurauksena asumisyksiköiden tulee kyetä osoittamaan tuottavansa nopeita tuloksia kuntoutumisen tavoitteiden suhteen (Raitakari 2008, 244; Juhila, Hall & Raitakari 2010, 75). Ulkoisen toimintaympäristön asettamat vaatimukset tukiasumisaikojen lyhentämisestä ovat kuitenkin ristiriidassa työskentelyn realiteettien suhteen, sillä kaikki asukkaat eivät kykene selviytymään omatoimisesta asumisesta edes pitkäkestoisen tukiasumisjakson jälkeen (Salo 2012, 40–41, 57). Määrällisen tavoitteenasettelun ja lyhyiden asumisjaksojen sijaan huomiota tulisi kiinnittää tukiasumistyön laadullisiin tekijöihin. Tällöin mahdollisuus asua tukiasunnossa tarpeen mukaan jopa pysyvästi (Salo 2012, 41) vahvistaa asukkaiden kokemaa turvallisuuden tunnetta oman asumisen jatkuvuuden suhteen. Turvallisuuden tunteen syntyminen tukee puolestaan asukkaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia ja edistää sitoutumista tukiasumisyhteisöön.

3 TEOREETTISET JA KÄSITTEELLISET LÄHTÖKOHDAT

Oma tutkimukseni paikantuu viimesijaisten auttamisjärjestelmien käytäntöjen ja asiakkuuksien tutkimisen kentälle. Vanhala (2005, 20) pohtii väitöskirjassaan ”kuinka tavoittaa auttamistyön orientaatiota?”. Auttamistyön ytimen tavoittaminen vaatii tutkimuksellisesta näkökulmasta käsitteellisiä jäsennyksiä, joista käsin voi tulkita tutkittavaa ilmiötä. Tukiasumista voidaan tutkia vaihtelevista käsitteellisistä ja teoreettisista näkökulmista. Lähestyn tutkimuksessani asunnottomille suunnattua tukiasumista ammatillisena auttamistyönä ja yhteiskunnan viimesijaisten auttamisinstituutioiden osana. Kuvaan ensimmäisessä alaluvussa auttamistyön ominaispiirteitä sekä työssä läsnä olevaa institutionaalisuutta aikaisempien tutkimusten valossa. Toisessa alaluvussa tarkennan teoreettisia lähtökohtiani tarkastelemalla auttamistyön institutionaalisissa käytännöissä rakentuvaa moraalista järjestystä. Omassa tutkimuksessani en erittele tarkemmin esimerkiksi moraalisen järjestyksen ja moraalin käsitteen filosofisia lähtökohtia, vaan ammatillisen auttamistyön käytäntöjen tutkimisen näkökulman suuntaamana tarkastelen moraalijärjestyksen rakentumista auttamistyön institutionaalisissa käytännöissä.

3.1 Paikantuminen viimesijaisten auttamisjärjestelmien tutkimuskentälle

Paikannan tukiasumistyön osaksi ammatillista auttamistyötä. Auttamistyölle on ominaista ihmisten tukeminen ja auttaminen vaikeiksi koetuissa elämäntilanteissa. Ammatillisessa auttamistyössä läsnä oleva professionaalisuus ilmenee työn toteuttamisena terveysalan ja sosiaalihuollon ammattilaisten osaamisen kautta. (Vanhala 2005, 20.) Ammatillisessa auttamistyössä on läsnä institutionaalisuuden elementtejä. Instituutioiden tunnuspiirteeksi määritellään vakiintuneet toimintatavat ja käyttäytymisen säännönmukaisuus (Goffman 1961, 3; Jenkins 2014, 160). Käytöksen ohjaaminen toteutuu tehtävien ja tavoitteiden asettamisen sekä ulkopuolelta asetettujen normatiivisten sääntöjen ja toimintaohjeiden kautta. Lisäksi instituutioiden toiminta edellyttää erontekoa organisaatioon kuuluvien jäsenten ja ulkopuolisten henkilöiden välille. (Jenkins 2014, 11, 171.) Auttamisinstituutioiden toiminnassa sen jäsenten tunnistaminen toteutuu konkreettisesti nimeämällä

tietyt ihmiset auttamistyön asiakkaiksi tai asukkaiksi ja rajaamalla muut instituution ulkopuolelle. Institutionaalisuuden elementti tuo auttamistyöhön läsnä toiminnalla asetettuja vastuita ja tehtäviä (Juhila & Abrams 2011, 278). Yhteiskunnallisen tehtävienjaon ja sääntelyn pohjalta auttamisinstituutioiden velvoitteeksi määrittyy ihmisten auttaminen tukemalla, sekä tarvittaessa asiakkaiksi määriteltyjen ihmisten käyttäytymistä kontrolloimalla ja valvomalla (Juhila, Mäkitalo & Noordegraaf 2014, 12, 20). Omassa tutkimuksessani tarkoitan auttamistyön institutionaalisilla käytännöillä auttamistyötä toteuttavan organisaation työlle asetettujen päämäärien ja tavoitteiden mukaisia vakiintuneita toimintatapoja ja tehtäviä.

Auttamistyön institutionaaliset käytännöt rakentuvat työntekijän ja asiakkaan identiteettikategorioiden olemassaolon varaan (Vanhala 2005, 75; Juhila & Abrams 2011, 278; Jokinen 2012, 229). Työskentelyn tavoitteet toteutuvat tai jäävät toteutumatta työntekijän ja asiakkaan välisessä vuorovaikutuksellisessa kohtaamisessa (Vanhala 2005, 25–26; Laitinen & Kemppainen 2010). Vuorovaikutuksen institutionaalisuus ilmenee keskustelun suuntautumisessa asiakkaiden elämäntilanteiden ja tuen tarpeiden kartoittamiseen auttamistyölle asetettujen päämäärien mukaisesti (Raitakari 2006, 20, 22). Auttamisinstituutioissa työntekijän ja asiakkaan roolit pohjautuvat tiedon ja vallan epätasaiseen jakautumiseen. Epäsymmetrisyys ilmenee kohtaamisissa työntekijän valtana ohjata keskustelun kulkua ja tarvittaessa esimerkiksi vastuuttaa tai ohjeistaa asiakasta. (Pohjola 2009, 82; Juhila & Abrams 2011, 287; McKinlay & McVittie 2011, 98; Juhila, Mäkitalo & Noordegraaf 2014, 21.) Asiakkaan kategoriaan puolestaan kuuluu tällöin tuen ja ohjeiden vastaanottaminen (Juhila, Mäkitalo & Noordegraaf 2014, 20).

Vanhala (2005, 16) kuvaa omassa naisille suunnatun asuntolan käytäntöjen tutkimiseen kohdistuvassa väitöskirjassaan, kuinka auttamistyön kentässä erottautuvat auttamisjärjestelmän marginaalisiksi määrittyvät paikat. Asunnottomille päihde- ja mielenterveyskuntoutujille suunnatun tukiasumisen voi hahmottaa marginaalisten auttamispaikkojen osaksi. Palvelujärjestelmän reunalla sijaitsevat auttamispaikat määrittyvät viimesijaisiksi ja monien ongelmien ja haasteiden kanssa kamppaileville ihmisille suunnatuiksi (Juhila 2004, 260; Vanhala 2005, 16; Kulmala 2006, 35; Juhila 2011, 84; Haahtela 2015, 15). Yhteiskunnan viimesijaisille auttamisjärjestelmille on ominaista asiakkuuden vaihtoehtottomuus, sillä näihin paikkoihin ajautuvat ihmiset ovat pudonneet muiden auttamis- ja hoitotyön verkostojen ulkopuolelle (Vanhala 2005, 145–148; Kulmala 2006, 35; Haahtela 2015, 17). Asiakkuus yhteiskunnan marginaalissa sijaitsevilla auttamispaikoissa sisältää näin ollen moraalisen ulottuvuuden (Pohjola 2009, 70). Viimesijaisen auttamisjärjestelmän

asiakkaana oleminen yhdistetään tällöin herkästi asiakkaiden omaan kyvyttömyyteen huolehtia itsestään. Ulkopuolisten asiakkaisiin liittämät ennakkoluulot sekä toimintatapojen ja ominaisuuksien kielteinen arvosteleminen ja käyttäytymisen moralisointi heijastuvat asiakkaiden kokemuksiin omasta poikkeavuudestaan ja ulkopuolisuudesta. Tällöin asiakkuus auttamisjärjestelmän reunalla tuottaa paikan asiakkaille leimatun identiteetin. (Juhila 2004, 260, 262, 273; Kulmala 2006, 63, 70.)

Auttamistyön institutionaaliset käytännöt rakentuvat ihmisten sosiaalisten ongelmien tunnistamisen ja arvioinnin varaan (esim. Loseke 2003, 32; Raitakari 2006, 263). Kukin auttamisinstituutio käsittelee omien tehtävien ja tavoitteidensa mukaisia ongelmia. Auttamisinstituutioiden erikoistunut työnjako johtaa samalla apua hakevien ihmisten luokitteluun ja arvioimiseen, jolloin tietyn ongelman olemassaololla tai asiantuntijan tekemällä tuen tarpeen arvioinnilla on konkreettisia seurauksia sille määrittykö kyseinen ihminen instituution asiakkaaksi vai ei. (Loseke 2003, 131, 146; Vanhala 2005, 34, 92; Raitakari 2006, 172, 232; Juhila & Raitakari 2010, 61–62; McKinlay & McVittie 2011, 98.) Vanhala (2005) kuvaa naisten asuntolan institutionaalisia käytäntöjä tutkivassa väitöskirjassaan, kuinka asiakkuuden alkaminen perustuu yksittäisten ihmisten elämäntilanteiden ja tuen tarpeiden sovittamiselle auttamisinstituutiolle määriteltäviin tehtäviin. Auttamistyön käytännöissä asiakkuuden alkaminen johtaa ihmisten yksilöllisten tilanteiden ja organisatorisen yleisen asiakkuuden yhteen kietoutumiseen. Tällöin asiakkaan elämäntilannetta ja tuen tarpeita arvioidaan institutionaalisen asiakkuuden kategorian pohjalta. (Emt., 30, 266–267.) Esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmaisille suunnatun tukiasumisyksikön institutionaalisenä tehtävänä on asiakkaiksi määrittyneiden arjenhallinnan taitojen vahvistaminen ”normaalin” ja itsenäisen asumisen onnistumiseksi tukiasumisjakson jälkeen. Auttamistyön arjessa työntekijöiden vastuulla on arvioida kuntoutuvatko asiakkaat työlle asetettujen päämäärien mukaisesti. (Juhila & Raitakari 2010, 58; Juhila, Hall & Raitakari 2010, 60, 75.) Kuntoutumistavoitteiden seurannalla on konkreettisia seurauksia asiakkaiden elämässä. Asiakas voidaan tarvittaessa ohjata toisen auttamisinstituution asiakkuuteen, mikäli kyseisen organisaation resursseilla ei arvioida voitavan vastata asiakkaan tuen tarpeiden ja elämänhallinnan haasteiden moninaisuuteen. Ohjaaminen toisen auttamisinstituution asiakkuuteen voi tapahtua myös, mikäli asiakkaan arvioidaan edenneen kuntoutumisprosessissaan niin, ettei hän enää ole jatkuvan avun ja valvonnan tarpeessa. (Juhila & Raitakari 2010, 62–64.)

Sosiaalisten ongelmien läsnäolo johtaa asiakkaiksi määrittyneiden ihmisten kuntoutumisen ja muuttumisen tarpeeseen (Loseke 2003, 33). Auttamistyön institutionaalisissa käytännöissä arvioinnin kohteena on usein yksilöiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja elämäntapa. Tällöin auttamistyön keinoin pyritään muuttamaan ihmisten henkilökohtaista identiteettiä ja minuutta instituution tavoitteiden suuntaisesti. (Gubrium & Holstein 2001; Gubrium & Holstein 2001b, 2–3; Loseke 2003, 140, 149; Raitakari 2003, 19–20, 34, 37, 43; Jenkins 2014, 188.) Tällöin ongelmalliseksi määriteltyjä minuuksia ja ihmisten käsitystä omasta itsestään pyritään institutionaalisen identiteettityön (identity work) keinoin muokkaamaan ammattilaisten ohjauksen ja neuvonnan kautta (Gubrium & Holstein 2001b; Loseke 2003, 150–151). Esimerkiksi Raitakari (2006) on tarkastellut omassa väitöskirjassaan nuorten tukiasumisyksikön tapoja tuottaa tavoiteltavaa institutionaalista minuutta. Tällöin soveltuvien valvonta- ja neuvontatoimien kautta pyritään tukemaan nuorten itsenäisyyttä ja omatoimisuutta kohti arjen ja asumisen normalisoitumista. (Emt., 42, 48–49.)

Sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi ja asiakkaiden muuttamisen tueksi auttamistyössä ihmisille tarjotaan resursseja, esimerkiksi osallisuuden tunteen vahvistamiseksi. Asiakkaat kuitenkin kantavat itse lopullisen vastuun soveltuvan institutionaalisen identiteetin omaksumisesta ja oman toiminnan muuttamisesta. (Haahtela 2008, 226, 251.) Mattila-Aalto (2013) tuo päihdekuntoutuksen asiakkaiden toimijuutta koskevassa tutkimuksessaan esille, kuinka järjestelmän suunnalta asetetut tavoitteet ja suunnitelmat eivät sitouta päihdekuntoutujaa tarjottuun palveluun. Päihdekuntoutujien toimijuuden vahvistuminen ja kuntoutumisen mahdollistuminen edellyttää asiakkaiden löytävän motivaatiota ja perusteita muutokselle omista lähtökohdistaan. (Emt., 376, 403.) Haahtela (2015) kuvaa asunnottomille naisille suunnatun naistyön asiakkuuksien rakentumista käsittelevässä väitöskirjassaan työssä olevan läsnä kaksi vastakkaista asiakkuusidentiteettien muotoa. Vahvoissa työskentelyn tavoitteiden mukaisissa asiakkuuksissa naiset sitoutuvat auttamistyön lähtökohtiin ja etenevät kohti naistyölle asetettua institutionaalista tavoitetta asunnottomuuden ratkaisemiseksi ja oman paikan löytämiseksi sekä osallisuuden kokemuksen vahvistumiseksi yhteiskunnassa. Vahvojen asiakkuuksien rinnalla erityisesti auttamisjärjestelmän viimesijaisissa paikoissa tulee muutosten tavoittelemisen rinnalla hyväksyä ihmisten muuttumattomuus ja ongelmien pysyvyys. Tällöin heikkojen auttamistyössä hyväksyttävien asiakkuuksien rakentuminen mahdollistaa naisten kiinnittymisen auttamistyön reunalle. Suurten muutosten sijaan arvokasta on tällöin pienet mielen sisäiset liikahtukset ja esimerkiksi sosiaalisten suhteiden ja luottamuksen rakentuminen auttamistyön muiden toimijoiden kanssa. (Emt., 79–81.)

Eettiset ja arvoihin kiinnittyvät kysymykset ovat aina läsnä auttamistyön institutionaalisissa käytännöissä (esim. Laitinen & Kemppainen 2010, 172; Pohjola 2010, 20). Apua tarvitsevat ihmiset määritellään herkästi jollain tavalla ongelmallisina ja poikkeavina suhteessa valtavirran normatiiviseen elämäntapaan (Pohjola 2009, 89; Pohjola 2010, 19). Asiakkaiden näkeminen yleistävien ongelmakategorioiden kautta johtaa helposti ihmisten yksilöllisyyden ja vaihtelevien avun ja tuen tarpeiden sekä voimavarojen huomiotta jättämiseen (Laitinen & Kemppainen 2010, 154–155). Esimerkiksi Juhilan (2011, 84) tutkimus asunnottomille naisille suunnatun tukiyksikön arjen käytäntöjen positiivisista luonnehdinnoista, tarjoaa esimerkin työntekijöiden mahdollisuudesta rakentaa vastatulkintoja yleistävien ongelmakategorioiden rinnalle. Positiivisten vastatulkintojen rakentamisessa on olennaista asunnottomien naisten myönteisten ominaisuuksien esille tuominen ja tavanomaisen ihmisyyden näkeminen mielenterveys- ja päihdeongelmien takaa. (Emt., 99–100.) Aidon kohtaamisen mahdollistamiseksi auttamistyössä työntekijän tulee kyetä näkemään ihmisyyden ongelmien takana (Pohjola 2009, 84; Pohjola 2010, 32), jolloin asiakkaiksi luokiteltujen ihmisten samankaltaisilta vaikuttavien elämäntilanteiden moninaisuuden tunnistaminen ja tunnustaminen mahdollistaa auttamistyön institutionaalisten käytäntöjen ja kohtaamisten rakentumisen Laitisen ja Kemppaisen (2010, 173) kuvaaman eroja kunnioittavan sensitiivisen etiikan varaan.

Viimesijaisissa auttamisjärjestelmissä työntekijät kohtaavat monia eettisiä ristiriitoja ja jännitteitä. Esimerkiksi niukkenevien resurssien ja toimintaympäristön muutosten myötä auttamistyön institutionaalisissa käytännöissä joudutaan harjoittamaan tiukkenevaa asiakasvalikointia ja rajoittamaan tarjottavaa tukea ja apua. (Raitakari & Juhila 2010, 57–58, 60.) Niukkenevien resurssien lisäksi auttamistyön institutionaalisissa käytännöissä työntekijöihin kohdistuu monia ristiriitaisia odotuksia. Työn arkisissa käytännöissä työntekijöiden tulee tasapainotella muun muassa kontrollin ja tukemisen välisessä jännitteessä (Jokinen 2008). Auttamistyöhön sisältyvät jännitteiset ja keskenään ristiriitaiset tehtävät tuovat mukanaan työntekijän ja asiakkaan väliseen auttamissuhteeseen kietoutuvan vallan (Pohjola 2009, 83; Niemi 2013). Niemi (2013, 35) tuo esille sosiaalityön asiakkuudessa läsnä olevan vallan analysoimisesta, kuinka valta ei ilmene ainoastaan kontrollin ja asiakkaiden toimijuuden rajoittamisena. Auttamissuhteessa läsnä oleva positiivinen valta tukee asiakkaiden omien voimavarojen tunnistamista ja osallisuutta kohti työlle asetettuja päämääriä ja elämänlaadun kohoamista. (Emt., 36, 52.)

Tukiasumisen lähestyminen auttamistyön kehyksessä tekee erityiseksi yksityisen ja julkisen samanaikainen läsnäolo. Asunnottomuuden kohdanneille ihmisille tukiasunto on asumispalvelun

rinnalla senhetkisen elämäntilanteen koti. Ammatillaiset seuraavat asumisen sujumista tukiasunnossa, jolloin asumiseen sisältyy valvonnan ja vastuuttamisen elementtejä (Raitakari 2006, 269). Ihmisten kodin ja yksityisyyden piirissä tapahtuva ammatillinen auttamistyö ja siihen sisältyvät institutionaaliset käytännöt edellyttävät asukkaiden itsemääräämisen huomioon ottamista (Haahtela 2015, 92). Tällöin myös työntekijöiltä vaaditaan tukiasumistyössä erityistä sensitiivisyyttä asiakkaiden yksityisyyden kunnioittamiseksi.

3.2 Moraalijärjestyksen rakentuminen auttamistyön institutionaalisissa käytännöissä

Moraaliset kysymykset ovat aina läsnä ammatillisen auttamistyön institutionaalisissa käytännöissä ja työntekijän ja asiakkaan kohtaamisissa. Auttamistyön käytännöissä rakennetaan moraalista järjestystä neuvottelemalla institutionaalisten kohtaamisten osapuolten oikeuksista, vastuista ja velvollisuuksista sekä pohtimalla kysymyksiä hyväksi ja epätoivottavaksi määrittyvästä toiminnasta (Kurri 2005, 11, 30). Tällöin moraalisen järjestyksen tuottaminen yhdistyy osapuolten toimintatapojen ja käytöksen arvioimiseen ja arvottamiseen sopimattomaksi tai tavoiteltavaksi (Kurri 2005, 12; Niemi 2010, 39, 86). Omassa tutkimuksessani ymmärrän Kurrin (2005, 11) tavoin moraalisen järjestyksen paikallisena ja muutoksen kohteena olevana. Tällöin yhden auttamisinstituution käytännöissä läsnä olevan moraalijärjestyksen sijaan voidaan puhua monikossa useista moraalisisista järjestyksistä (Niemi 2010, 28).

Niemi (2010) on tutkinut väitöskirjassaan poliisityössä läsnä olevia lapsuutta koskevia moraalikäsitteitä. Tutkimuksen mukaan poliisien haastatteluissa rakentamat moraalijärjestykset yhdistyvät puheeseen lasten hyvinvointia vahvistavista olosuhteista ja normatiivisiin kuvauksiin toivottavasta käyttäytymisestä. (Emt., 40, 42.) Auttamistyössä normatiivisuus yhdistyy työlle asetettujen päämäärien ja tavoitteiden seurantaan. Tällöin asiakkaiden toimintaa suhteutetaan auttamisinstituutioiden tavoitteisiin, esimerkiksi arvioimalla heidän elämänhallintansa, omatoimisuutensa ja itsekontrollin vahvistumista kohti auttamistyölle asetettuja institutionaalisia päämääriä normaaliksi määritellyn arjen mahdollistumiseksi. (Raitakari 2006, 65, 244, 247; Raitakari & Juhila 2011, 191, 203.) Raitakari ja Juhila (2011, 191) tuovat esille mielenterveys- ja päihdekuntoutujille suunnatun tukiasumisyksikön työntekijöiden keskustelussa rakentamasta moraalijärjestyksestä, kuinka työn etiikka pohjautuu neuvotteluun tavanomaiseksi ja normaaliksi

määritellyn aikuisuuden odotuksista. Auttamistyössä moraalisia odotuksia itsenäisestä pärjäämisestä joudutaan tilanteen mukaan arvioimaan uudelleen. Mielenterveyskuntoutuksessa itsenäisen ja vastuullisen aikuisuuden moraalijärjestyksen mureneminen voidaan nähdä ammattieettisesti perusteltavaksi, mikäli kuntoutujien senhetkinen elämäntilanne ja toimintakyky edellyttävät intensiivisempää huolenpitoa ja tukea arkielämän sujumiseksi. (Emt., 203, 208–209.)

Ammatillisen auttamistyön käytännöissä rakentuvaan moraaliseen järjestykseen sisältyvä ongelmallisten toimintatapojen normalistamisen vaade edellyttää työntekijöiltä jatkuvaa asiakkaiden tilanteen arvioimista. Arvioimisen lähtökohtana on näkemys ”normaaliksi” ja tavoiteltavaksi määritellystä elämästä, jota kohti asiakkaiden tulisi edetä. (Raitakari 2006, 259, 271.) Normaalin vastakohtana asiakkaiden identiteettikategorioihin yhdistyy institutionaalisissa kohtaamisissa normista ”poikkeaviksi” määrittyneitä ominaisuuksia ja käyttäytymismalleja (Goffman 1963/1990, 15, 17; Jayyusi 1984, 3–4, 6). Auttamistyön moraalisten käytäntöjen osana asiakkaita kategorisoidaan institutionaalisen tehtävänasettelun mukaisesti esimerkiksi heidän arvioidun elämänhallintansa mukaan elämäänsä hyvin hallitseviin ja kyvyttömiin kansalaisiin (Raitakari 2006, 88). Tällöin ulkoapäin asetetusta hyvän elämän normista poikkeavat asiakkaat kategorisoidaan esimerkiksi työttömiksi (Juhila & Abrams 2011, 286), asumiskyvyttömiksi (Raitakari 2006, 88), alkoholisteiksi (Jayyusi 1984, 3) tai huumeongelmaisiksi (Goffman 1963/1990, 35). Auttamisinstituutioiden käytännöissä pyritään nykyisin asiakkaiden oman itsensä hallitsemisen ja elämäntilanteensa reflektoinnin vahvistamiseen. Näin ollen oman toimintansa vahingollisuuden tiedostamisen kautta asiakas alkaa itse tavoitella normien mukaisen elämän edellyttämää muutosta, esimerkiksi motivoituen saamaan päihteiden käyttönsä hallintaan ja kiinnittyen vähitellen työelämään. (Juhila 2009, 53–54, 58.)

Auttamistyön käytännöt ja muutostyön toteutuminen rakentuvat asiakkaan ja työntekijän välisen institutionaalisen kohtaamisen varaan. Asiakkaan ja työntekijän identiteettikategoriat tuovat mukanaan epäsymmetrisesti järjestäytyneitä vastuita, oikeuksia ja velvoitteita (Jayyusi 1984, 122; Jokinen 2012, 229, 248). Asiakkaan ja työntekijän identiteettikategorioiden muotoutuminen on riippuvainen auttamistyön kontekstista ja päämääristä (Jayyusi 1984, 37; Jokinen 2012, 255). Näin ollen auttamisjärjestelmän kentällä eri toimipaikat luovat asiakkaille ja ammattilaisille erilaisia etuja ja vastuita sekä toiminnan odotuksia. Velvoitteet ja oikeudet myös täydentävät toisiaan (Jayyusi 1984, 43; Juhila 2012, 134). Haahtela (2008, 227) tarkastelee tutkimuksessaan asunnottomille suunnatun naistyyön eri toimintamuodoissa asiakkaille rakentuvia vastuita ja oikeuksia suhteessa omaan kuntoutumiseen ja osallisuuden vahvistumiseen. Tällöin esimerkiksi työelämään

valmistavaan koulutukseen osallistuminen vaatii naisilta päihdeettömyyteen sitoutumista sekä motivaatiota oman elämäntilanteen muuttamiseksi. Velvoitteiden vastapainona naiset saavuttavat valmentavassa koulutuksessa oikeuksia muun muassa oppimalla työelämässä vaadittavia taitoja. (Emt., 247.)

Asiakkaan ja työntekijän identiteettikategorioihin yhdistyvät oikeudet ja velvoitteet luovat normeja auttamisinstituution toimijoilta edellytettävän käyttäytymisen ja tietotaidon suhteen. Tällöin oikeuksien ja vastuiden läsnäolo tuo auttamistyöhön moraalisen ulottuvuuden rakentaen hyvän ja huonon asiakkaan ja ammattilaisen kategorioita. (Jayyusi 1984, 42–44, 209; Juhila & Abrams 2011, 281, 284–285.) Esimerkiksi ammattilaisen identiteettikategorian mukanaan tuoman asiantuntemuksen ja tiedon oletetaan institutionaalisissa kohtaamisissa tuoden mukanaan kyvyn arvioida asiakkaiden ongelmien edellyttämät sopivat interventiot ja tukimuodot. Lisäksi ammattilaisten odotetaan ilmaisevan empaattisuutta asiakkaiden kertoessa kohtaamistaan haasteista ja ongelmista. (McKinlay & McVittie 2011, 98, 109–110.) Johansson (2013) tarkastelee tutkimuksessaan asunnottomille mielenterveys- ja päihdeongelmien kanssa kamppaileville ihmisille suunnatun asumisyksikön moraalisen järjestyksen tuottamista häiriötilanteissa. Tutkimuksen mukaan onnistuneen asumisen ja arjen hallinnoiminen edellyttää osapuolten oikeuksien ja vastuiden selkeyttämiseksi asukkaiden toiminnan kategorioimista vastuullisen aikuisuuden edellyttämän normin suhteen. (Emt.,.) Tällöin asumisyksikön häiriötilanteissa asukkaiden käytöstä arvioidaan suhteessa vastuulliseen aikuisuuteen kuuluviin toimintatapoihin ja käyttäytymiseen, esimerkiksi asumisyksikön sääntöihin sitoutumisen osalta.

Auttamistyön institutionaalisissa käytännöissä moraalisen järjestyksen tuottaminen yhdistyy kysymykseen toimijoiden vastuullisuudesta ja toimijuudesta (Kurri 2005, 14–15, 31–32). Asiakkaita vastuuttamalla ammattilaiset pyrkivät ohjaamaan heidän käytöstään kohti auttamistyölle asetettuja institutionaalisia päämääriä (Raitakari 2006, 269; Johansson 2013, 173). Asiakas voi osoittaa oman vastuullisuutensa ja sitoutumisensa auttamistyölle asetettuihin tavoitteisiin esimerkiksi kieltämällä päihdehoitoyksikön työntekijän ja asiakkaan keskinäisessä kohtaamisessa retkahtamisen mahdollisuuden ja sitoutumalla raittiuteen (Juhila, Mäkitalo & Noordegraaf 2014, 21–22). Spencerin (2001) tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamisista kodittomille suunnatussa palvelussa havainnollistaa asiakkaiden sitoutumista oman vastuun korostamiseen omasta elämäntilanteestaan. Moraalisen ja vastuullisen toimijuuden korostamisen kautta asiakkaat pyrkivät kuvaamaan itsensä soveltuvina ja kunniallisina asiakkaina ja siten oikeuttamaan oman palveluiden tarpeensa. (Emt., 158, 168.)

Myös laajemmat yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat paikallisen moraalijärjestyksen muotoutumiseen auttamistyön kontekstissa. Asiakkaan vastuuta omasta tilanteestaan ja ongelmien selvittämisestä korostaa entisestään auttamistyön institutionaalsiin käytäntöihin ulottuva aktivointipolitiikka. Aktivoinnin korostaminen auttamistyön työotteena johtaa asiakkaiden omatoimisuuden ja itsenäisyyden vaatimuksiin. (Pohjola 2010, 67; Juhila & Abrams 2011, 283.) Viimesijaisissa auttamisjärjestelmissä kasvava aktivoinnin vaatimus tuottaa työhön uusia eettisiä ristiriitoja ja jännitteitä. Haavoittuvaisissa elämäntilanteissa elävät ihmiset eivät aina kykene sitoutumaan itsenäisyyden ja vastuun kantamiseen (Pohjola 2010, 67). Esimerkiksi Raitakari ja Juhila (2011) tuovat esille mielenterveyskuntoutuksen eettisiä kysymyksiä ja moraalin rakentumista käsittelevässä tutkimuksessaan, kuinka itsenäisyyden ja vastuullisen aikuisuuden normien tilanteellinen väljentäminen mahdollistaa asiakkaiden yksilöllisyyden kunnioittamisen. Tällöin ammattieettisesti perusteltua on tunnustaa ja hyväksyä kuntoutujien intensiiviset tuen tarpeet ja riippuvaisuus muista ihmisistä. (Emt., 209–211.)

Auttamistyön institutionaalisissa käytännöissä moraalijärjestys rakentuu huomaamattomasti ja osapuolten arkisia rutiineja toteuttamalla. Auttamisinstituutioiden sisäinen moraalinen järjestys huomataan usein vasta, kun ihmiset eivät toimi odotetulla tavalla käyttäytymiselle asetettujen normien mukaisesti. (Juhila 2012, 132–133.) Ihmisten toiminnan ja käytökselle asetettujen odotusten välinen ristiriita luo tarpeen tarjota selonteko normien rikkomisesta (Hall, Slembrouck & Sarangi 2006, 15; Juhila 2012, 133, 141; Johansson 2013, 165; Matarese & Caswell 2014, 44–45). Asiakkaan ja työntekijän selontekovelvollisuuden (accountability) kautta osapuolet pyrkivät institutionaalisissa kohtaamisissa kuvaamaan omaa vastuullisuuttaan ja velvollisuuksiensa täyttämistä (Juhila, Hall & Raitakari 2010, 73; Matarese & Caswell 2014, 47–48). Tarjottujen selontekojen avulla osapuolet pyrkivät oikeuttamaan ja puolustamaan omaa toimintaansa (Juhila 2012, 159). Selontekojen tavoitteena on vahvistaa vastapuolen näkemystä toimijan kyvykkyydestä ja luotettavuudesta. Näin ollen selontekojen tarjoaminen auttamistyön käytännöissä yhdistyy moraalijärjestyksen tuottamiseen ja ylläpitämiseen. (Hall, Slembrouck & Sarangi 2006, 12, 20.)

Juhila, Hall ja Raitakari (2010) tuovat esille tutkimuksessaan päihde- ja mielenterveysongelmallisille suunnatusta tuetusta asumisesta, kuinka auttamistyössä selontekojen tuottamisen tarve yhdistyy asiakkaiden kuntoutumisen ja työlle asetettujen päämäärien väliseen kuiluun. Tukiasumistyössä ongelmalliseksi määrittyy esimerkiksi hallitsematon päihteiden käyttö, kyvyttömyys noudattaa asumisen sääntöjä tai omatoimisuuden puute omien arkisten asioiden hoitamisessa. Tutkimuksen mukaan selontekojen avulla pyritään hallinnoimaan osapuolten vastuullisuutta, esimerkiksi

syyttämällä asiakkaiden ongelmalliseksi määrittyneen käyttäytymisen johtuvan asiakkaiden omista valinnoista. Kuntoutujien vastuuta omasta tilanteesta voidaan myös väljentää selittämällä asukkaiden ongelmallisen käytöksen johtuvan esimerkiksi heidän mielenterveyden ongelmistaan tai tietämyksen puutteesta. Vastuu asiakkaiden haitalliseksi määritellystä toiminnasta voidaan myös työntekijöiden välisissä keskusteluissa siirtää muille toimijoille, jolloin ongelmien syyn nähdään olevan yksikön työntekijöiden tai asiakkaiden läheisten toimintatavoissa. (Emt., 59–60, 70.) Auttamistyössä asiakas voi joutua selontekovelvollisen positioon, mikäli hänen nähdään olevan oman toimintansa ja valintojensa kautta vastuussa esimerkiksi terveydentilansa heikkenemisestä. Selontekojen tehtävänä on tällöin pyrkiä oikeuttamaan omaa käyttäytymistä tai kuvata ongelmien synnyn olevan asiakkaan omasta toiminnasta ja valinnoista riippumaton. (McKinlay & McVittie 2011, 100–102.) Näin ollen selontekojen avulla auttamistyön toimijat pyrkivät vakuuttamaan oman toimintansa olevan paikallisen moraalijärjestyksen normien ja työlle asetettujen päämäärien mukainen.

4 KYSYMYKSENASETTELU, METODOLOGIA JA AINEISTON KUVAUS

Neljännessä luvussa kuvaan aluksi tutkimustehtäväni ja tutkimuskysymykset. Tutkimustehtävän ja -kysymysten kuvaamisen jälkeen erittelen oman paikantumiseni sosiaalisen konstruktionismin tutkimusperinteeseen. Omassa tutkimuksessani sosiaalinen konstruktionismi toimii metodologisena viitekehyksenä, jolloin konstruktionistisen orientaation ohjaamana sitoudun ymmärrykseen tiedon rakentumisesta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä ihmisten kokemusten muotoutumisen moninaisuuteen. Kolmannessa alaluvussa esittelen soveltamani haastattelumenetelmän. Pyrin kerronnallisen teemahaastattelun avulla tavoittamaan tukiasumisen saamat moninaiset merkitykset asukkaiden puheessa tutkimustehtäväni ratkaisemiseksi. Lopuksi kuvaan lyhyesti tutkimuksen kohteena olevan tukiasumisyksikön keskeiset toimintaperiaatteet, pohdin tutkimusaineiston keruuseen liittyviä tekijöitä ja haastatteluiden käytännön toteutusta.

4.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Tutkimukseni tarkoituksena on kuvata tukiasumisen saamia merkityksiä asunnottomuuden kokeneiden asukkaiden puheessa. Tutkimustehtäväni ratkaisemiseksi etsin aineistosta vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1) Millaisia merkityksiä tukiasuminen saa asukkaiden puheessa?

Tukiasumisen saamien merkitysten muotoutumisen syvällisemmäksi ymmärtämiseksi pyrin tutkimukseni avulla vastaamaan pääkysymyksen lisäksi kahteen alakysymykseen. Molemmat alakysymykset monipuolistavat kuvaa tukiasumisen saamista merkityksistä asukkaiden puheessa sekä suuntaavat kiinnittämään huomiota merkitysten muotoutumiseen haastattelijan ja haastateltavan välisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Pääkysymystä tarkentavat alakysymykset ovat:

2) Millaisia subjektipositioita asukkaille avautuu erilaisissa tukiasumisen merkitystä kuvaavissa tulkintarepertuaareissa?

3) Millaista moraalista järjestystä tukiasumisen saamat merkitykset rakentavat?

Ensimmäisen kysymyksen avulla pyrin kuvaamaan tukiasumisen merkityksellistämisen tapoja asukkaiden puheessa. Tukiasumisen asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa saamien merkitysten voi ajatella muotoutuvan suhteessa asukkaiden menneisyyden asumis- ja erityisesti asunnottomuuskokemuksiin sekä kertojien suuntautumisessa tulevaan asumispaikkaansa. Analyttisenä käsitteenäni tukiasumisen saamiin merkityksiin on diskurssianalyysin tulkintarepertuaarin käsite. Toisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on tarkastella eri tukiasumisen merkityksiä rakentavissa tulkintarepertuaareissa asukkaille avautuvia ja vuorovaikutuksessa neuvoteltavia subjektipositioita. Erilaisten positoiden paikantaminen aineistosta tuo esille haastateltavien toiminta-ulottuvuuden tukiasumisen merkityksellistämisen tavoissa. Kolmannen tutkimuskysymyksen kautta erittelen asukkaiden haastattelupuheessa konstruoimien tukiasumisen merkitysten rakentamaa moraalijärjestystä tutkimukseni teoreettisten ja käsitteellisten paikannusten suuntaamana.

4.2 Sosiaalinen konstruktionismi metodologisena viitekehyksenä

Tutkimuksen kohdistuminen ihmisten puheessaan luomiin merkityksiin ja tiedon muotoutumisen sosiaalisuuden korostaminen kiinnittää tutkimukseni sosiaalisen konstruktionismin metodologiseen viitekehykseen. Konstruktionistisessa orientaatiossa tiedon ja ymmärryksen nähdään muotoutuvan sosiaalisissa prosesseissa ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen tuotoksena (Gergen 2003a 15; Gergen 2003b, 148; Burr 2003, 4). Tiedon muodostuksen sosiaalisuuden korostaminen johtaa hylkäämään positivistisen näkemyksen objektiivisen tiedon olemassaolosta (Burr 2003, 3, 6; Gergen 2003a, 15). Sosiaalisen konstruktionismin lähtökohtiin kuuluu itsestään selvänä pidetyn tietämyksen problematisointi. Tällöin analyysissa tulee tiedostaa tiedon kontekstisidonnaisuus, jolloin ymmärryksemme luonnollisilta vaikuttavista kategorioista ja käsityksistä nähdään olevan erityisiä historiallisen ajan ja paikkamme mukaan. (Burr 2003, 3–4.) Kontekstin merkityksen korostaminen tiedon muodostuksen prosesseissa johtaa ymmärryksen ja totuuden muuttumisen ja moninaisuuden tiedostamiseen (Gergen 2003a, 16).

Tiedon ja ymmärryksen rakentumisen sosiaalisuuden korostamisen lisäksi sosiaalisen konstruktionismin perusoletuksiin sisältyy merkitysten vuorovaikutuksellisen rakentumisen tarkasteleminen (Loseke 2003, 14, 19; Gergen 2003b, 148). Merkitysten luomisen analysointi tulee

tällöin paikantaa ihmisten keskinäisten suhteiden tasolle (Gergen 2003b, 148–150) ja kielen käytön kautta muotoutuvaksi (Burr 2003, 45). Konstruktionistisessa viitekehyksessä kielen nähdään mahdollistavan kokemusten ja ymmärryksen kuvaamisen (haastattelu)puheen kautta (Schostak 2006, 26–27). Ihmisten kielen käytön vaihtelevuuden korostaminen merkitysten luomisen pohjana avaa näkökulman merkitysten konstruoinnin moninaisuuteen ja muuttuvuuteen (Gergen 2003b, 154). Vuorovaikutuksen ja kielen vaihtelevuuden merkityksen korostaminen sallii tilaa luoda kielen ja sosiaalisen kanssakäymisen kulussa myös uusia ja vaihtoehtoisia merkityksiä aikaisempien merkitysrakenteiden rinnalle (Burr 2003, 45–48; Gergen 2003b, 151, 153).

Sosiaalisessa konstruktionismissa kielen käytön ymmärretään olevan performatiivista (Burr 2003, 8). Tiedon muodostumisella ja sosiaalisella toiminnalla nähdään tällöin olevan yhtymäkohtia, jolloin esimerkiksi ihmisen konstruoinnilla tietäntyyppiseksi on seuraamuksia. Tietty konstruktio sitouttaa ihmisiä tietynlaiseen toimintaan ja sulkee vastaavasti pois konstruktion nähteen epäsoveltuvina näyttäytyvät toiminnan mahdollisuudet. (Gergen 2003a, 16; Burr 2003, 5, 8.) Kielen käytön ja konstruoinnin prosessien ja sosiaalisen toiminnan välisten yhteyksien tiedostaminen johtaa huomaamaan, kuinka esimerkiksi auttamistyössä ihmisten kuvaaminen ”moniongelmaisina” tai ”vaikeasti autettavina” ei ole neutraalia. Valituilla käsitteillä on konkreettisia seurauksia osapuolten toimintaan ja itseymmärrykseen välittömän kasvokkaisen vuorovaikutuksen ulkopuolella.

Sosiaalinen konstruktionismi tarjoaa tutkimuksen teolle väljän metodologisen viitekehyksen, jolloin tutkijan on pohdittava tarkemmin omia sitoumuksiaan ja näkemystään tiedon muodostumisesta. Sosiaalisen konstruktionismin sisällä voidaan erotella lukuisia eri tavoin nimettyjä lähestymistapoja (esim. Loseke 2003; Ibarra 2008; Harris 2008). Käsitteellistän oman paikantumisen sosiaalisen konstruktionismin tutkimuskentälle Harrisin (2008) kuvaaman objektiivisen (objective) ja tulkitsevan (interpretive) konstruktionismin käsitteiden avulla. Oma tutkimukseni paikantuu tulkitsevan konstruktionismin viitekehykseen, jolloin merkitysten ei nähdä olevan valmiina ja luonnollisina ihmisten tulkinnoista riippumattomina. Näkemyksen mukaan asioita voidaan kuvata vaihtelevista näkökulmista, jolloin analyysissä kiinnitetään huomiota merkitysten konstruointiin ja ihmisten tulkinnan rooliin merkitysrakenteiden muodostumisessa. Tällöin tulkitsevassa konstruktionismissa tiedostetaan tulkintojen kyseenalaistamisen ja haastamisen mahdollisuus sosiaalisissa tilanteissa. Merkitysten rakentumisen moninaisuuden sijaan objektiivisen konstruktionismin näkökulmaan sitoutuneessa tutkimuksessa asioiden nähdään olevan ”todellisia” sellaisina kuin toimijat ne havaitsee. Objektiivisessa konstruktionismissa ei näin ollen painoteta

toimijoiden subjektiivisen tulkinnan eikä vuorovaikutteisen neuvottelun merkitystä ihmisten ymmärryksen rakentumisen taustalla. (Emt., 232–235.) Käytännön tutkimuksen teon tasolla tulee tiedostaa sosiaalisen konstruktionismin eri koulukuntien väliset yhtymäkohdat (Ibarra 2008, 356; Harris 2008, 242). Tiedostan myös itse omassa analyysissäni tutkimuskontekstin erityisten tekijöiden vaikutuksen haastateltavien merkitysten ja ymmärryksen muotoutumisen prosessille (Harris 2008, 242). Oma tutkimusasetelmani paikantuu kuitenkin vahvemmin tiukemman (tulkitsevan) konstruktionismin tutkimussuuntaukseen, sillä kontekstuaalisen konstruktionismin tapaan en hae vahvistusta haastateltavien puheessa konstruoimille merkityksille ja tulkintatavoille esimerkiksi tilastojen piirtämästä kuvauksesta tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä (Juhila 1999, 168).

4.3 Kerronnallinen teemahaastattelu keinona tavoittaa moninaiset merkitykset

Toisen tiedon tavoittaminen ja asukkaiden omien näkemysten ja äänen esille tuominen edellyttää aineiston keruussa sensitiivisyyttä pyrkimykselle tavoittaa tutkittavien oma kokemusmaailma tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Haastattelu mahdollistaa asukkaiden elämäntilanteen tarkastelemisen tutkittavien elämismaailmasta käsin tuottaen paikallisesti erityistä tietoa tukiasumisen merkityksistä asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa. (Törrönen 2005, 15–16, 21, 23.) Haastattelu tarjoaa tutkijalle mahdollisuuden astua dialogiin tutkittavien ihmisten kanssa, jolloin mahdollistuu toimijoiden omien subjektiivisten kokemusten, tuntemusten ja merkityksenantojen tavoittaminen (Smith 2009, 115, 117; Hirsjärvi & Hurme 2011, 11, 16). Näin ollen haastattelua ei tule nähdä pelkästään kapea-alaisena aineiston keräämisen välineenä, vaan kahden ihmisen välisenä ainutlaatuisena kohtaamisena ja suhteena. Haastattelun ymmärtäminen kahden ihmisen muodostamana suhteena avaa tilaa tavoittaa tutkittavien äänen moninaisuus ja ristiriitaisuus kussakin kohtaamistilanteessa. (Schostak 2006, 14–16.)

Konstruktionistinen näkemys tiedosta on vaikuttanut myös haastattelutilanteen uudelleen määrittelemiseen. Sosiaalisen konstruktionismin mukaiseen viitekehykseen sitoutunut tutkija ei näe haastattelua vain välineenä kerätä tutkittavien ihmisten tietämystä. Kohtaamisen osapuolten välisen vuorovaikutuksen merkityksen tiedostaminen sallii haastattelutilanteessa mahdollisuuden konstruoida yhdessä uusia näkemyksiä ja avata tilaa uudellaisille merkityksellistämisen tavoille

tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Holstein & Gubrium 2003, 3–4, 19.) Merkitysten ja tiedon aktiivisen konstruoinen korostaminen haastattelussa johtaa haastateltavan näkemiseen toimivana subjektina, joka luo merkityksiä kielen käytön ja tulkinnan prosessien kautta (Holstein & Gubrium 2003, 14; Hirsjärvi & Hurme 2011, 49). Tutkimushaastattelun lähestyminen haastattelijan ja haastateltavan välisenä vuorovaikutustilanteena tuo esille tutkimushaastattelun erityisyyden suhteessa osapuolten rooliasemiin sekä tiedon tuottamisen tavoitteeseen. Haastattelukeskustelu rakentuu omanlaisekseen kohtaamiseksi osapuolten sanomien ja tekemien vaikuttaessa toisen puheenvuoron sisältöön, jolloin esimerkiksi tietyllä tavalla muotoiltu kysymys kutsuu esiin tietynlaista vastaamisen tapaa. Kysymysten muotoilun merkityksen lisäksi keskustelukumppanin avoimen kerronnan ja omien kokemusten esiin tuomisessa on olennaista luottamuksellisen ilmapiirin rakentaminen sekä haastateltavan pyrkimys tietynasteiseen neutraaliuteen vuorovaikutuksessa. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–23, 30, 40–52.) Haastattelutilanteessa myös tutkija on läsnä kokevana ja tuntevana subjektina, mutta haastateltavien omien merkityksenantojen tavoittamiseksi haastattelijana tulee pyrkiä välttämään esimerkiksi arvottavien kommenttien sanomista haastateltavien näkemyksistä. Tällöin haastattelutilanteessa tulee hyväksyä osapuolten väliset näkökulmaerot tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä.

Haastattelua voidaan tutkimuksissa lähestyä eri näkökulmista, jolloin haastattelun muodot vaihtelevat etukäteen tiukasti säännellystä strukturoidusta haastattelusta mahdollisimman avoimeen tilanteen ja tutkittavien mukaan etenevään syvähaastatteluun (Smith 2009, 115). Omassa tutkimuksessani pyrin tavoittamaan haastateltavien tukiasumiselle antamat moninaiset merkitykset kerronnallisen teemahaastattelun avulla. Teemahaastattelu sijoittuu strukturoidun ja syvähaastattelun välimaastoon, jolloin keskustelun kohteeksi on valittu ennen haastattelutilannetta tietyt temaattiset aihealueet. Puolistrukturoituna haastattelun muotona teemahaastattelussa sallitaan joustavuutta tuoda esille haastateltavien omia näkemyksiä ja käsitteellistämisen tapoja tutkimuksen kohteena olevasta aihealueesta. Tällöin teemahaastattelu mahdollistaa syvällisen tiedon tuottamisen tutkittavien omasta kokemuksesta ja elämänsämaailmasta. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47–48, 97.) Olen itse hyödyntänyt tukiasumiskokemuksia käsittelevän tutkimuksen haastattelurungon muotoilemisessa Vanhalan (2005) ja Kulmalan (2006) väitöskirjoissaan soveltamia haastattelun teema-alueita ja apukysymyksiä.

Narratiivinen haastattelu perustuu näkemykseen kertomusten luomisen merkityksestä elämäkokemusten ja merkityksenannon jäsentäjänä sekä ihmisten minuuden rakentamisen välineinä (Heikkinen 2010, 146, 156–157). Narratiivista haastattelua on määritelty eri tavoin,

jolloin tiukemman lähestymistavan mukaan haastatteluissa tulee olla kertomuksen keskeiset elementit, kuten lineaarisesti ajan kulun mukaan etenevä juonellinen rakenne (Hänninen 2002, 20; Heikkinen 2010, 148). Väljemmässä lähestymistavassa narratiiviseksi tutkimusotteeksi voidaan määritellä mikä tahansa ”kerrontaan perustuva aineisto” (Heikkinen 2010, 148). Narratiivisessa haastattelussa merkitysten ajatellaan muotoutuvan suhteessa ihmisen elettyihin menneisyyden kokemuksiin sekä suhtautumistavassa tulevaisuuteen (Hänninen 2002, 58; Kulmala 2006, 94). Tutkimuksessani on olennaista paikan käsite, jolloin menneisyyden koetut ja eletyt asumispaikat sekä kerronnan kiinnittyminen tuleviin paikkoihin muodostavat tulkinnallisen resurssin nykyisen elämäntilanteen ja asuinpaikan saamien merkitysten jäsentämiselle (Jokinen 2004, 76). Kerronnan ajan ja paikan lisäksi olennaista ihmisten merkitysten rakentumiselle on suhteet muihin ihmisiin (Hänninen 2002, 22).

Narratiivisessa haastattelussa myös kerrontatilanne ja -konteksti vaikuttaa haastateltavien kerronnan muotoutumiseen tietynlaiseksi (Kulmala 2006, 44). Haastateltavien kerronnan ja merkitysten rakentumisen kontekstina tukiasumisen yksikkö vaikuttaa haastatteluiden sisällön muotoutumiseen. Lancione (2013) kuvaa oman asunnottomien kokemuksia ja elämää etnografisella tutkimusotteella lähestyneen tutkimuksensa perusteella, kuinka tutkijan avoimuus ja aito halu kuuntelemisen lisäksi kuulla tutkittavien oma ääni ja merkityksenannot avaa mahdollisuuden oppia toisten elämästä. Marginaalisessa asemassa olevien ihmisten kohtaamisessa on tällöin tärkeätä lähestyä ihmisiä avoimin mielin, eikä vain tietyn kapean ja ennalta määritellyn kategorian edustajina. (Emt., 237, 245.) Pyrin haastatteluissa oman suhtautumistapani lisäksi vahvistamaan haastattelemini miesten omien kokemusten esille tuomista muotoilemalla kysymykset mahdollisimman avoimiksi (Heikkinen 2010, 148), jolloin haastatteluissa miehet saivat rakentaa tukiasumisen merkityksiä omien käsitteellisten lähtökohtiensa varaan. Tutkittavien lisäksi myös tutkijan subjektiivisuus vaikuttaa kertomusten muotoutumiseen (Niemi 2010, 46). Erityisesti marginaaliseksi mielletyissä paikoissa asuvia ihmisiä kohdatessaan tutkijana joutuu pohtimaan osapuolten välisiin eroihin kiinnittyviä kysymyksiä ja erojen vaikutusta tiedon muotoutumiselle (Virokannas 2004, 30; Kulmala 2006, 39). Tiedostan myös itse sen, kuinka miesten kerrontaan ja omien kokemusten jäsentämiseen vaikutti haastattelijan olemus 23-vuotiaana vastakkaisen sukupuolen edustajana. Tutkimusaineisto olisi luultavasti rakentunut erilaiseksi, mikäli haastattelijana olisi ollut esimerkiksi keski-ikäinen mieshenkilö. Haastattelijan ja haastateltavan väliset erot eivät kuitenkaan estä kohtaamisen rakentumista luottamuksen ja toisen kokemusten ymmärtämisen sallivaksi vuorovaikutustilanteeksi (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 36). Tällöin kohtaamistilanteiden

vastavuoroisuus ja yhteistoiminnallisuus sallii tilaa löytää yhteisiä keskustelun aiheita ja ymmärryksen välineitä erilaisessa elämäntilanteessa elävien ja elämäkokemukseltaan itsestä poikkeavien ihmisten kanssa.

4.4 Tutkijana kentällä: Aineiston hankintaan liittyvät kysymykset ja tutkimusaineiston kuvaaminen

Asukkaiden puheessa tukiasumisen saamilla merkityksillä on yhteys tutkimuksen kohteena olevaan sosiaaliseen todellisuuteen ja asukkaiden asumisen kontekstiin. Näin ollen tutkimustulosten tulkinnan kannalta on tärkeitä kuvata tutkimuksen kohteena olevan organisaation keskeiset toimintatavat. Tutkimuksen kohteena oleva organisaatio sijaitsee keskisuudessa kaupungissa ja se on kaupungin omaa asumispalvelutuotantoa. Tukiasunnot sijaitsevat suuremman asumispalveluyksikön kolmannessa kerroksessa. Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee kaupungin oman asumispalvelutuotannon asumispäivystys, jonka tarkoituksena on tarjota asunnottomille kriisiluonteista ja lyhytaikaiseksi tarkoitettua majoitusta. Asumispäivystyksessä on kaksi osastoa, joista toisessa asunnottomat voivat olla päihtyneinä (”märkäpuoli”) ja toinen, päihdeettömään elämäntapaan sitoutumista edellyttämä osasto on tarkoitettu päihdeongelmasta kuntoutuville asukkaille (”kuivapuoli”). Tutkimuksen kohteena olevan yksikön henkilökuntaan kuuluu osastonhoitaja, sosiaalityöntekijä, asumisohjaaja, kolmivuorotyötä tekeviä ohjaajia ja vastaavia hoitajia sekä laitoshuoltajia. Lisäksi asukkaiden saatavilla on kerran viikossa lääkärin palvelua asumisyksikön tiloissa. Asumisyksikön ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa toimii toisen palvelun tuottajan asunnottomille päihde- ja mielenterveyskuntoutujille suunnattua palveluasumista sekä tehostettua palveluasumista.

Asumisyksikössä on yhteensä 16 tukiasuntoa. Virallisen esittelytekstin mukaan tukiasunnot on tarkoitettu asunnottomille päihdeongelmien kanssa kamppaileville ihmisille. Päihdeongelma ei kuitenkaan ole edellytys tukiasunnon saamisella, vaan hakijan asunnottomuus ja vaikeudet löytää asumispaikkaa muista kaupungin asumispalveluista tai vuokramarkkinoilta. Tukiasunnoissa asuminen edellyttää asukkailta päihdeettömyyttä, jolloin tutkimuksen kohteena olevan tukiasumisyksikön toimintatavat rakentuvat portaikkomallin mukaisesti. Asukkaiden retkahdukset eivät kuitenkaan johda varoituksiin ja asunnon menettämiseen, vaan retkahduksen ajan asukas voi

asua alakerran asumispäivystyksen ”märällä” puolella. Tukiasunnon menettämisen syitä on esimerkiksi väkivaltainen käyttäytyminen muita asukkaita tai henkilökuntaa kohtaan.

Tutkimuksen kohteena olevassa tukiasumisyksikössä on asumispäivystyksen puolella henkilökuntaa ympäri vuorokauden kaikkina viikon päivinä tukiasunnoissa asuvien asukkaiden saatavilla. Tukiasunnoissa asuvat asukkaat voivat tarpeen mukaan hakea päivittäin lääkkeensä työntekijöiden asumispäivystyksen puolella sijaitsevasta työhuoneesta. Tutkimuksen kohteena oleva tukiasumisen yksikkö tarjoaa asukkaille yhteisöllisempää asumista kuin tavanomainen tukiasuminen. Kaikki tukiasunnot sijaitsevat samassa kerroksessa. Oman asuinhuoneiston lisäksi asukkaiden käytössä on yhteinen ruoanvalmistushuone, pyykitupa sekä oleskelutila, jossa asukkaat voivat käyttää tietokonetta, katsella televisiota tai lukea lehtiä. Asukkaat asuvat tukiasunnossa määräaikaisten vuokrasopimuksilla ja lisäksi he allekirjoittavat ennen tukiasuntoon muuttamista asumissääntö-sopimuksen. Tukiasunnossa asuvia asukkaita ei velvoiteta osallistumaan asumisaikana kuntouttavaan tai muuhun ryhmätoimintaan. Myöskään asumisen kestoa ei ole rajattu ennalta, vaan asukkaat siirtyvät tukiasunnoista itsenäisempiin asumismuotoihin tai poistuvat muulla tavoin palveluiden piiristä omien tarpeidensa ja toiveidensa mukaisella aikataululla. Näin ollen tutkimuspaikan toimintaperiaatteissa voi ajatella olevan asumisen portaakkomallin rinnalla myös asunto ensin-mallin elementtejä. Tutkimuksen kohteena olevassa asumisyksikössä ollaan myös valmiita joustamaan pitkään asunnottomana olleiden ihmisten kohdalla, jolloin esimerkiksi vuokratien kertyminen tai aggressiivinen käyttäytyminen eivät johda automaattisesti asunnon menettämiseen.

Palvelujärjestelmän asiakkaiden tutkimiseksi ja tavoittamiseksi tutkijan täytyy käydä monia neuvotteluja pääsystään auttamisinstituution sisälle (Schostak 2006, 54; Kuula 2011, 145). Ennen virallisen tutkimusluvan saamista tutkijan tulee saada tutkimusorganisaation henkilökunta vakuuttuneeksi tutkimuksen hyödyllisyydestä (Kuula 2011, 145). Aloitin tutkimukseeni liittyen neuvottelut portinvartijoiden kanssa ottamalla syksyllä 2014 sähköpostitse yhteyttä tukiasumisyksikön sosiaalityöntekijään. Sosiaalityöntekijän välityksellä sain sovittua tapaamisen asumisyksikön osastonhoitajan kanssa, joka toimii sosiaalityöntekijää lukuun ottamatta asumisyksikön muiden työntekijöiden lähiesimiehenä. Kävin 19.9.2014 tutkimuspaikassa keskustelemassa osastonhoitajan kanssa kiinnostuksestani tutkia tukiasunnossa asuvien asukkaiden asumiskokemuksia ja heidän tukiasumiselleen antamia merkityksiä. Tuolloin tutkimussuunnitelmani oli vasta alkuvaiheessa, enkä ollut rajannut tutkimustehtävää tarkasti. Käymämme keskustelun pohjalta osastonhoitaja koki asiakkaiden näkökulman ja kokemusten esille

tuomisen tärkeänä ja sain näin ollen organisaatiolta luvan lähettää tutkimuslupahakemuksen eteenpäin. Lähetin virallisen tutkimuslupahakemuksen eteenpäin kaupungin päihde- ja mielenterveyspalvelujen ylilääkärille lokakuussa 2014. Tutkimusluvan saamista hidasti se, että ensimmäisellä kerralla lähettämäni hakemus hävisi. Lähetin tutkimuslupahakemuksen uudelleen joulukuussa ja sain jo muutaman viikon päästä postitse luvan toteuttaa tutkimus suunnitelmieni mukaisesti. Näin ollen en itse kokenut käyneeni varsinaisia ”neuvotteluja” tutkimuksen tarpeen ja hyödyllisyyden perustelemiseksi henkilökunnalle ja organisaation johdolle, vaan sain luvan toteuttaa tutkimuksen omien suunnitelmieni ja tutkimustavoitteideni mukaisesti.

Virallisen tutkimusluvan saamisen jälkeen otin uudelleen yhteyttä yksikön osastonhoitajaan ja kävin keskustelemassa hänen kanssaan uudelleen tutkimuksen käytännön toteutukseen liittyvistä kysymyksistä. Tällöin sain myös tarkemmin tutustua asumisyksikön tiloihin, sillä osastonhoitaja esitteli minulle käynnillä asumispäivystyksen ja tukiasumisyksikön tiloja. Esitin samalla tarkentavia kysymyksiä asumisyksikön toimintatavoista ja asukkaiden taustatiedoista, joiden avulla sain tarkennettua suunnittelemani haastattelurungon joitakin teema-alueita. Sovimme osastonhoitajan kanssa, että esittelen tutkimustani aluksi tukiasunnoissa asuville asukkaille tarkoitetussa yhteisökokouksessa. Pääsin osallistumaan yhteisökokoukseen 12.1.2015. Yhteisökokouksessa oli asukkaiden lisäksi paikalla ohjaaja. Aluksi kokouksessa käytiin ohjaajan vetämänä läpi asumisyksikön ilmoitusluontoiset asiat sekä kysyttiin paikalla olevien asukkaiden kuulumiset. Lopuksi esittelin lyhyesti tutkimukseni ja kiinnostukseni tuoda esille asukkaiden asumiskokemuksia haastatteluiden avulla.

Yhteisökokouksessa oli läsnä kuusi asukasta, joista kolmen kanssa sain sovittua haastatteluajan seuraavalle päivälle. Osastonhoitaja lähetti minulle sähköpostitse kahden tutkimukseen mukaan suostuneen asukkaan nimen, joiden kanssa sovin itse haastattelun ajankohdan. Kaksi asukasta sain mukaan tutkimukseen kysymällä itse heidän halukkuudestaan osallistua haastattelututkimukseeni. Näin ollen haastattelin tutkimustani varten yhteensä seitsemää (7) tukiasumisyksikön asukasta. Sain suoritettua kaikki haastattelut saman viikon aikana tammikuussa 2015. Haastateltavien mukaan saaminen tutkimukseen ei ollut niin vaikeata ja aikaa vievää mihin olin ennen aineistonkeruun aloittamista varautunut. Tähän vaikutti myös henkilökunnan myönteinen suhtautuminen tutkimukseeni ja etenkin osastonhoitajan aktiivisuus haastateltavien motivoimiseksi osallistua haastatteluun. Kaikki haastattelemani asukkaat olivat miehiä. En ollut etukäteen suunnitellut haastatteluiden kohdistumista miesasukkaisiin. Miesten osallistuminen tutkimukseeni selittyy

osaltaan tutkimuksen kohteena olevan asumisyksikön sukupuolijakaumalla, sillä tutkimuksen tekoheikellällä tukiasumisyksikössä asui vain kaksi naista.

Honkatukia, Nyqvist ja Pösö (2006, 301) kuvaavat koulukodissa asuvien nuorten haastattelututkimuksen eettisiä kysymyksiä käsittelevässä artikkelissaan, kuinka portinvartijoiden merkitys korostuu entisestään tutkimuksen kohdistuessa yhteiskunnan marginaaliseksi miellettyjä palveluja ja asiakkaiden näkemyksiä tutkittaessa. Tällöin laitospaikoissa tehtävän ihmistieteellisen tutkimuksen onnistuminen on sidoksissa auttamisinstituution työntekijöiden rooliin erityisesti tutkittavien tavoittamisen sekä soveltuvan haastatteluajan ja -paikan löytämisen suhteen. (Emt., 302.) Suoritin kaikki haastattelut miesten asunnoissa. Vaihtoehtoisena haastattelupaikkana olisi ollut tukiasumisyksikön puolella sijaitseva työntekijän huone, mutta kaikki tutkimukseen osallistuneet asukkaat antoivat suostumuksen haastatteluiden toteuttamiselle heidän omissa asunnoissaan. Koen että haastatteluiden toteuttaminen miesten tukiasunnoissa tarjosi rauhallisen ja myös miehille itselleen turvallisen tilan kertoa omasta elämästään ja omista asumiskokemuksistaan. Tutkimuspaikan viimesijaisuus näkyi tutkijalle usean lukitun oven ohittamisena tukiasuntoihin pääsemiseksi. Aluksi joku työntekijöistä avasi minulle oven tukiasumisyksikön puolelle, jotta pääsin toteuttamaan sopimani haastattelut. Sain kuitenkin toisena haastattelupäivänä oman avaimen ja turvallisuussyistä myös hälytinnäpin. Avaimet helpottivat liikkumistani asumisyksikön sisällä. Myös haastatteluajat sain sopia itse miesten aikataulujen mukaan päiväsaikaan, jolloin yksikössä oli paikalla useampi työntekijä. Sovimme osastonhoitajan kanssa, että ilmoitan tulostani ja poistumisestani haastatteluiden jälkeen asumisyksikön työntekijöille.

Haastattelemieni miesten ikä vaihteli 31 vuodesta 65 ikävuoteen. Miesten keski-ikä oli 52,4 vuotta. Haastattelemieni miesten asumisaika tukiasunnossa haastatteluiden tekemisen hetkellä vaihteli kuudesta kuukaudesta kolmeen vuoteen. Kaikilla tutkimukseeni osallistuneista miehistä oli aikaisempia kokemuksia muista asumispalveluista. Haastattelemistani miehistä neljä oli siirtynyt tukiasuntoon alakerran asumispäivystyksestä ja kolme miehistä oli tullut tukiasuntoon muista asumispalveluista. Haastatteluun osallistuneiden miesten taustat ja elämänhistoriat olivat hyvin vaihtelevia, kuten myös heidän kokemuksensa asunnottomuudesta. Osalla haastateltavista oli kokemuksia katuasunnottomuudesta, elämisestä rappukäytävissä ja puiston penkillä. Toiset taas eivät kokeneet itse koskaan olleensa asunnottomia eläessään ennen tukiasuntoon muuttamista pitkiä ajanjaksoja, jopa vuosikymmeniä, päihdehuollon laitoksissa asunnon puuttumisen ja päihdeongelman vuoksi.

Heti haastattelujen suorittamisen jälkeen litteroin tutkimusaineiston. Haastatteluista kertyi litteroitua tekstiä yhteensä 122 sivua (Times New Roman fontilla, kirjasinkoko 12 ja rivivälillä 1,5). Haastatteluiden kesto vaihteli 24 minuutista 71 minuuttiin. Kaiken kaikkiaan seitsemästä haastattelusta kertyi ääninauhoitteita 5 tuntia ja 28 minuuttia. Haastattelutilanteen vuorovaikutuksellisen luonteen tavoittamiseksi litteroin haastattelut sanatarkasti niin, että litteroin esimerkiksi haastattelussa antamani minimipalautteet ja kerrontaan kannustamiset (niin, joo, okei). En ole litteroinut esimerkiksi taukojen pituuksia tai hymähdyksiä. Litteroinnissa pilkku ei kuvaa kieliopillista pilkun paikkaa, vaan olen käyttänyt pilkkua ilmaisemaan lyhyitä taukoja. Pidemmät tauot olen merkinnyt pisteellä ja uuden lauseen aloituksella. Litteroimassani tekstissä H tarkoittaa haastattelijan puheenvuoroa ja M1–M7 kunkin haastateltavan miehen puhetta. Analyysiosassa (- - -) tarkoittaa, että olen poistanut puheenvuorosta analyysin kannalta turhaa tekstiä (esim. niin tota noin). Hakasulkeet [] kuvaa analyysiosassa tekemiäni omia huomioita, esimerkiksi lyhennelmää haastateltavan sanomasta niin ettei sanotun viestin sisältö muutu. Olen tarkastanut tekemäni litteraatiot kahteen kertaan kuuntelemalla nauhoitetut haastattelut uudelleen samalla lukien kirjoittamaani tekstitiedostoa.

5 AINEISTON ANALYYSI JA TUTKIMUSETIIKKA

Seuraavaksi siirryn kuvaamaan aineiston analysoimiseen ja tutkimusetiikkaan liittyviä kysymyksiä. Aluksi esittelen aineiston analyysissä soveltamani diskurssianalyttisen näkemyksen ja paikannan oman analyysitapani diskursiivisella kartastolla diskursiivisen psykologian ja tulkintarepertuaarin käsitteeseen. Analyysimenetelmän esittelemisen jälkeen kuvaan aineistoni analyysiprosessin etenemisen. Viimeisessä alaluvussa reflektoin tekemiäni tutkimuksen tekoon kiinnittyviä eettisiä valintoja ja pohdin yleisemmin tutkimusetiikan merkitystä yhteiskunnan marginaalissa elävien ihmisten elämäntilanteisiin ja palvelukokemuksiin kohdistuvassa sosiaalityön tutkimuksessa.

5.1 Diskurssianalyttisen tutkimuksen lähtökohdat

Metodologiset sitoumukseni sekä kiinnostukseni merkitysten rakentumisen sosiaalisuuteen haastatteluvuorovaikutuksessa kiinnittävät tutkimukseni analysointitavan suhteen diskursiiviselle kentälle. Sosiaalisen konstruktionismin tapaan diskurssianalyysissä kiinnitetään huomiota kielen käytön konstruoivaan rooliin merkitysten rakentamisessa ja ymmärryksen luomiseen sosiaalisesta todellisuudesta. Diskursiivisessa näkemyksessä kieltä ei tarkastella vain ympäröivän maailman kuvaamisen välineenä, vaan kielen käytöllä nähdään olevan tietty tekemisen funktio. (Potter & Wetherell 1987, 1, 32; Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 18–21, 41–42.) Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kielen käytön avulla voidaan esimerkiksi luoda arviota vastapuolen esittämästä väitteestä, kategorisoida keskustelun toinen osapuoli tai itsensä tietyn kategorijäsenyyden (category membership) kautta tai puolustaa omaa ilmiön kuvaamisen tapaa (Potter & Wetherell, 1987, 32, 116). Diskurssianalyttisesta näkökulmasta keskeinen vuorovaikutuksessa ilmenevä kielellinen käytäntö on selonteon tarjoaminen (Suoninen 1999).

Kielen funktionaalisuuden ja seurauksellisuuden korostamisesta huolimatta diskurssianalyttisesti suuntautuneessa tutkimuksessa ei olla kiinnostuneita kielestä itsessään, vaan analyttinen huomio kohdistuu erilaisten puhetapojen eli diskurssien paikantamiseen aineistosta (Hirsijärvi & Hurme 2011, 51, 155). Jokinen, Juhila ja Suoninen (1993, 27) ovat määritelleet diskurssin ”verrattain ehyiksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa

käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta”. Diskurssianalyysissa keskeistä on pyrkiä paikantamaan merkitysten moninaisuus ja vaihtelevuus vuorovaikutuksen kulussa (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 25; Suoninen 1999, 21). Kielen käytön kautta rakentuvat moniulotteiset merkityssuhteet tarjoavat vaihtelevia näkemyksiä tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä (Suoninen 1993, 51; Burr 2003, 64–65, 108). Kielen käytön ymmärtäminen tekemisenä johtaa aineiston analysoimisessa erilaisten merkitysten paikantamisen lisäksi näiden merkitysten konstruoinnin tapojen tarkasteluun, jolloin huomiota kiinnitetään niihin kielellisiin keinoihin joilla toimijat rakentavat vaihtelevia merkityssysteemejä.

Diskurssianalyttisen tutkimuksen kenttä on laaja, eikä pelkkä diskurssin yleinen määrittely riitä oman analyttisen näkökulman selventämiseksi. Yleinen jako diskurssianalyysissa on rakennettu suhteessa aineiston rajoihin, jolloin tutkimuksessa voidaan pitäytyä tutkimuksen kohteeksi valittujen puhetilanteiden ja kielen analysoimisessa tai aineiston rajoja voidaan laajentaa esimerkiksi pohtimalla analyysissa paikannettujen diskurssien suhdetta yhteiskunnan rakenteellisen tason tekijöihin (Juhila 1999, 162–163, 175). Omien metodologisten sitoumusteni ohjaamana pitäydyn omassa tutkimuksessani tilanteellisen kielenkäytön ja sen vaihtelevuuden analysoimisessa, jolloin oma tutkimukseni paikantuu diskursiivisella kentällä diskursiiviseen psykologiaan (Burr 2003, 63). Diskursiivinen psykologia jakaa näin ollen tiukemman (tulkitsevan) sosiaalisen konstruktionismin keskeiset lähtökohtaukset. Diskursiivisessa psykologiassa ollaan kiinnostuneita ihmisten kokemusten ja subjektiviteetin rakentumisesta. Analyysissa ei pyritä kuvaamaan ihmisten mielen sisäisiä kognitiivisia prosesseja, vaan tarkastelun kohteena on ihmisten tavat konstruoida kielen käytön avulla omia kokemuksiaan sekä toimijoiden tavat puhua ja luoda ymmärrystä omista tuntemuksistaan. (Juhila 1999, 171–175.)

Kielen keskeisen roolin korostamisen lisäksi diskursiivisessa tutkimuksessa painotetaan tilanteellisen kontekstin vaikutusta merkityssysteemien luomisessa (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 29; Abell & Myers 2008, 150). Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa haastattelutilanteessa voidaan paikantaa monentasoisia konteksteja. Omassa diskurssianalyysin soveltamistavassani en pyri suhteuttamaan haastattelun vuorovaikutuksen kulussa rakentuneita merkityksiä esimerkiksi haastattelun kontekstin ylittäviin rakenteellisiin tekijöihin tai poliittisiin ja kulttuurisiin vaikutuksiin. (Abell & Myers 2008, 150–151, 157–158.) Näin ollen tärkeimmän merkitysten tulkintaresurssin luo haastattelutilanteen vuorovaikutuksellinen konteksti (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 31). Haastattelut toteutettiin tukiasumisyksikössä ja ammatillisen auttamistyön ympäristössä, jolloin vuorovaikutuksellisen kontekstin lisäksi on huomioitava myös

institutionaalisen kontekstin vaikutus tutkimustulosten muotoutumiseen. Olennaista merkitysten konstruomiselle on tällöin haastattelutilanteeseen liittyvät muodolliset tekijät, kuten haastattelupaikan vaikutus vuorovaikutuksen kulkuun ja merkitysten rakentumiselle, vuorovaikutuksen osapuolten orientoituminen ja ymmärrys tutkimushaastattelun päämääristä sekä toimijoiden väliseen suhteeseen liittyvät tekijät (Abell & Myers 2008, 154). Diskurssianalyttisen tutkimuksen näkökulmasta haastattelun vuorovaikutuksessa on tärkeää tiedostaa kielen käytön responsiivisuus, jolloin merkitysten nähdään muotoutuvan osapuolten yhteistoiminnan tuloksena (Jokinen & Juhila 1996, 34, 38, 41). Omassa tutkimukseni analyysiprosessissa olen pyrkinyt kuvaamaan kielen käytön vastavuoroisuuden haastattelutilanteessa tuomalla esille haastateltavien kielen käytön lisäksi myös tutkijan puheenvuorojen vaikutuksen haastateltavien puheen muotoutumiseen tietynlaiseksi. Näin ollen olen litteroinut tutkimukseen osallistuvien miesten puheenvuorojen lisäksi myös tutkijan haastattelutilanteessa esittämät puheenvuorot, joilla on osaltaan vaikutusta miesten kielen käytön muotoutumiseen ja tukiasumisen merkitysten rakentumiseen keskustelun kulussa.

5.2 Tulkintarepertuaari ja subjektipositio merkitysten tavoittamisen välineinä aineiston analysoinnissa

Diskurssin ja tulkintarepertuaarin käsitteet nähdään toisinaan toistensa synonyymeina (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 26–27; Suoninen 1993, 48). Potterin ja Wetherellin (1987, 157) mukaan tulkintarepertuaari (interpretative repertoire) paikantuu diskurssitutkimuksen kentälle. Repertuaarin käsite soveltuu kuitenkin diskurssin käsitettä paremmin analyttiseksi apuvälineeksi, mikäli huomiota kiinnitetään vaihtelevien sanastojen ja metaforien rooliin tutkimuksen kohteena olevan ilmiön kuvaamisessa ja vaihtelevien merkitysten konstruomisessa. (Emt., 138, 149.) Repertuaarin käsite soveltuu sisäisesti monimerkityksellisen aineiston analysoimiseen (Haahtela 2014, 11). Kiinnostukseni ihmisten sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konstruoiמיי moninlaisiin merkityksiin paikansi oman tutkimukseni diskurssianalyysin kentälle. Aineistoa litteroidessani kiinnitin huomiota haastateltavien puheessaan käyttämiin vaihteleviin ja keskenään ristiriitaisiin sanastoihin ja sanavalintoihin, jolloin päädyin käyttämään analyysissäni repertuaarin käsitettä diskurssin sijaan.

Diskursiiviseen näkökulmaan sitoutuneen tutkijan tulee huomioida toimijuuden merkitys erilaisissa repertuaareissa. Omassa tutkimuksessani paikannan haastatteluaineistosta haastateltavien

vaihtelevia toimija-asemia subjektiposition käsitteen avulla. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 37–38.) Positiointi (positioning) tarkoittaa vuorovaikutuksellista käytäntöä, jossa ihminen asettautuu diskursseissa vaihteleviin subjektipositioihin (Burr 2003, 204; Benwell & Stokoe 2006, 43, 139). Subjektiposition käsitteen nähdään toisinaan tarkoittavan samaa kuin identiteetin käsitteen, joka kuvaa sitä ”keitä ihmiset ovat toisillensa” (Benwell & Stokoe 2006, 5–6, 71). Viitataan jatkossa subjektipositioon myös lyhyemmällä position käsitteellä. Position käsite soveltuu identiteetin käsitettä paremmin analyttiseksi apuvälineeksi sosiaalisen konstruktionismin mukaiseen orientaation sitoutuneessa tutkimuksessa, jolloin vuorovaikutuksessa avautuvien vaihtelevien ja moninaisten puhuja-asemien nähdään yhdessä luovan perustan ihmisen identiteetille (Virokannas 2004, 9, 22; Varjonen 2013, 154). Näin ollen vuorovaikutuksen kuluessa avautuvat vaihtelevat positiot voidaan ymmärtää tapoina konstruoida omaa minuutta kielen käytön avulla (Potter & Wetherell 1987, 102–103).

Vuorovaikutuksessa positioihin asettuminen saa erilaisia muotoja, jolloin toimija voi keskustelussa positoida itsensä lisäksi toisen osapuolen tietynlaiseksi henkilöksi (Langenhove & Harre 1999, 17, 20; Burr 2003, 113). Davies ja Harre (2002, 264) kuvaavat näitä kahta erilaista positioinnin muotoa refleksiiviseksi ja vuorovaikutteiseksi positioinniksi. Positioinnin vuorovaikutteisuus ja vastavuoroisuus ilmenee keskustelussa oman itsensä ja keskustelun toisen osapuolen positoiden rinnakkaisuudella (Langenhove & Harre 1999, 22; Burr 2003, 113). Tällöin esimerkiksi haastattelutilanteessa kertojan puhe kohtaamistaan haasteista asemoi haastattelijan empaattisen ja ymmärtäväisen kuuntelijan positioon.

Erilaisissa tulkintarepertuaareissa (tai diskursseissa) kertojille ja kerronnan kohteille avautuu vaihtelevia positioita (esim. Jokinen 2008, 115–127, 139; Haahtela 2014, 11–18). Tulkintarepertuaarien ja subjektipositoiden välistä suhdetta voidaan tutkimuksissa lähestyä eri näkökulmista. Omassa tutkimuksessani en näe tiettyjen positoiden olevan ”lukittuneina” tiettyihin repertuaareihin, vaan korostan analyysissäni kertojien oman valinnan ja toimijuuden merkitystä erilaisten ja keskenään ristiriitaistenkin subjektipositoiden omaksumisessa (Varjonen 2013, 38). Tiedostan kuitenkin sen, kuinka aineistosta paikantamani eri repertuaarit ohjaavat osaltaan positoiden rakentumista ja sitä, mistä tiettyssä repertuaarissa on mahdollista puhua. Positoiden moninaisuuden ja muutoksen mahdollisuuden korostaminen sallii toimijoille tilaa neuvotella ja vastustaa vuorovaikutuksen kulussa eri repertuaareissa avautuvia positioita (Burr 2003, 113). Esimerkiksi Varjonen (2013) on tarkastellut omassa väitöskirjassaan maahanmuuttajille avautuvia positioita heidän jäsentäessään omaa elämäntarinaansa ja suhdettaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja

muihin ihmisiin erilaisten tulkintarepertuaarien kautta. Varjonen osoittaa analyysissään, kuinka vaihtelevissa positioissa kertojien oman toimijuuden mahdollisuudet näyttäytyvät eri tavoin. Tällöin esimerkiksi kiitollisen positiossa maahanmuuttajan oma toimijuus on rajoittunut kiitollisuuden näyttämiseen suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan, kun taas maahanmuuttajan asettuessa yhteiskuntaan osallistuvan positioon tarinassa korostuu kertojan oma aktiivisuus ja yhteistoiminta muiden ihmisten kanssa. Avun tarpeen positioista kerrottuna maahanmuuttajan asema näyttäytyy elämäntarinoissa passiivisena tuen tarvitsijana. (Emt., 68–80.) Erilaisissa tulkintarepertuaareissa tukiasunnossa asuville asukkaille avautuvien ja neuvoteltavien positioden analysoiminen mahdollistaa näin ollen asukkaiden oman toiminnan mahdollisuuksien ja rajoitusten tarkastelemisen.

5.3 Analyysiprosessin toteuttaminen

Tutkimusaineistosta tutkimustulosten ja tulkintarepertuaarien paikantaminen etenee useiden eri vaiheiden kautta. Ennen varsinaista analysointiprosessia olennaista on tutustuminen omaan aineistoon (Virokannas 2004, 20; Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 10). Nauhoitettujen tutkimushaastatteluiden litteroinnin voi nähdä ensimmäisenä vaiheena omaan aineistoon tutustumisessa. Omassa tutkimusasetelmassani olennaista on litteroinnin näkeminen aktiivisena prosessina. Potter ja Wetherell (1987) tuovat esille, kuinka diskurssianalyttisesti suuntautuneessa tutkimuksessa on tärkeätä litteroida haastattelu kokonaisuudessaan haastattelutilanteen ja merkitysten konstruoinnin vuorovaikutuksellisuuden paikantamiseksi. (Emt., 165.) Haastatteluiden litteroimisessa olen tehnyt ensimmäiset aineiston analyysiprosessin kannalta merkitykselliset valinnat esimerkiksi litteroinnin tarkkuuden määrittämisen suhteen. Litteroin itse kaikki haastattelut sanasta sanaan, sillä tutkimusasetelmani analyttisten ja metodologisten sitoumusten ohjaamana halusin pyrkiä tavoittamaan merkitysten vuorovaikutuksellisen rakentumisen haastattelijan ja haastateltavien välisten kohtaamisten kulussa. Analyttiset valintani ohjasivat minua myös litterointitarkkuuden rajaamisessa, sillä pyrkimyksenäni ei ole tarkastella tutkimusaineistoa keskusteluanalyttisestä näkökulmasta, jolloin en merkinnyt esimerkiksi taukojen pituuksia tai äänenpainoja yksityiskohtaisemmin. Tutkimushaastatteluiden litteroimisen jälkeen aloitin aineistoon tutustumisen lukemalla aineistoni useaan kertaan läpi saadakseni kokonaiskäsityksen tutkimusaineistostani. Lukiessani kirjoitin samalla paperille ylös tekemiäni

havaintoja haastatteluiden kulusta ja kokonaisrakenteesta. Kirjoitin myös huomioita tutkimusaineiston marginaaleihin.

Aineistoon tutustumisen jälkeen tutkimusaineisto on pyrittävä saamaan varsinaisen analyysivaiheen kannalta hallittavaan muotoon. Tällöin omien tutkimuskysymysteni ohjaamana pyrin tiivistämään liiteroimani tekstimäärän aineiston luokittelemisen kautta (Potter & Wetherell 1987, 167; Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 18). Aineiston luokittelemista ohjaa osaltaan omaan tutkimusasetelmaan soveltuvan analyysiyksikön määrittäminen (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 20). Omassa tutkimuksessani määritin tutkimuskysymysteni ja -tavoitteeni suuntaamana *analyysiyksiköksi tukiasumisen merkitystä kuvaavan episodin*. Haastattelutilanteen ja merkitysten rakentumisen vuorovaikutuksellisuuden korostamiseksi en halunnut irrottaa miesten lausumia kontekstista, jolloin tuon episodeissa esille haastateltavien vastausten lisäksi myös omat haastateltaville esittämäni kysymykset ja muut puheenvuorot. Tiivistin oman liiteroimani tutkimusaineiston paikantamalla aluksi koko aineistosta kaikki eri tavoin tukiasumisen merkitysten rakentumista kuvaavat episodit. Ryhmittelin aineistosta erottelemani tukiasumisen merkitystä eri tavoin kuvaavat vuorovaikutusepisodit sisällöllisesti samaa aihealuetta kuvaavaksi viideksi temaattiseksi kokonaisuudeksi.

Pyrin omassa aineistoni luokittelemisen vaiheessa lähestymään aineistoani mahdollisimman avoimesti ja aineistolähtöisesti. Tällöin pyrin lähtemään aineiston luokittelemisessa liikkeelle miesten keskustelun kulussa rakentamista käsitteellisistä jäsennyksistä ja käsitevalinnoista, joiden avulla haastattelemani asukkaat tulkitsivat ja merkityksellistivät omia tukiasumiskokemuksiaan haastattelutilanteessa. Omat tutkimuskysymykseni ja käsitteelliset lähtökohtani kuitenkin osaltaan ohjasivat aineistosta paikantamiani luokituksia ja tekemiäni rajauksia, mikä luo esteen puhtaan aineistolähtöisyyden toteutumiselle.

Aineiston luokittelemisen jälkeen siirryin valitsemani analyysimenetelmän mukaisesti tukiasumista kuvaavien merkityskokonaisuuksien, eli tulkintarepertuaarien paikantamiseen tutkimusaineistostani. Nimesin paikantamani tukiasumisen merkitystä eri tavoin kuvaavat temaattiset kokonaisuudet varsinaisessa analyysivaiheessa viideksi tukiasumisen merkitystä haastattelussa kuvaavaksi repertuaariksi. Diskurssianalyysia soveltavassa tutkimuksessa olennaista on suunnata huomiota aineistosta paikannettujen diskurssien (tai repertuaarien) yksityiskohtiin sekä ristiriitaisuuksiin (Potter & Wetherell 1987, 168). Pyrin itse tavoittamaan paikantamani viiden repertuaarin sisällöllistä moninaisuutta ja ristiriitaisuutta suuntaamalla analyysivaiheessa huomioni

haastateltavien puheen vaihtelevuuteen eri tukiasumisen merkitystä rakentavissa vuorovaikutusepisodeissa. Eri repertuaarien sisällöllisen vaihtelevuuden lisäksi kiinnitin huomiota eri repertuaarien keskinäisiin eroavaisuuksiin. Koen itse, että paikantamani viisi eri tavoin haastateltavien tukiasumiskokemuksia merkityksellistävää repertuaaria havainnollistavat hyvin tukiasumisen saamien merkitysten moninaisuutta ja merkityskokonaisuuksien ristiriitaisuutta. Käytän analyysi- ja tulkintaprosessissani haastatteluaineiston suoria lainauksia havainnollistamaan diskurssien sisältöä ja monimerkityksellisyttä. Valitsin analyysissa käyttämikseni suoriksi lainauksiksi kaikkein havainnollisimmat kohdat, jotka tuovat esille kaikkien haastatteluun osallistuneiden miesten äänet ja näkemykset tukiasumiskokemuksista.

Diskurssianalyysiä soveltavassa tutkimuksessa huomio kohdistetaan kieleen ja puheeseen, jolloin analyysivaiheessa ei pyritä tavoittamaan kielen ulkopuolella olevia asioita (Potter & Wetherell 1987, 160). Kielen käytön vaihtelevuuden tavoittamiseksi suuntasin analyysissäni yksityiskohtaista huomiota niihin kielellisiin keinoihin, joilla miehet pyrkivät haastattelupuheessa tukiasumisen merkityksiä rakentamaan. Repertuaarien sisällöllisen moninaisuuden ja monimerkityksellisuuden tavoittamiseksi käytin hyödynni tutkimukseni teoreettisia ja käsitteellisiä lähtökohtia, jolloin suuntasin erityistä huomiota esimerkiksi selontekojen rakentamiseen, asiantilojen arvottamiseen ja kategoriointiin. Luokittelemieni tukiasumisen merkitystä kuvaavien vuorovaikutusepisodien lähiluennassa kiinnitin lisäksi tutkimukseni analyttisten lähtökohtien suuntaamana huomiota haastateltaville haastatteluvuorovaikutuksen kulussa avautuviin positioihin eri tukiasumisen merkitystä konstruoivissa repertuaareissa. Tutkimukseni teoreettisten käsitteiden suuntaamana syvennyin analyysini toisessa vaiheessa tukiasumisen merkityksiä rakentavien tulkintarepertuaarien konstruoiman moraalisen järjestyksen paikantamiseen. Esittelen tarkemmin kahden paikantamani moraalisen järjestyksen analysointi- ja tulkintaprosessin luvussa 7.1.

5.4 Välittämiseen pohjautuva etiikka tutkimuksen tekoa ohjaavana lähtökohtana

Ihmistieteellisessä tutkimuksessa tutkijan tulee pysähtyä pohtimaan oman tutkimusasetelmansa eettisiä näkökohtia koko tutkimusprosessin ajan (Kuula 2011, 11, 35–36; Hirsjärvi & Hurme 2011, 19). Oman näkemykseni mukaan sosiaalityön tutkimuksen tekemiseen ei ole tarjolla vain yhtä

valmista eettistä ohjeistoa, vaan jokaisen tutkijan tulee tietoisesti valita omat eettiset sitoumuksensa. Oman tutkimusprosessini jokaisessa vaiheessa olen itse pyrkinyt sitoutumaan Syrjälän, Estolan, Uiton ja Kauniston (2006) kuvaamaan tutkimusetiikkaan, jonka ytimessä on ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja suhteisiin perustuva välittäminen. Toisen ihmisen välittämisen varaan rakentuvassa tutkimuksessa tutkijana tulee valmiiden eettisten ohjeiden sijaan pohtia kohtaamistilanteissa läsnä olevia moraalisia kysymyksiä ja tutkijan oman toimijuuden merkitystä moraalien näkökulmasta. (Emt., 182, 184.) Näin ollen tutkijan tulee pohtia ja tiedostaa oman toimintansa merkitys tutkimuksen eettisten ja moraalisten näkökohtien toteutumisen kannalta. Välittämiseen pohjautuva etiikka toteutuu tai jää toteutumatta tutkijan ja tutkittavien välisen kohtaamisen kulussa molempien osapuolten toiminnan seurauksena.

Sosiaalityön tutkimuksessa tutkija tekee ensimmäiset eettiset valintansa jo tutkimusaihetta pohtiessaan ja tutkimussuunnitelmaa laatiessaan. Honkatukia, Nyqvist ja Pösö (2006, 297) tuovat esille omassa koulukodissa elävien nuorten väkivaltakokemusten tutkimisen eettisiä kysymyksiä pohtivassa artikkelissaan, kuinka yhteiskunnan marginaalissa elävien ryhmien omat merkityksenannot jäävät herkästi yleistävien ja luokittelevien valmiiden kategorisointien taakse. Halusin omassa tutkimuksessani kuvata asunnottomuuteen ja asumiseen kytkeytyviä merkityksiä tukiasunnossa asuvien ihmisten omista lähtökohdista käsin. Granfeltin (1998, 7, 14; 2004, 136) tavoin halusin tutkimukseni kautta pyrkiä ymmärtämään paremmin tukiasunnoissa asuvien ihmisten elämismaailmaa ja kokemuksia. Ainoastaan marginaalissa elävien ihmisten kohtaaminen ja heidän omien merkityksenantojen kuunteleminen mahdollistaa ihmisten omien kokemusten tavoittamisen (emt., 2004, 140). Oma motivaationi ja kiinnostukseni asunnottomuuden kokemuksiin ja asumispalveluihin ei rajautunut vain pro graduni tekemiseen, sillä tutkimushaastattelujen jälkeen suoritin keväällä 2015 kolmen kuukauden harjoittelujakson tutkimuksen kohteena olevassa asumisyksikössä. Harjoittelujakson jälkeen ja tutkielman valmistuttua toimin asumisyksikössä myös sosiaalityöntekijänä. Sosiaalityöntekijän roolin omaksuminen ja asunnottomuuden kohdanneiden ihmisten kanssa työskentely on avannut minulle mahdollisuuden luoda syvällisempää ymmärrystä myös tutkimukseen osallistuneiden miesten kokemus- ja elämismaailmasta.

Haastattelututkimuksessa tutkimusaineisto kerätään suorassa kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa tutkittavien ihmisten kanssa, jolloin kohtaamiseen (tai kohtaamattomuuteen) liittyvien eettisten näkemysten pohdinta on tärkeätä. Haastatteluaineiston keräämisessä noudatin yleisiä ihmistieteellisen tutkimuksen eettisiä periaatteita, jolloin olennaista on pohtia muun muassa luottamuksellisuuteen, tutkittavien itsemääräämisoikeuteen ja tietoon perustuvan vapaaehtoisen

suostumuksen noudattamisen periaatteita sekä tutkittavien yksityisyyden kunnioittamiseen ja tutkimukseen osallistuneiden anonymiteetin, eli tunnistamattomuuden varmistamiseen kiinnittyviä kysymyksiä (Schostak 2006, 53; Kuula 2011, 61–62, 64, 75, 80–92; Hirsjärvi & Hurme 2011, 20). Tietoon perustuvan tutkimussuostumuksen takaamiseksi laadin tutkimusesitteen (Liite 1), jonka osa tutkimukseen osallistuneista asukkaista oli lukenut ennen haastattelutilannetta. Ennen tutkimushaastatteluiden toteuttamista kerroin haastateltaville myös suullisesti tutkimukseni tavoitteista ja kävin läpi laatimani kirjallisen tutkimussuostumuksen sisällön (Liite 2) ennen kuin haastateltavat ja itse allekirjoitimme tutkimussuostumuksen. Tällöin korostin vielä erikseen tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta, mahdollisuutta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä tutkimuksen teon vaiheessa tahansa sekä pyysin luvan haastatteluiden nauhoittamiseen. Kerroin myös siitä, että tutkittavien nimiä tai muita suoria tunnistetietoja ei julkaista valmiissa tutkimuksessa. Haastateltavat eivät kokemukseni mukaan tuntuneet olevan erityisen huolissaan tutkimukseen liittyvistä eettisistä kysymyksistä, ja esimerkiksi vain yksi haastateltava luki tutkimussuostumuksen läpi ennen allekirjoittamista. Tutkittavien mahdollisuus valita itse tutkimukseen osallistumisen ja osallistumattomuuden välillä on erityisen tärkeää, kun haastattelut toteutetaan auttamisinstituution kontekstissa (Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2006, 302; Kuula 2011, 107–108). Pysin itse kunnioittamaan asukkaiden omaa valintaa ja itsemääräämisoikeutta, jolloin esimerkiksi asukkaiden kieltäytyessä tutkimukseen osallistumisesta en kysynyt heitä uudelleen haastateltaviksi, vaikka saatoin tavata heidät uudelleen asumisyksikön tiloissa.

Marginaalissa elävien ihmisten kokemuksia esille tuovissa tutkimuksissa on tuotu esille tutkijan ja tutkittavan väliseen vuorovaikutukseen sisältyvä valtaero, esimerkiksi suhteessa osapuolten sukupuoleen ja ikään (Granfelt 2004, 136; Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2006, 300, 305–306). Kohtaamistilanteissa tutkijan ja tutkittavien välisten eroavaisuuksien ylittäminen on edellytys luottamuksellisen suhteen ja sitä kautta tutkittavien avoimen kerronnan mahdollistamiselle (Granfelt 2004, 136). Koen itse tärkeänä tiedostaa tutkijan ja tutkittavien väliset erot nykyisessä elämäntilanteessa sekä elämishistoriassa. Yhtä tärkeää vuorovaikutuksen ja luottamuksellisen suhteen syntymiselle on kuitenkin mahdollisuus erojen ylittämiseen kohtaamistilanteissa ja ihmisten välisen samuuden tunnistaminen kussakin kohtaamistilanteessa. Tällöin tutkijan on pohdittava millaiseen ihmiskuvaan sitoutuneena tutkittavia lähestyy (Granfelt 2004, 147). Omassa tutkimuksessani en kokenut samanlaista tutkijan ja haavoittuvaisessa elämäntilanteessa elävien ihmisten välistä valtaeroa kuin aiemmissa tutkimuksissa on kuvattu. Vallan tasaisempi

jakautuminen haastattelutilanteessa liittyy jo kohtaamisen erilaiseen lähtötilanteeseen, sillä yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta tutkittavat olivat minua yli 25 vuotta vanhempia miehiä. Haastattelutilanteessa koin tärkeänä jakaa valtaa tutkimukseen osallistuneille miehille ja sallia tilaa heidän omaehtoiselle kerronnalleen (Granfelt 2004, 148). Tällöin annoin haastattelupuheen ajautua välillä pois varsinaisesta tutkimusaiheesta niihin teemoihin, jotka tutkimukseen osallistuneet miehet kokivat itse kertomisen arvoisina. Pyrin myös konkreettisesti luovuttamaan vallan haastateltaville antamalla kaikille tutkimukseen osallistuneille haastattelun lopuksi mahdollisuuden kysyä jotakin minulta itseltäni (Liite 3). Huomasin analyysivaiheessa, että keskustelun ajautuminen sivupolulle mahdollisti tutkimuksen kannalta mielenkiintoisen tiedon tuottamisen. Koen että tilan mahdollistaminen tutkimukseen osallistuvien omien merkityksenantojen ja kertomisen arvoiseksi koettujen tarinoiden konstruoimiselle avaa tutkijalle mahdollisuuden kuuntelemisen lisäksi aidosti kuulla tutkittavien kokemuksia.

Tutkijan eettinen vastuu ei rajaudu kasvokkaiseen vuorovaikutukseen haastateltavien kanssa. Myös tutkimusraporttia kirjoittaessaan ja tutkimuksen teoreettista viitekehystä rajatessaan tutkijalla on valtaa tutkittaviin nähden (Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2006, 313; Syrjälä, Estola, Uitto & Kaunisto 2006, 186). Sosiaalityön tutkimuksessa on tärkeätä, että tutkimusasetelma mahdollistaa tutkijan tehdä eettisesti kestäviä tulkintoja tutkimukseen osallistuvia ihmisiä leimaamatta ja heidän kokemuksiaan negatiivisesti kategorisoimatta (Granfelt 2004, 149–150). Tutkimushaastatteluiden perusteella miehet eivät itse koe tukiasunnossa asuessaan olevansa asunnottomia. Halusin itse kunnioittaa tutkittavien omia näkemyksiä heidän nykyisestä elämäntilanteestaan, jolloin en halua tutkimuksessani leimata tutkimukseen osallistuneita miehiä ”asunnottomiksi”, vaan puhun heistä asukkaina. Tutkijan tekemät valinnat eivät ole koskaan neutraaleja, jolloin on olennaista tiedostaa valintojen merkityksellisyys ja reflektoida etukäteen niiden mahdollisia seurauksia. Välittämisen toteutuminen tutkimuksesta kirjoittaessa edellyttää, ettei tutkimustekstissä kirjoiteta tutkimukseen osallistuneista niin, että tutkimukseen osallistumisella voisi olla kielteisiä seurauksia haastateltavien tilanteeseen (Syrjälä, Estola, Uitto & Kaunisto 2006, 189). Kirjoittamistyyliin ja käsitevalintoihin liittyvien valintojen lisäksi yhtä tärkeätä on pohtia sitä, mitä jättää kirjoittamatta lopulliseen tutkimusraporttiin. Esimerkiksi itse rajasin tietoisesti joitakin haastateltavien tutkimushaastatteluissa esille tuomia tietoja analyysiosion ulkopuolelle tutkittavien yksityisyyden suojelemiseksi ja yhteisösuhteiden turvaamiseksi.

Eettisesti kestävä tutkimus edellyttää tutkijalta itsereflektiivisyyttä ja tutkimusprosessin mahdollisten ongelmakohtien esiintuomista (Smith 2009, 173–175). Tutkimuksen toteuttamiseen

auttamisinstituutioissa sisältyy haasteita tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuuden kannalta (Kuula 2011, 145). Erityisesti tukiasumisyksikön kontekstissa kysymys tutkittavien vapaasta halusta osallistua tutkimukseen on tärkeä, sillä tukiasunto ei ole miehille vain palvelujärjestelmän osa, vaan senhetkisen elämän koti. Vaikka korostin kaikille erikseen tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta ja sitä, että tutkimukseen osallistuminen tai osallistumattomuus ei vaikuta heidän saamaansa kohteluun asumisyksikössä, en voi olla täysin varma haastatteluun osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Eräs mies kysyikin haastattelun jälkeen, että ei kai hän vain menetä tukiasuntoaan haastattelun seurauksena. Tällöin koin tärkeänä korostaa tutkimustietojen luottamuksellisuutta ja varmistaa vielä kerran haastateltavan halu osallistua tutkimukseen ja kertoa mahdollisuudesta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. Vaikka haastattelututkimus mahdollistaa tutkittavien kokemusten esille tuomisen, on menetelmällä myös omat heikkoutensa. Haastattelututkimukseen eivät osallistu ihmiset, jotka eivät kykene tai halua kertoa kasvotusten tutkijalle omista elämäkokemuksistaan. Haastatteluun osallistuminen vaatii tutkittavilta ainakin jonkinlaista valmiutta kohdata tutkija ja rakentaa ainakin hetkellisesti avoin suhde oman tarinan kertomiseksi. (Granfelt 2004, 152.) Osa haastattelemistani miehistä kertoi osallistuneensa aikaisemminkin tutkimushaastatteluun tai antaneensa haastatteluita esimerkiksi tiedostusvälineille. Haastattelutilanteessa huomasin, että toisille omista kokemuksista kertominen ulkopuoliselle ihmiselle oli luontevampaa kuin toisille. Kaikki tutkimukseen osallistuneet ihmiset ovat kohdanneet elämänsä varrella lukuisia eri alojen ammattilaisia, mutta osa jäsensi ensimmäistä kertaa omaa elämäntarinaansa tutkimukselliseen tarkoitukseen.

Erilaisessa elämäntilanteessa elävien ihmisten kokemuksia ymmärtämään pyrkivän tutkijan on tärkeää tiedostaa myös oman ymmärryksen rajoittuneisuus (Granfelt 1998, 20,23; Granfelt 2004, 151). Kuten Granfelt (2004, 151) asian ilmaisee ”sen ymmärtäminen, ettei todellakaan ymmärrä, on yllättävän vaativaa”. Oma elämänhistoriani ja kokemukseni poikkeavat haastattelemieni miesten kokemuksista, enkä voi väittää tutkimuksen valmistuttua täysin ymmärtäväni miesten elämää kohtaamisiemme jälkeen. Toisten ihmisten kohtaaminen synnyttää vuorovaikutuksen molemmissa osapuolissa monenlaisia tuntemuksia (Syrjälä, Estola, Uitto & Kaunisto 2006, 188). Toisia voidaan lähestyä erilaisista näkökulmista ja erilaisin lähtökohtaoletuksien varassa. Olen pyrkinyt kohtaamaan asumisyksikössä asuvat ihmiset, niin haastattelutilanteessa kuin myöhemmin harjoittelijana sekä työntekijänä, mahdollisimman avoimesti ja asukkaiden omia kokemuksia kuunnellen. Olennaista erilaisessa elämäntilanteessa elävien ihmisten ja itsen välisessä vuorovaikutuksessa on tällöin ihmisten omien näkökulmien ja tavoitteiden asettaminen keskustelun

keskiöön sekä heidän omien valintojen arvostelemisen välttäminen. Arvostelemisen sijaan avoimuuden ja ihmisten arvostamisen ottaminen kohtaamistilanteen lähtökohdaksi avaa mahdollisuuden oppia toisen elämästä ja kokemuksista. (Granfelt 2004, 144.)

Välittämiseen pohjautuvassa tutkimusetiikassa ja yhteiskunnan marginaalissa elävien ihmisten kokemuksista kiinnostunut tutkija ei voi täysin nojautua etukäteen laadittujen eettisten ohjeiden varaan. Välittämisen toteutuminen edellyttää tutkijalta tilannekohtaista etiikkaa ja omiin näkemyksiin ja tunteisiin luottamista tutkimuksen teossa. (Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2006, 314–315; Syrjälä, Estola, Uitto & Kaunisto 2006, 184–185, 197.) Tällöin erityisesti ihmisten välisessä kohtaamisessa tutkijana joutuu pohtimaan tutkittavien yksilöllisiä eroja ja räätälöimään oman toimintansa tukemaan parhaiten tutkittavien mahdollisuutta tuottaa tarinoita heidän omasta elämästään ja heidän omiin lähtökohtiinsa luottaen. Törrönen (2005) tuo esille, kuinka toisen tiedon tavoittamiseksi tutkijan on tärkeitä pyrkiä tavoittamaan tutkittavien kokemukset mahdollisimman läheltä. Läheisyyden ja tutkittavien asemaan asettumisen lisäksi herkkyys tutkittavien omille näkemyksille edellyttää kuitenkin myös etäisyyden ottamista tutkittavien elämäntilanteisiin. (Emt., 33–34.) Itselleni etäisyyden ottaminen tutkittavien ihmisten elämismaailmaan on ollut vaikeata tutkimuksen analyysi- ja kirjoitusvaiheessa, sillä kirjoittaessani graduni analyysiosiota suoritin samanaikaisesti harjoittelujaksoa ja tutkimustani viimeistellessäni toimin sosiaalityöntekijänä asumisyksikössä, jossa tutkimukseeni osallistuneet miehet asuvat. Harjoittelujakson aikana ja työntekijänä toimiessani minulle tarjoutui tilaisuus nähdä tutkimukseen osallistuvien miesten elämää hyvinkin läheltä, osan kanssa myös yhdessä työskennellen. Analyysivaiheessa olen kuitenkin ottanut tietoisesti etäisyyttä miesten ”todelliseen” tilanteeseen ja palannut takaisin aineiston lähiluentaan. Tällöin tutkimus tuo esille miesten tarinan ja tukiasumisen saamat merkitykset sellaisena, kuin he halusivat ne minulle tutkimuksen teon hetkellä kertoa.

6 TUKIASUMISEN SAAMIEN MERKITYSTEN MUOTOUTUMINEN VIIDEN ERILAISEN TULKINTAREPERTUAARIN KAUTTA

Kuudennessa luvussa esitän analyysini tulokset ja vastaan ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen kuvaamalla tukiasumisen saamia merkityksiä asukkaiden haastattelupuheessa. Lisäksi erittelen miehille eri repertuaareissa avautuvia ja neuvoteltavia positioita ja siten miesten asemoitumista suhteessa merkitysten rakentumiseen. Haastateltavat miehet tulkitsevat tukiasumiskokemuksiaan ja tukiasumisen saamia merkityksiä nykyisessä elämäntilanteessansa viiden erilaisen repertuaarin kautta. Haastattelupuheessa esiintyvät viisi erilaista repertuaaria havainnollistavat tukiasumisen saamien merkitysten moninaisuutta ja merkityskokonaisuuksien ristiriitaisuutta koko aineistossa sekä yksittäisten haastateltavien puheessa. Eri repertuaareissa asukkaat asettautuvat erilaisiin ja moninaisiin positioihin.

6.1 Tasapainoisen arjen – repertuaari

Asukkaiden haastattelupuheessa tukiasunnossa asumisen saamat merkitykset nykyisessä elämäntilanteessa rakentuvat suhteessa miesten kuvauksiin aikaisemmista arjen hallinnan haasteista, erityisesti päihteiden käytön osalta. ”Tasapainoisen arjen” – repertuaarissa tukiasunnossa asuminen merkityksellistyy suhteessa haastateltavien menneisyyden kokemuksiin, jolloin repertuaarissa korostuu tukiasuntoon muuttamisen mukanaan tuomat positiivisena määrittyvät muutokset ja miesten elämäntilanteen vakautuminen. Seuraavassa lainauksessa asukas kuvaa tukiasunnossa asuvien asukkaiden ongelmakategorioita tuomalla esille tukiasuntoon *joutumisen* ja asunnottomuuden syitä miesten elämässä.

Episodi 1.1: Asukkaiden ongelmakategorioiden kuvaaminen

H: (- - -) No mitä jos miettii näitä muita asukkaita niin mitä sä kertoisit, muista täällä asuvista asukkaista?

*M3: (- - -) Täällä nyt on **monenlaista taustaa**. On tuota niin, aika monella on **mielenterveys, pohja** kyllä jossain, jollain lailla vaikuttanut tänne joutumiseen ja sitten, toinen on sitten **alkoholismi** että. Kun on **ryypätty kämpät alta**. Että se ei, ei, se on niin kun se. Siinä ne syyt tänne joutumiseen. (- - -) Tai sitten **akka** on tai, joku on **heittänyt pihalle**. (- - -) Ettei oo enää katellu niin, siinä ne on ne oikeestaan ne kolme. Että se on siitä sitten se **asunnottomuus**.*

Episodissa haastateltavan kuvaamat miesten asunnottomuuden taustalla olevat ongelmakategoriat liittyvät mielenterveyden järkkymiseen, alkoholismiin ja päihteiden käytöstä johtuvaan asunnon menettämiseen sekä parisuhteen päättymiseen ja ”*pihalle heittämiseen*”. Mielenterveyden järkkymisen ja hallitsemattoman päihteiden käytön on todettu myös aikaisemmissa tutkimuksissa yhdistyvän asumisen ongelmiin ja asunnottomuuteen (esim. Kettunen 2007, 386). Haastateltava haluaa välttää leimaamasta kaikkia asukkaita samaan kategoriaan kuuluvaksi korostamalla asukkaiden taustojen ja elämänhistorioiden moninaisuutta. Asukkaiden moninaisuuden korostaminen toimii siten vastapuheen muotona tukiasunnossa asumiseen ulkopuolelta liitettäviä yleistäviä mielikuvia ja ennakkoluuloja vastaan (Juhila 2004, 267). Alla olevassa episodissa asukas kuvaa tukiasuntoon muuttamisen mahdollistamaa oman arjen ja elämäntilanteen *normalisoitumista* asunnottomuusjakson ja kohdattujen arjen hallinnan haasteiden jälkeen.

Episodi 1.2: Elämäntilanteen normalisoituminen

H: (- - -) millasena sä itse kuvaisit sun, nykyistä elämäntilannetta?

M6: No sanotaan näin että se on **normalisoitunu** siis kun mä tänne oon tullu että tota.

H: Niin just. Miten sä koet et mikä siinä on niin ku, sun mielestä niin ku normalisoitunu?

M6: No, jos mä oisin niin ku, sanotaan nyt leikkisästi tuolla **vapailla markkinoilla** vuokralla jossain joka nyt ei oo tällä hetkellä kyllä mahdollista kun mä oon ite mokannu näitä asioita näin paljon ja. Tääl on tietynlainen semmonen, sanotaan ny **valvonta päällä** että tota, ei tuu mokailtua eikä tehtyä semmosia tyhmyyksiä että. [välissä muuta keskustelua]

H: (- - -). Oks sulla niin ku aikasempia kokemuksia muista, asumispalveluista?

M6: Oon mä ollu [asuntolan nimi] ja. (- - -) Mut sit satuin saamaan kämpän ja, mutta se tuli mokattua, **en mä pärjää tuolla, jos ei oo tietynlaista valvontaa** ja tälle. **Viina vie voiton. Ja sitten jää kaikki rempalleen** aivan saman tien.

Episodissa haastateltava mies asettuu omaa toimintaansa kriittisesti refleктоivan asukkaan positioon kuvaamalla aikaisemman asunnon menetyksen johtuvan hänen omasta *mokailustansa*. Haastateltava rakentaa puheessaan erontekoa tukiasunnossa asumisesta suhteessa ”*vapaisiin markkinoihin*”. Asumispalvelujärjestelmän voi näin ollen ajatella avanneen miehelle hänen elämäntilanteessansa uuden tilaisuuden asunnon saamiselle ja sitä kautta luoden perustan arkisen toimintakyvyn vahvistumiselle (Manninen & Tuori 2005, 24). Vertaamalla tukiasumista vapaisiin vuokramarkkinoihin haastateltava arvottaa samalla implisiittisesti tukiasumisen osana pohjimmaisista asuntomarkkinoita. Asukkaan kuvaaman *valvonnan* voi ajatella yhdistyvän pohjimmaisista asuntomarkkinoita kuvaavaksi piirteeksi nimettyyn asukkaiden toiminnan kontrolloimiseen ja rajoittamiseen. (Jokinen & Juhila 1991, 13.) Lainauksessa asukas kuvaa omaa hallitsematonta päihteiden käyttöänsä tukiasumisyksikön ulkopuolella asuessaan haavoittuvaisen positiosta, jossa

asukkaan oma toimijuus ja valinnan mahdollisuudet näyttäytyvät heikoilta ”viinan viedessä voiton” ja asioiden ”jäädessä rempalleen”. Näin ollen mies implisiittisesti perustelee asumispalveluiden tarvetta pohjimmaisina asuntomarkkinoina haavoittuvaisessa asemassa olevien ihmisten tuen tarpeisiin vastaamiseksi ja asumisen sujumisen turvaamiseksi. Samalla haastateltava myös oikeuttaa tukiasumiseen sisältyvän kontrollin ja valvonnan tarvetta turvallisen asumisen ja päihteiden käytön hallinnassa pysymisen perustana. Seuraava episodi havainnollistaa, kuinka miesten haastattelupuheessa aikaisempi asunnon menettäminen ja arjen hallinnan haasteet yhdistyvät kuvauksiin päihteiden käytöstä ja siihen liittyvästä kaoottisena näyttäytyvästä elämäntavasta.

Episodi 1.3: Omien tuen tarpeiden reflektointi

H: Okei. No mites tota, kun miettii tätä asunnottomuutta niin kuinka kauan sä olit asunnottomana ennen kun sä tähän tukiasuntoon oot muuttanu?

*M4: (- - -) Mä armeijan jälkeen **muutin omaan, asuntoon** (- - -) Mä sain kuukauden pitää sen asunnon, **mä ryypäsin sen koko kuukauden** ku mulle jäi viissataa euroa rahaa ja. Kaveripiiri tuli. (- - -) Kadulta mukaan siihen sitten ja siellä **ryypättiin ja. Metelöitiin** ja. Sitten tuli sinne, sossut ja kaikki et jos sä lähtisit hoitoon tonne [päihdehoitolaitoksen nimi] ja. **Mun asenne oli tosi vastahankanen** että mä en niin ku lähe mihkään et te sitä hoitoa tarvitte et ei mulla mitään ongelmaa oo (- - -) [välissä muuta keskustelua]*

H: No mitäs sä ajattelet sun tulevaisuuden asumisesta jos miettii vaikka vuoden, parin päästä?

*M4: En aio muuttaa täältä pois. (- - -) Siit ei tuu mitään. **Mulla ei oo enää tota, resursseja asua yksin. Se, kaatuu, päihteisiin.** (- - -) Mä oon niin kauan käyttäny **päihteitä** että tota, mä oon tavallaan **koukussa niihin.***

Haastateltava kuvaa episodissa aikaisempaa oman päihdeongelmansa kieltämistä ja asennettansa hoidon aloittamisen suhteen *vastahankaiseksi*. Nykyisessä elämäntilanteessansa ja tukiasunnossa asuessaan mies reflektoi omia tuen tarpeitaan ja päihderiippuvuuttansa *koukussa* olemisena. Näin ollen tukiasumispaikan saaminen on tarjonnut haastateltavalle tilaa ja aikaa rauhoittua ja pysähtyä miettimään oman päihteiden käytön syitä ja seurauksia asumisyksikön ulkopuolella ”*yksin asuessa*”. Episodissa haastateltava asettautuu päihdeongelmansa kieltävän positiosta päihdeongelmansa tiedostavan asukkaan positiioon. Ammatillisen auttamistyön keskeisenä päämääränä on muutoksen mahdollistaminen asiakkaiden ongelmalliseksi määrittyneissä minuuksissa ja ymmärryksessä omasta itsestään (Gubrium & Holstein 2001b, 13, 15; Raitakari 2006, 37). Päihdeongelmansa tiedostavan asukkaan positiosta käsin haastateltava reflektoi avoimemmin omia tuen tarpeitaan, arvioimalla omia ”*resurssejansa asua yksin*” asumisyksikön ulkopuolella. Omien tuen ja avun tarpeiden reflektointi on mahdollistanut haastateltavalle tilaisuuden kiinnittyä nykyiseen tukiasumispaikkaansa, jolloin asukas ei suuntaudu haastattelupuheessaan tukiasunnosta pois lähtemiseen. Tukiasunnon näkeminen elämän

kiinnekohtana ja paikkana, jossa haluaa asua myös tulevaisuudessa avaa mahdollisuuden kiinnittyä tukiasuntoon emotionaalisesti. Paikkaan kiinnittyminen tarjoaa tilaisuuden rakentaa tukiasunnosta asunnon sijaan koti (Granfelt 1998, 104).

Miesten kerronnassa tukiasuntoon muuttamisen mukanaan tuomien positiivisten muutosten kuvaaminen suhteessa oman elämäntilanteen ja arjen tasoittumiseen korostuu pohtimalla asumisen sujuvuutta ja mahdollisia haasteita ”*yksin asuttaessa*”. Asukkaat tuovat haastattelupuheessaan esille, kuinka tukiasuntoon muuttamisen mahdollistama oman päihteiden käytön hallintaan saaminen vaikuttaa myönteisesti asukkaiden yleisen elämäntilanteen vakautumiseen.

Episodi 1.4: Säännöllisen arjen mahdollistaminen

H: (- - -) No mikä sä ajattelet että mikä on sun mielestä suurin muutos, jonka tää tukiasumispaikan saaminen on sulle tuonut, jos vertaa sun entiseen elämäntilanteeseen? Mikä on se isoin muutos?

*M2: No tää on tää **säännöllisyys** mitä täällä on ja (- - -) Tietää ainakin mitä täällä, tehdään tiettynä ajankohtana (- - -) Että semmonen, voi sanoo että semmonen suhteellisen, **säntillinen juttu** että.*

H: No, millasta sä ajattelet että sun elämä olis jos et sä nyt asuis tässä sun tukiasunnossa?

*M2: No kyllä se saattas olla aika tota. Jos mä niin kun **yksinkin asusin** tuolla jossain niin tota. Kyllä mä vähän veikkaan että se menis siihen. Aika pitkälle **kupin ottoon**.*

Episodi 1.5: Raitistumisen tuomien hyötyjen pohdinta

H: (- - -) Mikä sä ajattelet että mikä sun mielestä on, suurin muutos jonka tää tukiasumispaikan saaminen on sulle tuonu jos vertaa aikaseen elämäntilanteeseen? Se isoin muutos.

*M3: No tää kuivatti kyllä ihan kokonaan. (- - -) **Raitistuminen**. (- - -) Se on se suurin ihan. Näkyy, näkyy tuota niin **rahatilanteena** ja. Ja tota, monena muunakin sitten että. **Ei oo aina niitä, vippejä puolin ja toisin** ja. (- - -) Että mä ostin sulle eilen ja. Niin.*

Ylemmässä episodissa asukkaan kuvaama ”*kupin otto*” ilman tukiasunnossa asumista merkityksellistyy suhteessa tukiasunnossa asumisen mahdollistamaan *säännöllisyyteen*. Päihteiden käytön hallintaan saamisen tuomat hyödyt ulottuvat kokonaisvaltaisesti yleisen arjen hallinnan vahvistumiseen, jolloin haastattelupuheessa päihteiden käytön loppumisen mukanaan tuoma arjen normalisoituminen heijastuu esimerkiksi oman taloudellisen tilanteen vakautumiseen. Alemmassa episodissa haastateltava kuvaa tukiasuntoon muuttamisen ja *raitistumisen* tuomien hyötyjen mahdollistaneen myös oman rahankäytön kontrolliin saamisen, jolloin rahaa ei olla velkaa ”*puolin ja toisin*”. Asukas kuvaa omaa raitistumistansa tukiasumisen virallisiin tavoitteisiin sitoutuneen asukkaan positiosta käsin. Näin ollen asukas kuvaa sitoutumistansa auttamistyön päämääriin ja tavoitteenasetteluun ja pyrkii siten vakuuttamaan oman toimintansa olevan auttamistyölle

asetettujen normien mukaista (Raitakari 2006, 259). Asumisen portaakkomallin mukaisissa asumisratkaisuissa tukiasunnossa asuminen edellyttää asukkailta päihteettömyyttä, jolloin asukas kuvaa oman suhtautumisensa päihteiden käyttöön olevan tukiasumisen edellytysten mukaista tukiasumispaikan saamisen ”kuivattamalla kokonaan”. Raittiuteen ja tukiasumistyyliin asetettuihin virallisiin tavoitteisiin ja päämääriin mukautumisen sijaan seuraavassa episodissa haastateltava kieltäytyy eksplisiittisesti *raittiuslupausten* tekemisestä.

Episodi 1.6: Oman alkoholin kohtuukäytön kuvaaminen ja raittiyslupauksista kieltäytyminen

H: (- - -) No mitä sä ajattelet tästä, päihteettömyyden vaatimuksesta?

M5: Ei mua haittaa yhtään mä oon ollu, siis otan (- - -) mutta **mä oon ryypäämättä ollu yli kolme ja puoli vuotta** koska, joskus oli toi tienpäällä elämä semmosta et **tuli kaadettua vähän kunnolla** niin. Ei tarvi sen takia ainakaan retee ettei tiä miltä se maistuu, ettei oo. (- - -) Mä en oo ikinä tehny mitään **raittiuslupauksia**, enkä tee. (- - -) Mä kysyin toltta (- - -) Yheltä [lääkäriltä] kerran ku, (- - -) Tapana kysellä tälläin et tota noin niin, tommonen lääkitys on että, mitäs ton viinan kans? Se rupes nauraan (- - -). Sano et eihän sua voi kieltää juomasta mutta, tota noin niin. Jos sillain ihan **kohtuudella** otat niin ei siinä mikään kielletty oo. (- - -) Tarkotti just niin ku tollasta **normaalista, alkoholin käyttöä** mikä nyt meikäläisten mielestä on normaalia. Mut ei just semmosta **päivittäistä kaatamista**.

Episodissa asukkaan kuvaama nykyinen *kohtuukäyttö* merkityksellistyy suhteessa miehen aikaisempaan kohtuuttomana määrittyvään alkoholin käyttöön ja ”*kunnolla kaatamiseen*”. Mies kuvaa haastattelupuheessa kohtuullista alkoholin käyttöä *normaalina*, sekä suhteessa täysraittiuuteen että ”*päivittäiseen kaatamiseen*” verrattuna. Näin ollen episodissa miehen oma toimijuus alkoholin käytön suhteen rakentuu vahvaksi hänen korostaessaan itse valinneensa keskittien raitistumisen ja aikaisemman hallitsemattoman päihteiden käytön väliltä. Omien toiminnan ja valinnan mahdollisuuksien korostaminen tehdä asioita yleiseen normiin nähden vaihtoehtoisella tavalla yhdistyy vastuullisuuden tuottamiseen (Kurri 2005, 14–15). Tukiasunnossa asuminen edellyttää asukkailta päihteettömyyttä, jolloin omaa nykyistä alkoholin kohtuukäyttöänsä kuvaavassa episodissa asukas kieltäytyy sitoutumasta tukiasumisen virallisiin tavoitteisiin ja päämääriin. Samalla asukas tarjoaa selonteon oman toimintansa ja asumisen tavoitteiden välisestä kuilusta pyrkimällä oikeuttamaan omaa käyttäytymistään vetoamalla kohtuullisen päihteiden käytön normaalisuuteen (Hall, Slembrouck & Sarangi 2006, 15; Matarese & Caswell 2014, 48). Asukas hakee episodissa implisiittisesti haastattelijasta liittolaista puhumalla *meikäläisistä*. Selonteon osana ja kohtuullisen alkoholin käytön normaaliutta korostaessaan ja omaa toimintaansa puolustaessaan asukas myös vetoaa auktoriteettiin ja professionaalin arvioon, jolloin lääkärin kategoriaan vetoaminen oikeuttaa miehen auttamistyön virallisten tavoitteiden vastaisen toiminnan (Jayyusi 1984, 37, 42). Tällöin asukas samanaikaisesti sekä kritisoi tukiasumisen edellyttämän päihteettömyyden vaatimusta ja toisaalta korostaa tukiasumisen päihteiden käytön kontrolliin

saamisen mukanaan tuomia muutoksia suhteessa aikaisempaan päihteiden käyttöön tukiasumisen virallisten päämäärien mukaan joustavan asiakkaan positiosta. Asukkaiden haastatteluissa tukiasunnossa asumisen mahdollistama arjen tasoittuminen merkityksellistyy suhteessa oman aikaisemman päihteiden käytön kohtuuttomuuden pohdintaan, kuten myös seuraavassa otteessa.

Episodi 1.7: Omatoimisuuden ja vastuullisuuden kuvaaminen

H: (- - -) Oks sitten, niin ku muita asioita mitä ajattelet et on ehkä tuonu muutosta? Jos miettii ennen tätä, tukiasumispaikan saamista.

*M6: Siis on **sosiaalisempi**. Elikkä mä koitan hoitaa niitä asioita vaikka ne tuntuu välillä siis vaikeilta. Vaikka mä pystysin siihen mutta.*

H: Niin just. Mikä sä ajattelet että, millasta sun elämä olis jos et sä nyt asuis tässä tukiasunnossa?

*M6: No siin ois kuule se **viina, kuvioissa** ja. Kelakorvaukset ku tulee, viinakauppaan ja sitten, rahat on loppu, velaks. Semmonen **kierre**. Elikkä **hällä väliä meininki**.*

Episodissa asukkaan kuvaama nykyisen elämäntilanteen *sosiaalisuus* peilautuu suhteessa aikaisempaan alkoholin käytön mukanaan tuomaan *kierteeseen* ja asioiden hoitamatta jäämiseen. Näin ollen haastateltavan kuvaaman sosiaalisuuden voi ajatella viittaavan normaalien arkisten velvoitteiden hoitamiseen. Asukas asettautuu episodissa vastuullisen ja omatoimisen asiakkaan positioon kuvatessaan omaa kykyänsä hoitaa asumisen ja arjen sujumisen edellyttämiä velvoitteita verrattuna aikaisempaan ”*hällä väliä meininkiin*”. Episodissa asukas korostaa omaa toimijuuttansa ja vastuuntuntoansa kuvaamalla asioiden hoitamisen vaikeutta. Tukiasumispaikan tarjoama tuki ja apu arkisten asioiden hoitamisen suhteen on kuitenkin tarjonnut miehelle tilaisuuden harjoitella itsenäistä vastuun ottamista. Asukkaan voi ajatella kuvaavan oman toimintansa olevan tukiasumistyölle asetettujen odotusten mukaista, jolloin tukiasumisjakso on vahvistanut haastateltavan kykyä ottaa vastuuta ja huolehtia omatoimisesti asumisen sujuvuuden takaavista arkisista tehtävistä (Raitakari 2006, 63; Raitakari & Juhila 2011, 203). Seuraavassa episodissa sama mies kuvaa omaa arkeansa hallitsevan ja asumiskykyisen asukkaan positiosta käsin omaa ”*siistiä kotiansa*”.

Episodi 1.8: Tukiasunnosta kodin tekeminen

H: (- - -) Millaisena sä itse kuvaisit hyvää kotia? Jos sais, että mimmosia tekijöitä?

*M6: Eiks tää oo hyvä? Tää on siisti. (- - -) kolme-neljä kertaa viikossa **imuroida**, välillä **kuurata lattiat**. Mul ei oo tiskiiä, täällä ei haise (- - -) Mä oon vaan semmonen kato, se on se tekemisen puute. Jotenkin että lähtee niin jotain on tehtävä. (- - -) Nää varmaan nää muut pitää mua ihan pimeenä, että. En, **mä haluan että on siisti koti**.*

Tukiasumisen mahdollistama arkisten taitojen ja vastuun ottamisen harjoittelu konkretisoituu asukkaan puheessa asunnon pitämisenä siistinä. Episodissa mies kuvaa tukiasumispaikkaa

eksplisiittisesti omana kotinansa. Asuinpaikkaan kiinnittyminen ja emotionaalinen sitoutuminen mahdollistaa tukiasunnon muuttumisen asunnosta kodiksi. Miehen puheessa korostuu kodin tekeminen aktiivisena prosessina (Taipale 1982, 48; Kellett & Moore 2003, 124), jolloin koti ei tule valmiina seinien mukana, vaan oma koti ja kodintuntu luodaan esimerkiksi *imuroimalla* ja *”lattiaita kuuraamalla”*. Kyky huolehtia asunnon puhtaudesta toimii keskeisenä mittarina ulkopuolisille ihmisille asukkaiden yleisestä arkisesta selviytymisestä (Vanhala 2005, 162). Ilman tukiasumisen mahdollistamaa arjen vakautumista asiat jäävät hoitamatta ja ”*kaikki kaatuu niskaan*”:

Episodi 1.9: Tukiasuminen hengen pelastuksena

H: No mitäs sä, ajattelet että millasta sun elämä ois jos et sä nyt niin ku asuis täällä tukiasunnossa?

*M4: Mä en tiedä olisinko ees hengissä enään et tota. (- - -) Se ois varmaan sitä samaa rallia. **Katuelämää, päihkeitä ja. Sekoilua ja. Kaikki kaatuis niskaan** että. Ei tulis mistään, **ei tulis hoidettua asioita**. Ehkä no ainoo asia mikä hoitus ois vuokra ja. (- - -) Se ois sitä kaljan juomista (- - -) [välissä muuta keskustelua]*

H: (- - -) No mitä sä ajattelet että millasia tekijöitä sun mielestä ois hyvää ottaa huomioon ku järjestetään näitä asumispalveluja asunnottomille?

*M4: (- - -) jotenkin tälläin mä sen niin ku muotoilisin sen niin ku että, oikeesti, enemmän. Tuolta kadulta niin ku jengiä oikeesti tämmösiin palveluasuntoihin koska siellä on tarvetta. **Ihmisillä tarpeita et ne saa asunnon.** (- - -) Et järjestetään, oikeesti järjestettäis niille niin ku. Tämmösiä, paikkoja missä ne vois asua ja. **Niitten ois paljon parempi olla että niitten ei tarvis niin ku kärsiä.** Koska tuol on paljon ihmisiä jotka niin ku, voi pahoin. **Mä oon ite voinu pahoin, mä oon asunu kadulla kaks viikkoo.** Voin sanoo et syksyllä se ei ollu kivaa olla siellä. (- - -) Se oli oikeesti rappukäytävässä nukkumista. Puiston penkeillä. Sit joka päivä miettiä et mistä saa rahaa. Kaupasta joutu käymään pölliin niin ku kaljaa ja ruokaa. Et jakso jotenkin sen päivän ja sitten niin ku sitä että. **Ei se oo elämää.***

Episodissa asukas kuvaa aikaisempaa asunnottomuuden aikaista elämäänsä, joka koostui ”*katuelämästä, sekoilusta ja päihteistä*”. Erityisesti katuasunnottomuuden kohdanneille ihmisille tukiasumispaikan saaminen saattaa tarjota eräänlaisen päätepysäkin ja konkreettisen vaihtoehdon hengen menettämiselle. Haastateltavan episodin lopussa esittämä ”*ei se oo elämää*” – toteamus korostaa asukkaan näkemystä kadulla elämisen epäinhimillisyydestä ja *kärsimisestä*. Tukiasunnon mahdollistaman fyysisen suojan ja turvan merkitys korostuu, mikäli on joutunut viettämään öitensä ulkosalla ja kylmässä. Tukiasuntoon muuttaminen ja arkisten perustarpeiden tyydyttämisen mahdollistuminen heijastuu kokonaisvaltaiseen arjen tasoittumiseen, jolloin ei esimerkiksi tarvitse varastaa ruokaa hengissä pysyäkseen. Suhteuttamalla nykyisen tukiasunnossa asumisensa aikaisempiin kokemuksiinsa asukas asettautuu samalla empaattisen ja muiden vaikeuksia ymmärtävän asukkaan positioon tuomalla esille toivomuksen, että ihmiset kadulta saisivat katon päänsä päälle ja heidän tarpeensa otettaisiin huomioon asumispalveluja järjestettäessä.

6.2 Yhteisösuhteiden – repertuaari

Haastattelupuheessa tukiasumiskokemuksia rakennetaan suhteessa asumispalveluyksikön toimijoiden, muiden asukkaiden ja työntekijöiden läsnäolon merkityksen pohdintaan asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa. Vanhala (2005, 189–190) kuvaa omassa väitöskirjassaan naisten asuntolan asiakkuuksien rakentumisesta, kuinka asuntola merkityksellistyy ”sosiaalisena paikkana”, jossa olennaista on auttamistyön toimijoiden vuorovaikutukselliset kohtaamiset ja arjen jakaminen muiden kanssa. Seuraavassa lainauksessa haastateltava konstruoi eksplisiittisesti asumisyksikössä elämisen yhteisöllistä luonnetta, kuvaamalla tukiasumispaikkaa *yhteisönä*.

Episodi 2.1: Tukiasumisyhteisön kuvaaminen

H: Niin mitä sä ajattelet että millaset tekijät sitten luo haasteita sen, asumisen onnistumiselle? (- - -)

M6: No totta kai täällä täytyy tulla toisten kanssa toimeen. Onhan seki tärkeätä että. Tähän on kuitenkin tällainen yhteisö tässä on niin. Totta kai se vaatii sitä. (- - -) Ei täällä voi niin ku hampaat irvessä (- - -)

H: No miten sä kun sä puhuit jo tosta muista asukkaista niin miten sä ajattelet että millaset suhteet sulla on niin ku, tässä muihin, tukiasunnossa asuviin ihmisiin?

*M6: No tääl on kato **jengi, jakautunu** sillain et. On se **oma porukka**, kenen kanssa tulee toimeen ja sit on semmosia joiden kanssa ei tuu toimeen. Mä mielummin pidän sitten kauempana että en mä, tuppaudu väkisin mihkään että. Se on se **oma porukka** tässä kenen kanssa mä oon. (- - -) Jutellaan ja.*

Toisten asukkaiden ja henkilökunnan kanssa yhdessä oleminen ja asuminen edellyttää muiden läsnäolon huomioimista oman asumisen onnistumisen perustana. Episodin lopussa asukas kuvaa asukkaiden *jakautumista* ja ”*omaa porukkaa*”, jonka kanssa hän tulee toimeen. Asukkaan kuvaaman etäisyyden pitämisen niihin asukkaisiin, joiden kanssa hän ei itse koe tulevansa toimeen voi ajatella olevan asukkaan oma taktiikka yhteisössä asumisen onnistumisen takaamiseksi ja keskinäisten ristiriitojen välttämiseksi. Myös seuraavassa episodissa haastateltava kuvaa tukiasumisen merkitystä ja odotuksia ennen nykyiseen tukiasumispaikkaan muuttamista yhteisöllisen repertuaarin kautta.

Episodi 2.2: Asumisyksikön asukkaiden kanssa yhteisen matkan kulkeminen

H: (- - -) No mitä jos miettii tätä asumista niin, olisiko sulla jotain odotuksia tähän tukiasumiseen liittyen ennen ku sä muutit tähän sun asuntoon?

*M3: Mä pelkäsin vähän että tänne tulloo ku tää on täällä, tavallaan korvessa ku siellä oli se oma. **Tiivis yhteisö** siellä [asumispalvelu X:n nimi](- - -) Että se, se **hajos** mutta täällä on nytten sitten **tullu uudestaan** tää. Mutta että. Täällä on tää valvonta paljon tiukempaa että siellä otettiin joka ilta ja täällä ei oo otettu ollenkaan.[välissä muuta keskustelua]*

H: (- - -) No mitä sä ajattelet että mikä merkitys näillä muilla asukkailla on sun nykyisessä elämäntilanteessa? Sulle.

M3: No on ainakin taattu juttuseuraa kun mennee tonne, toiselle puolelle_(- - -)ne on **pitkän ajan tuttuja** jo [asumispalvelu X:n nimi](- - -) Kaksyt vuotta tuntenu niin. (- - -) Että siin on niin ku **yhteistä matkaa kuljettu**.

Asukkaan kuvaama edellisestä asumispalvelusta muuttamista seurannut ”**tiivin yhteisön hajoaminen**” ja uuden yhteisön rakentuminen nykyisessä tukiasumispaikassa havainnollistaa yhteisön muuttuvaa luonnetta asumispaikan ja sen asukkaiden mukaisesti. Episodissa haastateltava arvioi nykyisen asumisyksikön toimintatapoja asukkaiden päihteiden käytön valvonnan osalta suhteessa edelliseen asuinpaikkaansa, jossa päihteettömyyteen suhtauduttiin joustavammin. Haastateltava korostaa niiden asukkaiden merkitystä nykyisessä elämäntilanteessansa, jotka hän on tuntenut asuessaan edellisessä asumispalveluyksikössä kuvaamalla asukkaiden keskinäisiä suhteita ”**yhteisen matkan kulkemisena**”. Näin ollen asukkaan voi ajatella korostavan muiden asukkaiden elämänhistorian ja taustan tuntemisen merkitystä, jolloin samankaltaisessa elämäntilanteessa elävien ihmisten kanssa keskusteleminen luo pohjan asukkaiden keskinäiselle luottamukselle ja ymmärryksen rakentumiselle. Seuraava lainaus havainnollistaa uusien tukiasuntoon muuttavien asukkaiden kanssa *kommunikoinnin* merkitystä asuinyhteisön muodostumiseksi omaa hyvinvointia ja tukiasuntoon kiinnittymistä vahvistavaksi resurssiksi.

Episodi 2.3: Uudet asukkaat saapuen yhteisöön

H: (- - -) No, millaset tekijät sun mielestä sitten luo haasteita, tän asumisen onnistumiselle? Oooko sä huomannu jotain?

M2: No tää että justiin kun tulee näitä **uusia kavereita** ja tollain noin että. Että niitten kans **pääsee** sillain niin kun, **sinuks** että, pystyy niin kun, **kommunikoitteen keskenään** ja tällain että. (- - -)

Episodissa haastateltava esittää uusiin asukkaisiin keskusteluyhteyden saamisen keskeisenä asumisen onnistumisen kannalta. ”**Sinuks pääsemisen**” yhteisöön muuttavien uusien asukkaiden kanssa voi ajatella kuvastavan miehen puheessa asukkaiden keskinäisen tutustumisen ja toisten ymmärtämisen merkitystä. Miesten puheessa korostuu muiden tukiasunnossa asuvien asukkaiden läsnäolon ja keskustelutuen merkitys. Seuraavassa lainauksessa haastateltavat kertovat asioiden jakamisen merkityksestä toisten asukkaiden kanssa.

Episodi 2.4 ja 2.5: Toisten asukkaiden läsnäolon ja keskustelun merkitys

H: (- - -) No mitä sä ajattelet näitä muita asukkaita niin, mikä merkitys heillä on sun, niin ku nykyisessä elämäntilanteessa? Sulle itselle.

M6: Siis totta kai onhan sillä nyt merkitystä että on, kenen kanssa **jutella** välillä että kun. Tulee semmosia vaihteita että ei halua mutta. On hyvä sit mennä vähän ehkä **purkamaan, jutteleen** (- - -).

H: (- - -) Millaset suhteet sulla on, muihin asukkaisiin?
 M1: No kyllähän se sillain on että, **tunteehan ne** ja sit, ei se sen suurempi tarte.
 H: Joo. Ajatteleks sä et mikä merkitys näillä muilla asukkailla on sun, nykyisessä elämäntilanteessa?
 M1: Kyllähän niiltä, **oppiikin jotain** ja tuota. Toisaalta kyllä jos on. Niin ku sielläkin [kunnan nimi] puolella niin, siellä kun meni asuntoon niin siellä on sitten **täysin yksin**. Että kyllä se **yksinäisyyskin** on. (- - -)

Ylemmässä lainauksessa haastateltavan puheessa muiden asukkaiden merkitys omassa elämässä konkretisoituu omien tunteiden *purkamisena* kuuntelun ja keskustelun avulla. Alemmassa episodissa asukas asettautuu menneisyyttään refleктоivan asukkaan positioon pohtimalla aikaisemmassa asunnossaan yksin ollessaan kokemaansa yksinäisyyttä. Yhteisöllisemmän asumismuodon ja muiden asukkaiden läsnäolon merkitys korostuu entisestään, mikäli asukkaiden omat sosiaaliset tukiverkostot ovat hauraat. Tällöin jäsenyys institutionaalisessa yhteisössä tarjoaa mahdollisuuden rakentaa omaan elämään uusia merkityksellisiä ihmissuhteita esimerkiksi sukulaisiin ja perheeseen katkenneen yhteydenpidon tilalle (esim. Haahtela 2015, 34). Toisiin asukkaisiin tutustumisen ja keskustelemisen lisäksi yhteisösuhteita voi vahvistaa omalla toiminnalla, esimerkiksi *tarjoamalla* konkreettista *apua* ja käyttäytymällä *kohteliaasti* toisia asukkaita kohtaan.

Episodi 2.6: Toisten asukkaiden auttamisen merkitys

H: Mitä sä ajattelet että, millaset tekijät sun mielestä mahdollistaa sen että tää yhteisasuminen onnistuu muiden asukkaiden kanssa? Et mitä pitää ottaa huomioon?
 M7: (- - -) Niin no sehän ny on just että. Kun noi on, noi on niin ku **mulle selviä kysymyksiä** noi. Mitä sä kysyt. Mutta siis, **ei monellekaan täälläkään ole ne selviä kysymyksiä**. Että olla **kohtelias** ja. **Tarjota apua** jos vaan, mahdollista, pystyt antaan tai jotain. (- - -) Anteeks saanko, ylittää, auttaa että mennään kadun ylitte, (- - -) Kävin jo tossa niin, yhden vein siitä ylitte. Se oli kyllä tualissa että noin niin. Tönäsin siitä tualin taikka, siis tänään. Aamulla. (- - -)

Episodissa asukas asettautuu avuliaan ja vastuullisen asukkaan positioon kertomalla muiden, liikuntarajoitteisten asukkaiden auttamisen merkityksestä yhteisasumisen onnistumisen kannalta. Samalla haastateltava rakentaa implisiittisesti eroa itsensä ja muiden asukkaiden välille, kategorisoimalla asukkaat, joille toisten auttaminen ja kohtelias käyttäytyminen eivät ole ”*selviä kysymyksiä*” toimintatavoiltaan huonon asiakkaan kategoriaan kuuluviksi. Omien toimintatapojen ja käyttäytymisen rinnastamisen muiden asukkaiden toimintaan voi ajatella miehen puheessa keinona vahvistaa haastateltavan omaa vastuullisuutta (Kurri 2005, 15) ja korostaa haastateltavan toiminnan moraalisuutta ja omaa asettautumista hyvän asiakkaan kategoriaan. Muilta asukkailta saadun tuen

ja ymmärryksen lisäksi institutionaalisen yhteisön jäsenyydellä on myös kielteisempi puolensa, kuten alla oleva episodi havainnollistaa.

Episodi 2.7: Muiden asukkaiden luovinta päihteettömyyden vaatimuksen suhteen

H: (- - -) No mitä sä ajattelet että millaset tekijät sun mielestä takaa sen että tää tukiasunnossa asuminen onnistuu? Mitä pitäis ottaa sun mielestä huomioon.

M4: Se että täällä niin ku. Pysyy, pysyy niin kun tota pysyy se yhteishenki hyvänä ja. Sitten se että toi (- - -), ryyppääminen loppuis tästä. Niin kun, täällä kerroksessa ku ihmiset juo täällä salaa viinaa. (- - -) Niitä käydään sitten puhalluttaan että, tääl on tänäänkin ollu justiin taas niin mutki puhallutettiin tossa kun mä menin (- - -) Mä sanoin miks sä ny mut puhallutat. (- - -) Jos täällä jengi haluaa juoda niin märkää on se paikka missä sit saa juoda. (- - -) Et sinne mäkin oon joutunu niin ku et mä en osaa luovia tänne niin ku että ku. Mä tuun tänne näin niin ku, kännissä niin kyllä sen vaan kamerasta näkee. (- - -) Toinen hoipertelee tossa. (- - -) Yritetään salaa tulla tänne ja pullot piiloon ja.

Asukas kuvaa lainauksessa muiden asukkaiden yrityksiä kiertää tukiasumisyksikön sääntöjä luovintana. Haastateltava kuvaa muiden asukkaiden päihteiden käytön kielteisiä seurauksia omassa elämässänsä, jolloin toisten asukkaiden rikkoessa sääntöjä kohdistetaan kaikkiin asukkaisiin tiukempaa valvontaa ja kontrollia, esimerkiksi asukkaita puhalluttamalla. Mies korostaa episodissa omaa vastuullisuuttaan yhteisön asukkaana kuvaamalla, kuinka hän itse retkahdusten sattuessa majoittuu asumispäivystyksen päihteiden käytön sallivalle puolelle. Näin ollen asukas erottautuu muista asukkaista asettautumalla asumisyksikön ohjeistuksia noudattavan asukkaan positioon. Samalla mies rakentaa selonteon omasta toiminnastaan asumisyksikön tavoitteiden ja tukiasunnossa asumisen edellytysten rikkoutuessa kuvaamalla oman toimintansa päihtymystilassa olevan asukkaille asetettujen velvoitteiden mukaista (Juhila 2012, 134, 141). Oma toimintansa oikeuttamalla haastateltava pyrkii lieventämään päihteettömyyden vaatimukseen sitoutumattomuuden kielteisyyttä kuvaamalla oman toimintansa olevan päihtyneenäkin asumisyksikön toimintaohjeiden mukaista (Johansson 2013, 165).

Muiden asukkaiden läsnäolon lisäksi institutionaaliseen yhteisöön kuuluu asumisyksikön henkilökunta. Haastatteluiden perusteella asukkaat kokevat tärkeänä luottamuksellisen ilmapiirin työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamisen perustana. Seuraava episodi havainnollistaa, kuinka luottamuksellisen asiakassuhteen syntyminen edellyttää asukkaiden näkökulmasta riittävästi aikaa ja tilaa tutustua rauhassa työntekijöihin.

Episodi 2.8: Ajan kuluessa rakentuneen luottamuksen merkitys asiakassuhteessa

H: (- - -) Mikä sä ajattelet että, mikä merkitys näillä työntekijöillä on sun nykyisessä elämäntilanteessa?

M6: Mä tunnen suurimman osan niin, ihan, tuolta, kymmenen vuoden takaa että. (- - -)

H: Niin mikä sa ajattelet et mikä se merkitys niin ku on sun elämässä? Näillä työntekijöillä.

*M6: No se **luottamus**. Suurimpaan osaan mutta ei kaikkiin.*

H: Mistä sä ajattelet niin ku että se luottamus sitten tulee? Työntekijöihin.

*M6: No kun mä oon aika **valikoiva ihminen** et. En mä tiedä, oks mulla joku semmonen. Tai siis mä nään ihmisistä päälle päin hyvin paljon. En mä. Mulla on vaan siis, itsellä on semmonen **tunne et kehen mä voin luottaa ja kehen en**. (- - -) Katokku meitä on niin **moneen junaan**, siis ei nyt puhuta pelkästään tästä paikasta. (- - -) Siis tuolla **pitkin poikin** niin.*

H: No mitä sä ajattelet että ku sä puhuit siitä luottamuksesta niin millasia tekijöitä siinä työntekijässä on sitten että se luottamus niin ku syntyy?

*M6: Se tulee ihan **ittestään**.*

Episodissa asukas rakentaa hyvän ja huonon työntekijän kategorioita suhteessa työntekijöiltä odotettavaan käyttäytymiseen ja asennoitumiseen (Jayyusi 1984, 44; Juhila & Abrams 2011, 285) erottelemalla asumisyksikön työntekijöitä sen suhteen, kehen hän kokee voivansa luottaa ja kehen ei. Tukiasunnossa asuville asukkaille on kertynyt vuosien varrella ”*tuolla pitkin poikin*” eri asumispalveluiden ja muiden auttamistyön palvelujärjestelmän asiakkaana ollessaan kokemuksellista tietoa toimintatavoiltaan ja olemukseltaan erilaisten työntekijöiden kohtaamisista. Haastateltavalle on työntekijäkohtaamisten kulussa muotoutunut *tunne* siitä, ”*kehen voi luottaa ja kehen ei*”. Miehen kuvaama *tunne* luottamuksellisen asiakassuhteen rakentumisesta kuvastaa asukkaan tulkintaa työntekijöiden sanattoman viestinnän ja reaktioiden merkityksestä osana asiakkaan ja työntekijän välisen vuorovaikutuksen kulkua. Episodin lopussa asukas viittaa työntekijöiden oman persoonan ja henkilökohtaisen työtyylin merkitykseen luottamuksellisen asiakassuhteen perustana, toteamalla luottamuksen ”*tulevan ittestään*”. Tällöin luottamuksen syntyminen edellyttää työntekijältä aitoa halua kohdata asiakas. Luottamuksen merkitystä ja sen syntymistä pohtiessaan asukas asettautuu puheessaan työntekijöiden toimintatapoja kriittisesti havainnoivan ja arvottavan asukkaan positioon. Luottamuksen lisäksi haastatteluiden perusteella asukkaat arvostavat työntekijöiden oman kokemuksen merkitystä asunnottomuuden kohdanneille ihmisille asumispalveluita järjestettäessä.

Episodi 2.9: Työntekijän oman taustan merkitys asumispalveluita järjestettäessä

H: (- - -) Mitä sä ajattelet että, millasia tekijöitä sun mielestä on hyvä ottaa huomioon kun järjestetään näitä, asumispalveluita asunnottomille?

*M7: Niin no, se on vaikeeta mutta noin niin. Pitäs saada semmosia ihmisiä siihen. Töihin joka niitä tukiasuntoja järjestää että, joka olis itte, **henkilökohtasesti, kokemu** sen. (- - -) Esimerkiksi niin ku tuolla [järjestön nimi] on paljon näitä. Jokka on **ollu itte**. (- - -)*

Episodissa asukas kuvaa vertaistuen ja asukkaiden elämäntilanteeseen samastumisen merkitystä toisen ihmisen kohtaamisen perustana. Miehen puheessa työntekijöiden oma kokemus asunnottomuudesta tai päihdeongelmasta luo pohjan asukkaiden arjessaan kohtaamien haasteiden ja

vaikeuksien ymmärtämiselle. Lainauksen lopussa asukas myös arvottaa nykyisen asumisyksikön työntekijöitä suhteessa aikaisempaan asumispaikkaansa, jonka työntekijät ovat ”*kokeneet henkilökohtaisesti*” saman kuin asukaskin. Työntekijöiden oman taustan ja kokemushistorian mahdollistaman asukkaan tilanteen ymmärtämisen lisäksi seuraava episodi havainnollistaa työntekijöiden avoimen asenteen merkitystä kohtaamistilanteissa. Asiakkaiden kohteleva ”tavallisena ihmisenä” ja vertaisena heidän kohtaamistaan vaikeuksista ja haasteista huolimatta viestittävät asiakkaille työntekijöiden arvostuksesta (Laitinen & Kemppainen 2010, 155). Työntekijöiden osoittama arvostus muodostavat asiakkaiden elämässä parhaimmillaan kannattelevan resurssin ja perustan toivon ja myönteisen ilmapiirin rakentumiselle (Granfelt 2013b, 225).

Episodi 2.10: Avoimen ja epämuodollisen kohtaamistilanteen perusta

H: No, mitä sä ajattelet että millanen sun mielestä on hyvä kohtaaminen työntekijöiden kanssa? Et mitä siinä sun mielestä et jos vaikka keskustelee niin, pitäis ottaa niin ku työntekijänä huomioon?

*M5: Työntekijänä? Mä en tiä kuinka paljon noi kättelee kaikki noi, työntekijät, siis taustoja ja tommosia noin. Mä en ainakaan välitä sitten mistään (- - -) **pokkuroinnista** enkä mistään, **kiemuroista**. Sen ku tulee tälläin **rennosti** vaan et jipijaijee että, tehääks ny tollain.*

H: Joo. No mitä sä ajattelet että millaset tekijät sun mielestä estää hyvän kohtaamisen toteutumisen niin ku työntekijöiden kanssa? Oks sun tullu mieleen, olekko huomannu jotain, tekijöitä? (- - -)

*M5: (- - -) Sillain et ollan **liian virallisia**. (- - -) Se on taas mun mielipide. Mä en tiä, toiset tietysti tykkääkin vaan.*

H: Mitä se sit niin ku on semmonen liian virallinen sun mielestä?

*M5: No sillain että, pelataan vähän liikaa niin ku, kaiken maailman **sääntöjen** mukaan ja. (- - -)*

Asukas arvottaa lainauksessa työntekijöiden toimintatapoja hyviin ja epätoivottaviin. Asukas kuvaa episodissa työntekijöiden avoimen asenteen merkitystä työskennellessä asunnottomuuden kohdanneiden ihmisten kanssa. Lisäksi mies arvostaa kohtaamistilanteen epämuodollisuutta ja *rentoa* ilmapiiriä. Asumisyksikössä työntekijöiden ja asukkaiden väliset keskinäiset kohtaamistilanteet rakentuvat usein epämuodollisemmalle pohjalle, kuin esimerkiksi sosiaalitoimistossa, jossa työntekijä ottaa asiakkaita vastaan ennalta sovitulla aikavarauksella. Episodi havainnollistaa asunnottomille suunnattujen erityispalveluiden korvaamattomuutta ja ainutlaatuisuutta asiakkaiden elämässä (Vanhala 2005, 142). Asumisyksikössä työntekijälle avautuu mahdollisuus nähdä läheltä ja kokonaisvaltaisesti ihmisten elämää ja arkista selviytymistä usean kuukauden tai jopa vuoden ajan lähes päivittäin. Tällöin työntekijät kykenevät mukauttamaan omaa toimintaansa asukkaiden ajan kulussa vaihtelevia tuen tarpeita parhaiten vastaavaksi. Parhaimmillaan työntekijöiden läsnäolo ja avoimuus mahdollistaa sen, että asukkaat saavat

tarvitsemaansa tukea ja apua joustavasti silloin, kun he ovat sitä itse valmiita vastaanottamaan. Episodissa asukkaan kuvaama työntekijöiden toimintatapojen joustamisen arvostaminen ilmenee myös uskalluksena joustaa kohtaamistilanteessa byrokraattisuutta lisäävien, ulkopuolelta asetettujen sääntöjen suhteen. Alla oleva lainaus osoittaa, kuinka työntekijöiden toiminnan lisäksi asukkaat pohtivat haastattelupuheessa myös heidän oman käyttäytymisen ja asenteen merkitystä kohtaamistilanteissa.

Episodi 2.11: Kohtaamistilanteen vastavuoroisuuden kuvaaminen

H: (- - -) No, millaisena sä kuvaisit hyvää kohtaamista työntekijöiden kanssa? Että jos miettii vaikka ku keskustele heidän kanssa ni. Millanen on sun mielestä hyvä kohtaaminen?

*M2: No niin tää asia justitiin että. Että **ottaa huomioon toisekki ja. Molemmiin puolin ja.***

Auttamistyössä asiakkaan ja työntekijän keskinäinen kohtaaminen rakentuu kahden osapuolen toiminnan varassa. Episodi havainnollistaa asiakkaan ja työntekijän välisen vuorovaikutuksen ”*molemmipuolisen huomioimisen*” ja vastavuoroisuuden tiedostamisen merkitystä miesten puheessa. Työntekijän ja asiakkaan väliselle vastavuoroiselle ja molempia osapuolia arvostavalle kohtaamiselle luo haasteita esimerkiksi asukkaiden ajoittainen päihtymystila tai psyykkisen toimintakyvyn heikkeneminen (esim. Granfelt 2013b, 221). Seuraavassa episodissa asukas pohtii omaa toimintaansa kriittisesti refleктоivan asukkaan positioista omaa käyttäytymistensä henkilökuntaa kohtaan.

Episodi 2.12: Henkilökunnan avun merkitys ja kohtaamisen haasteet

H: No mitä sä ajattelet että mikä sun mielestä on niin ku tärkein tuki ja apu, minkä tää tukiasunnossa asuminen on sulle tarjonnu?

*M4: Kyl se on toi **henkilökunta** niin ku. (- - -) Jos mulle tulee joku hätä mä voin mennä henkilökunnalle sanoon siitä. Ja ku on selvin päin ne ottaa asian ihan, ne keskustele asiallisesti, mutta jos **päihtyneenä** menee niin sieltä tulee kyllä aika äkästä että. Sieltä rupee tuleen sitä **moraalisaarnaa** ja sitten sitä että ei me sua auteta et hoida ite hommas. (- - -) Mut ku on **selvin päin** niin sieltä tulee sitä apua ja niin ku, ne käy **kyselemässä että miten menee ja miten sä voit** ja (- - -) Et kyllä sitä niin ku täytyy sanoo että, on tää ihan hyvä henkilökunta vaikka välillä, ittekki tullu sanottua että mä vihaan tota työntekijää ja. (- - -) [välissä muuta keskustelua]*

H: (- - -) Mitä sä ajattelet että millasia tekijöitä pitäis niin ku työntekijänä ottaa huomioon ku kohtaa niin ku näitä, asukkaita?

*M4: No varmaan se et pääsee **keskusteleen** niitten kanssa niin ku sitten niistä, ongelmista ja siis se esimerkiks toi tän hetkinen sosiaalityöntekijä on hoitanu tänään mun asioita ja. Niin ku että. Olin tosi kiitollinen et se niin ku, hoitaa. **Ettei ite tarvi olla yksin niitten ongelmien kaa** että ne niin ku oikeesti auttaa. (- - -) Mun ei tarvinnu laittaa ku toimeentulotukihakemukseen nimi alle ja sano että, hän hoitaa sitä asiaa ja. (- - -)*

Haastateltava kuvaa episodissa asumisyksikön työntekijöiden työtettä asiakkaiden asianajamisena (Juhila 2008), joka ilmenee asukkaiden rinnalla kulkemisena myös silloin, kun vuorovaikutus ei

etene harmonisesti. Merkityksellistä on tunne siitä, että työntekijä kuuntelemisen lisäksi aidosti kuulee asiakasta, jolloin ihminen ei jää yksin ongelmiansa kanssa. Olennaista on asukkaiden vuorovaikutuksessa kokema arvostus työntekijöiden asukkaiden valintojen arvostelemisen ja moralisoinnin sijaan. Tällöin työntekijän ja asiakkaan välisestä kohtaamistilanteesta muodostuu Granfeltin (1998, 166) kuvaama terapeuttilainen suhde, joka luo pohjan asiakkaan kiinnittymiselle ja vaikeuksien käsittelemiselle. Episodissa sosiaalityöntekijän toteuttaman asianajo asukkaan raha-asoiden hoitamisena kuvaa ajoittaista puolesta tekemisen tarvetta ja merkitystä asumissosiaalisen työn toteutumisen perustana. Asumisyksikön asukkailla ei aina ole kykyä tai voimavaroja huolehtia itsestään ja kantaa asiakkailta edellytettävää vastuuta omien asioiden hoitamisen suhteen (esim. Raitakari & Juhila 2011, 209). Työntekijöiden asianajamisen muotoja kuvatessaan asukas asettautuu samalla kiitollisen asukkaan positioon. Asukkaan osoittama kiitollisuus arvottaa työntekijöiden puolesta tekemisen eettisenä käytäntönä ja asukkaiden tukiasunnossa asumisen jatkuvuuden mahdollistavana toimintana.

6.3 Yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden – repertuaari

Tukiasumispaikan asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa saamat merkitykset ja omaan asuntoon muuttaminen rakentuvat miesten puheessa suhteessa asukkaiden aikaisempiin asumispaikkoihin ja asunnottomuuden kokemukseen (Jokinen 2004, 76). ”Yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden” – repertuaarissa tukiasunnossa asuvien miesten haastattelupuheessa korostuu tukiasunnossa asumisen mukanaan tuoman oman tilan merkitys. Suurin osa asumisyksikön asukkaista on asunut ennen tukiasuntoon muuttamista alakerrassa sijaitsevassa asumispäivystyksessä.

Episodi 3.1: Oman rauhan ja hyvän olon kuvaaminen tukiasunnossa asuessa

H: No mitä jos miettii ennen ku sä niin ku muutit tähän tukiasuntoon niin oliko sulla jotain odotuksia tähän asumiseen liittyen? Muistakko.

*M4: No siis. Ehkä oli just se odotus että saa sen **oman rauhan** ja. Sen että saa niin ku, pääsee kätteleen telkkaria ja. Niin ku, saa sen **oman asunnon** ja niin ku sen. Semmosen **hyvän olon** niin kun. Et on **turvallista** tai siis sillain niin kun. **Paremmat oltavat ku tuolla alhaalla** että tota. (- - -) Pääsee pois sieltä porukoista. Se on tosi ahdistavaa asua tuolla, tua niin ku tua mässä päässä että ku. (- - -) Ei tiä koskaan kuka tulee sun kämppikses ja kuin sekasin se on ja. (- - -)*

H: Niin just. No mitä, sä oot nyt asunu niin oks tää vastannu niitä sun odotuksia täällä, tukiasunnossa?

*M4: Kyllä. (- - -) Kyllä mä oon niin ku saanu sen, mitä, mä odotinkin että tota. Täällä saa ihan rauhassa ku **laittaa oven kiinni** niin täällä **saa olla ihan rauhassa** kuunnella musiikkia ja kattoo telkkaria ja. Levätä rauhassa ku ei tarvi miettiä et kuka tulee kämpppään. (- - -) Kaikille ei tarvi avaa ovee. (- - -) Eikä mun oveen pahemmin kukaan koputtele että tota. Saa olla ihan rauhassa.*

Episodissa mies kuvaa implisiittisesti nykyisen tukiasumispaikan olevan miehen näkökulmasta moraalisen järjestyksen mukainen, sillä asumispäivystyksestä omaan tukiasuntoon muuttaminen on vahvistanut miehen kokemaa hyvinvointia ja ”hyvää oloa”. Miehen kuvaus oman hyvän olon tunteen vahvistumisesta mahdollistaa tukiasunnon merkityksellistymisen asunnon sijaan kotina, jolloin kodin tunteeseen yhdistyy kontrollin tunteen mahdollistuminen omasta asuutilasta (Kellett & Moore 2003, 130–132; Moore 2007, 149) ja psykologinen kiinnittyminen paikkaan (Kellett & Moore 2003, 126). Asumispäivystyksen ”märässä päässä” asuminen ja päihteellinen asumisympäristö merkityksellistyy miehen puheessa turvattomana asuinpaikkana, jossa asukkaan oma toimijuus ja valinnan mahdollisuudet näyttäytyvät heikoilta, esimerkiksi huoneeseen tulevien *kämppisten* valitsemisen suhteen. Tukiasuntoon muuttaminen on mahdollistanut miehelle *turvallisuuden* kokemuksen, sekä oman paikan ja tilan jossa voi rauhassa *levätä* ja ”*olla turvassa*”. Episodissa oman asunnon *ovi* ja valta päättää vapaasti kenelle oman ovensa avaa mahdollistaa asukkaalle omia valintoja tekevän ja omaa tilaa hallitsevan asukkaan positioon asettautumisen.

Edellisessä episodissa asumispäivystyksestä tukiasuntoon muuttaminen on tuonut mukanaan muutoksia miehen identiteetissä ja vahvistanut asukkaan toimijuutta tuomalla haastateltavalle valtaa määrätä omasta elämästään. Tällöin tukiasunnossa asuminen merkityksellistyy kasvavana itsemääräämisoikeutena omista asioistaan suhteessa asukkaan aikaisempiin asumiskokemuksiin. Oman oven kontrolloimisen mukanaan tuoma itsemääräämisoikeus merkityksellistyy seuraavassa lainauksessa suhteessa aikaisempiin kokemuksiin vankilassa olemisesta.

Episodi 3.2: Omat avaimet oman tilan hallinnan symbolina

H: (- - -) No mikä sä aattelet että mikä on suurin muutos jonka tää tukiasumispaikan saaminen on tuonu, jos niin ku miettii sun entiseen elämäntilanteeseen verrattuna?

*M5: (- - -) Kaikki aina kyselee kun, yks tampio kysy multa kerran että. Mä en tiä se häkelty se ei varmaan tajunnu, että mikä on paskamaisinta ku **tulee vankilasta**. Siis niin ku tähän, että lähtee niin ku tänne. Mikä on niin kun oudointa. (- - -) Mietin mukamas pitkään et siin oli pari tuttua. (- - -) Ne kytäs mua että mikä tulee. Mä sanoin et no siin on yks aika outo asia. Mul on **omat avaimet**. (- - -) Ohan se outoo kun ei oo jatkuvasti joku aukomassa ovia että.*

Episodissa ennen tukiasuntoon muuttamista useaan kertaan elämänsä aikana vankilassa olleen miehen puheessa oman asunnon mukanaan tuomat ”omat avaimet” merkityksellistyvät miehen puheessa symbolina omasta tilasta ja vapaudesta kontrolloida sitä, kenet haluaa päästää omaan asuntoonsa. Aikaisemmin vankilassa ollessaan joku ulkopuolinen on ollut ”*jatkuvasti aukomassa*

ovia” ilman asukkaan omaa valtaa määrätä omasta tilastansa. Tällöin tukiasuntoon muuttaminen ja oman asunnon saaminen on vaikuttanut positiivisesti haastateltavan identiteettiin, jolloin omien avainten saaminen on mahdollistanut miehen asettautua kontrollin kohteen positiosta valtaa omaavan asukkaan positioon. Oman huoneen mahdollistama valta kontrolloida omaa tilaa vahvistaa miesten kokemaa turvallisuuden tunnetta, kuten seuraavat lainaukset osoittavat.

Episodi 3.3 ja 3.4: Oma huone turvan mahdollistajana

H: (- - -) No mikä sä ajattelet että mikä on suurin muutos, jonka tää tukiasumispaikan saaminen on tuonu sun elämään jos niin ku miettii sun entistä elämäntilannetta?

M4: Turva.

H: Joo. Mitä sä sillä niin ku, tarkoitat?

*M4: Täällä on turvallista olla, siis sillain ei tarvi pelätä et joku murtautuu mun kämppään. (- - -) Mitä oli taas sitten tuolla ulkopuolella ku asu niin. (- - -) Pelko et joku tulee sinne kämppään tai jotain että. (- - -) Täällä **on turvallista olla** täällä **ei**. Niin ku, **tarvi pelätä** et kuka on niin ku, tekee. (- - -)*

H: (- - -) No onko sitten, muita tekijöitä jotka luo haasteita tälle, asumisen onnistumiselle?

*M 3: No. En mä oikeen nää jos täällä on, kenkkuja muita miehiä mitä ei ole niin. Täällä pääsee aina **omaa huoneeseen turvaan**. (- - -) Niin, **ei täällä oo semmosta, pelkoa** eikä.*

Episodeissa miehet kuvaavat, kuinka tukiasunnossa asuessa ei tarvitse kokea pelkoa *murtautumisesta* tai ”*kenkkujen miehien*” tulemisesta omaan asuntoon. Omaan asuntoon voi tarvittaessa mennä *turvaan* ja sulkea oven perässään. Tällöin esimerkiksi tukiasunnossa asuttaessa käytävillä olevat ja asumisen institutionaalisuutta symbolisoivat valvontakamerat voivat lisätä asukkaiden kokemaa turvallisuuden tunnetta verrattuna aikaisempiin pelon kokemuksiin omassa asunnossa asumisyksikön ulkopuolelle ja yksin, ilman valvontaa asuttaessa. Miesten haastattelupuheessa tukiasunnossa asumiseen yhdistyvän turvallisuuden ja rauhan kokemuksen voi ajatella luovan perustan kodin tunteen kokemiselle vahvistaen kodin rakentamisen prosessin edellyttämää emotionaalista sitoutumista nykyiseen tukiasumispaikkaan (Kellett & Moore 2003, 126; Walsh, Rutherford & Kuzmak 2009, 306). Nykyiseen tukiasumispaikkaan liitettävät turvallisuuden ja rauhan kokemukset kuvaavat kodittomuuden kokemukseen liitettävää ”sisäisen maailman” merkitystä ja ihmisten subjektiivisia mielen sisäisiä kokemuksia (Granfelt 1998, 45). Seuraavassa lainauksessa toisten asukkaiden yksityisyyden ja oman tilan kunnioittamisen merkitystä korostaa muiden *rauhan* takaamisen näkeminen tärkeimpänä tukiasunnossa asumista koskevana sääntönä.

Episodi 3.5: Tukiasumisen sääntönä rauha kaikille asukkaille

H: (- - -) Mitä sä ajattelet että, millasia sääntöjä tähän tukiasumiseen liittyy?

M7: Jaa **sääntöjä**. (- - -) Tossahan ne on **paperilla** kaikki.

H: Okei, mitkä on sun mielestä niitä, tärkeimpiä?

M7: No se että saa olla rauhassa. Joo. (- - -) Että **oma rauha jokaisella**. (- - -) Ei mennä nyppiin toisen asioihin ja eikä toinen taas toisen asioihin.

Oman ja toisten asukkaiden rauhan ja ”toisten asioiden nyppimisen” välttämisen näkeminen sääntönä korostaa toisten asukkaiden yksityisyyden kunnioittamisen velvoittavuutta asukkaan näkökulmasta. Episodissa asukas viittaa toisten asukkaiden rauhan takaamisen yhdistyvän tukiasuntoon muuttaessa allekirjoitettavaan asumissääntö-sopimukseen. Episodissa mies kuvaa asukkaiden keskinäisen toiminnan vastavuoroisuutta ja molemminpuolisuutta, jolloin oman käyttäytymisen nähdään vaikuttavan toisten asukkaiden toimintaan ja koettuun asumismukavuuteen.

Tukiasuntoon muuttamisen mukaan tuoma oman tilan ja fyysisen suojan mahdollistama perustarpeiden tyydyttämisen merkitys korostuu asunnottomuuden kokeneiden asukkaiden puheessa. Asukkaiden haastattelupuheessa tukiasunnossa asumisen mahdollistaman oman tilan ja rauhan merkitys korostuu myös esimerkiksi suhteessa aikaisempiin asumiskokemuksiin varastossa elämisestä oman asunnon puutteen vuoksi. Alla olevassa episodissa oman asunnon saamisen mahdollistama suoja vertautuu haastateltavan aikaisempiin asunnottomuuden aikaisiin kokemuksiin fyysisen suojan puuttumisesta ja kylmyydestä. Episodissa haastateltava kuvaa kiitollisen asukkaan positiosta käsin tukiasuntoon *pääsemisen* mahdollistamaa elämisen perustarpeiden tyydyttymistä.

Episodi 3.6: Tukiasuminen tarjoten fyysisen suojan kylmältä

H: (- - -) Niin oliko sä niin ku kuin kauan siinä, asunnottomana ennen ku sä tänne tulit?

M1: Ei siinä ei kovinkaan kauaa, minä, sain vuokrattua siinä loppuvaiheessa (- - -) Kerrostalon alakerrasta semmonen kahentoista neliön, neliön huone, tota, tilan niin tavaroilleni. (- - -) Ei mulla ollu ku kaks laukkua ja vähän, vähän vaatetta oli. Ja tuota, siellä sitten olin muutamia öitä sillon tällön ja. (- - -)[välissä muuta keskustelua]

H: Joo. Mitä jos tota täällä vielä miettii näitä työntekijöitä niin mitä sä ajattelet että mitä merkitystä niillä on sun nykyisessä elämäntilanteessa?

M1: (- - -) On tietysti se hyvä puoli että minä **hätätilassa** sillon, (- - -) tulin tänne sitten kun. Siellä isännöitsijä sano, siinäkin ulkona, se sano että, ei se oo oikein suotavaa että siellä ruvetaan **varastossa yöpymään** että. (- - -) Olin mä ehtiny kaks viikkoo olla siinä. (- - -) **Kylmähän siellä oli**. Mitä nyt vähän peitto oli ja jotain. Siltä naisystävältä saatua **räsymattoa alla** ja tuota. Hohti kylmää. Kylmää tuota se. **Betonilattia** vaikka siellä patterikin oli mutta tuota niin. Ei se ollu mitään hauskaa. Että se oli se oli, oli oikeestaan **juhlaa vähän aikaa ku pääsin tänne** ja.

Tukiasunnon tarjoaman suojan ja lämmön merkitys korostuu haastateltavan puheessa suhteessa aikaisempaan kokemukseen varastossa asumisesta. Samalla haastateltava oikeuttaa oman palvelutarpeensa ja siten asiakkuutensa tukiasumisyksikössä (Spencer 2001, 168), kuvaamalla asumispalveluun tullessaan olleensa *hätätilassa*. Näin ollen elämäntilanteessa kohdattu kriisitilanne korostaa asukkaan toiminnan moraalisuutta ja normien mukaan toimimista, jolloin viimesijaisten palveluiden asiakkaiksi tullaan ainoastaan akuuteissa kriiseissä ja silloin, kun ihmisellä ei ole mahdollisuutta hakeutua muiden palveluiden asiakkuuteen. Episodissa mies kuvaa tukiasuntoon muuttamisen olleen aluksi *juhlaa*. Tällöin oman asunnon saamisen mahdollistama lämmön ja suojan perustarpeiden tyydyttämisen merkitys peilautuu suhteessa varaston ”*kylmään betonilattiaan*”. Lisäksi tukiasumispaikan saamisen mukanaan tuoma mahdollisuus nukkua omassa sängyssä arvottuu uudelleen, kun on aikaisemmin nukkunut ”*pelkkä räsymatto alla*”. Asukkaiden haastattelupuheen perusteella tukiasunnossa asuminen saatetaan kokea ainoana pidempiaikaisena asumisratkaisuna asunnottomuudelle, kuten seuraava episodi osoittaa.

Episodi 3.7: Kavereiden nurkissa asuminen

H: (- - -) No mikä sä ajattelet että, millasta sun elämä olis jos sä et ny asuis täällä tukiasunnossa?

*M5: Ilmeisesti mä oisin jonkun **kaverin nurkissa**. Että kun ei nykyään oikeen, sillain tota noin, taikka pääsee, mut ei sillain kovin pitkäks aikaa että. Tollain just että viikonlopuks ja (- - -) Kaikki nyt suunnilleen mun kaverit tietää et mis mä **joudun asuun**.*

H: Joo. Oisko sulla joku muu paikka missä sä voisit olla jos sä et ny niin ku täällä asuis? Sanoit sen kaverin luona niin, oisko mitään muuta.

*M5: No ei **vakituiseen** pystys oleen mutta.*

Episodissa mies kuvaa ilman nykyistä tukiasumispaikkaansa asuvansa ”*kaverin nurkissa*”. Toisten nurkissa asumisen voi ajatella merkitsevän oman tilan ja asumisen vakauden ja pysyvyyden tunteen puuttumista, sillä kavereiden asunnoissa ei voi asua *vakituisesti*. Lainauksessa miehen oma toimijuus oman asumispaikan valitsemisen suhteen näyttäytyy heikolta hänen kuvatessaan tukiasunnosta asumista *joutumisena*, jolloin haastateltava kuvaa tukiasunnossa asumisen ikään kuin olosuhteiden pakosta johtuvaksi olotilaksi. Seuraavassa episodissa saman asukkaan tukiasunnossa asumisen tärkeimmän tuen ja avun kuvaaminen tukiasunnon tarjoamana ”*katon päälle*” saamisena voi ajatella implisiittisesti kuvastavan miehen aikaisempaa ajoittaista kokemusta katuasunnottomuudesta. Tukiasuntoon muuttamisen mahdollistaman fyysisen suojan merkitys peilautuu miehen puheessa suhteessa haastatteluhetken talven kylmyyteen ja huonoihin *keleihin*.

Episodi 3.8: Tukiasuminen tarjoten katon pään päälle

H: (- - -) No mitä sä ajattelet että mikä on sun mielestä tärkein tuki ja apu, jonka tää tukiasunnossa asuminen on sulle niin ku tarjonnu?

*M5: Jaa-a. No, lähinnä just **katon pään päälle**. (- - -) Aina ku kattelee näitä kelejä tälle. Et tää vituttaa että kun ei saa **vakikämpää**, mut sitten ku rupee miettiä tos ku aamukahvissa, hehkeessä näkymässä, niin tota noin, juu, ettei (- - -) kyä toi niin pitkän aikaa on tua, pyöriny, et ei tiä koska joku tulee tälläin sanoon, et mee nyt (- - -) kattoon mitä ovesta lukee. Ota toi(- -) tuol on kaks vanhaa jääkiekkokassia. (- - -) **Et lähe meneen** mutta.*

Tukiasunnossa asuminen merkityksellistyy miehen puheessa väliaikaisena asumisratkaisuna suhteessa *vakikämpän* etsimiseen. Tukiasunnossa asumisen kokeminen väliaikaisena asuinpaikkana yhdistyy haastateltavan puheessa asumiseen liittyvään epävarmuuteen ja pelkoon siitä, että usean vuoden tukiasunnossa asumisen jälkeen hänen oveensa saattaa yllättäen ilmestyä lappu, joka käskää pakkaamaan tavarat laukkuun ja ”*lähtemään meneen*”. Aukkaan kokema epävarmuus tukiasunnossa asuttaessa estää miestä kokemasta tukiasumispaikkaa omana kotina, johon voi kiinnittyä (Granfelt 2013a, 217). Tukiasumisen väliaikaisuutta ja asumisen epävarmuutta kuvatessaan asukas asettautuu haavoittuvaisen aukkaan positioon. Samanaikaisesti mies kuitenkin korostaa omatoimisuuttansa ja kykyänsä hoitaa omia asioitaan, sillä nykyisessä elämäntilanteessansa mies ei koe tarvitsevänsä tukiasunnossa asuessaan henkilökunnan apua ja tukea. Näin ollen tukiasuntoon muuttaminen ja asumisyksikössä asuminen vaikuttaa tarjonneen miehelle ratkaisun oman asunnon puuttumiseen. Seuraava episodi kuvaa asunnottomuusjakson jälkeen omaan asuntoon muuttamisen mukanaan tuomien arkisten asioiden ja askareiden merkitystä asukkaiden haastattelupuheessa.

Episodi 3.9: Tukiasunto mahdollistaen omissa oloissa olemisen

H: (- - -) Niin miten sä ite, niin ku vapain sanoin kuvaisit että millasta tää tukiasunnossa asuminen on?

*M6: Tämmöstä on niin ku näät. Et **on omissa oloissa** ja, suurin piirtein. (- - -) Ei mulla oo mitään valittamista.*

H: Miten sä ite yleensä, vietät sun aikaa täällä asumisyksikössä tai sitte tuolla ulkopuolella?

*M6: No ku täällä ollaan niin röökillä käyn parvekkeella **teet ruokaa syöt, katot telkkaria**. Siinä ne melkein tärkeimmät onki. Tai tärkeemmät. (- - -) Mä oon vähän niin ku **syörjätyny, erakoitunu** sillain. Ehkä se on parempi mulle että. Toki mä nyt **kaupassa käyn** että. Ja ulkoilen välillä sillon ku huvittaa mutta sekin on vähän semmosta, jääny vähille. (- - -) Ja **ittestähän se on paljon kiinni** että jos sä haluut niin ku jotain harrastaa mutta niin ku mä sanoin äsken mä oon erakoitunu sillä lailla että en mä. (- - -) **Omissa oloissani**.*

Episodissa mies kuvaa tukiasunnossa asumista ”*omissa oloissansa olemisena*”. Haastateltava kuvaa oman tukiasunnossa asumisensa rakentumista arkisten askareiden tekemisen ympärille, jolloin tukiasunnossa asuessaan mies viettää aikaansa ”*ruokaa tekemällä, syömällä ja kaupassa käymällä*”. Aukkaan episodissa kuvaamat arkisten asumiseen liittyvien askareiden suorittaminen kuvaa samalla miehen kodin tekemisen (homemaking) taitojen vahvistumista tukiasumisjakson aikana

(Moore 2007, 152). Lainauksessa mies asettautuu *erakoituneen* ja *syrjäytyneen* positioon. Asukkaan puheessa tukiasunnossa ”*omissa oloissa*” olemisen näyttäytyy kuitenkin miehen omalta valinnalta, sillä mies kuvaa asumisyksikön ulkopuolisen harrastustoiminnan olevan ”*ittestä kiinni*”. Näin ollen vaikka mies asettaa itsensä *syrjäytyneen* positioon näyttää hänen oma toimijuutensa melko vahvalta, sillä lainauksessa mies rakentaa oman toimijuutensa harrastamisen sijaan arkisten askareiden tekemisen varaan. Tukiasuntoon yhdistyvän itselle merkityksellisen toiminnan ja asumiseen liittyvien fyysisten tekijöiden kuvaamisen voi ajatella välineinä rakentaa tukiasunnosta väliaikaisen asumisratkaisun sijaan pidempiaikaista kotia (Kellett & Moore 2003, 131).

Tukiasumisen oman tilan mukanaan tuoma itsemääräämisoikeus näyttäytyy asukkaiden haastattelupuheessa valintana rakentaa tukiasunnosta paikka, jossa itse kokee viihtyvänsä. Seuraavassa episodissa asukas ei rakenna omaa toimijuuttaan asumiseen liittyvien askareiden ja kotitöiden suorittamisen varaan vaan kuvaamalla omia harrastuksiaan tukiasumisyksikössä, ”*musiikin kuuntelemista*” ja *lataamista*.

Episodi 3.10: Sekaisessa kämpässä viihtyminen

H: No mitä toiveita sulla on sun asumiseen liittyen jos miettii sitte tässä tukiasunnossa?

M4: Et mä saisin sisustettua tän niin ku jotenkin et mä saisin maton tänne lattiaan.(- - -) En mä tiä, kyl mä viihdyn tässä, kämpässä. Vaikka tää sekasin onkin mutta. Ei mulla oo mitään valittamista niin ku tän asumisen suhteen et kyä täällä niin ku viihtyy ja. Onhan niitä päiviä ku on tylsää ja. Niin ku tuntuu että. Mut seki että tässä tänään lataan lisää musiikkia tohon niin on taas vähän, niin ku, tekemistä. Kuunnella niin ku musiikkia ja.

Episodissa asukas kuvaa omaa tukiasuntoonsa kiinnittymistä ja yritystään aktiivisesti rakentaa tukiasunnosta oma koti kuvaamalla toivetta saada tukiasuntonsa *sisustettua*. Asukas ei suunnittele tulevaisuudessa muuttavansa pois tukiasunnosta, vaan hänen asumistoiveensa liittyvät oman asumismukavuuden parantamiseen tukiasunnossa haaveella pienestä ja konkreettisesta kodintuntua vahvistavasta asiasta, ”*maton saamisesta lattiaan*”. Lainauksessa tukiasumisen mahdollistama itsemääräämisoikeus ja oman tilan kontrolloiminen merkityksellistyy asukkaan puheessa kuvauksena ”*sekasessa kämpässä viihtymisenä*”. Itsemääräämisoikeuttaan oman asuntonsa siivoamisen suhteen kuvatessaan mies asettautuu samalla omia valintoja tekevän asukkaan positioon. Samalla mies rakentaa selonteon asuntonsa sotkuisuudesta, sillä tukiasunnossa asumisen sujuvuutta ja asumiskykyä arvioidaan esimerkiksi suhteessa asukkaiden kykyyn huolehtia oman asuntonsa siisteydestä (esim. Vanhala 2005, 167–168; Raitakari 2006, 269), jolloin sotkuisen asunnon voi ajatella olevan ristiriidassa onnistuneeseen asumiseen liittyvien tavoitteiden kanssa.

Episodissa mies kuitenkin puolustaa oman asuntonsa sotkuisuutta vetoamalla siihen, että hän itse viihtyy asunnossansa, vaikka asunnon siisteys ei täytä ulkopuolelta asetettuja onnistuneen tukiasumisen normeja suhteessa asukkaiden kykyyn huolehtia itsenäisesti asuntonsa siivoamisesta. Selonteon avulla asukas vetoaa asukkaan kategoriaan liittyviin oikeuksiin määrätä omasta tilastansa, vaikka kaikki asukkaan kategoriaan yhdistyvät asumisvelvoitteet eivät täytyisikään (Hall, Slembrouck & Sarangi 2006, 22, 28; Juhila 2012, 173). Näin mies pyrkii ikään kuin väljentämään tukiasumiselle ulkopuolelta asetettuja normeja kuvaamalla omassa elämäntilanteessansa ”riittävän hyvää” tukiasumista suhteessa asukkaan aiempaan asumis- ja asunnottomuushistoriaan sekä omiin resursseihin ja kykyyn kantaa itsenäisesti vastuuta asuntonsa siistinä pitämisestä.

6.4 Institutionaalisen sääntelyn – repertuaari

Tukiasunnossa asuvien miesten haastattelupuheessa yksi asumisen kokemuksellinen ulottuvuus merkityksellistyy suhteessa tukiasumiseen sisältyvien sääntöjen ja rajoitusten pohdintaan. Osa tukiasumiseen liitetyistä säännöistä ja velvoitteista ovat samoja kuin vuokra-asumisessa yleensäkin, kuten asukkaiden velvollisuus huolehtia vuokrien maksamisesta. Alla oleva episodi kuvaa, kuinka tavanomaisten vuokralaisten vastuiden lisäksi tukiasunnossa asuminen edellyttää asukkaiden sitoutumista myös tukiasumiselle säädettyihin erityisiin sääntöihin ja velvoitteisiin, kuten esimerkiksi päihitteettömyyteen.

Episodi 4.1: Tukiasumisen sääntöjen pohdinta

H: (- - -) No mitäs sä ajattelet että, millasia sääntöjä tähän tukiasumiseen liittyy?

*M6: Totta kai tämmösessä paikassa on sääntöjä, ne on ihan selvät. Sillon ku mä oon tähän tullu niin mä oon saanu. **Paperilapun missä lukee.** Elikkä tän paikan ne **säännöt**. (- - -) Sä varmaan ymmärrät et mitä ne sisältää että se on hyvin tarkkaan hoidettu että.*

H: Olik siinä niin ku, millasia asioita sun tulee siitä päällimmäisenä mieleen?

*M6: No totta kai että **vuokrat hoidetaan ajalla**. Ja sitten tämä **päihitteettömyys**. Siinähan nää.*

H: Mitä sä ite niin kun, tämmöistä säännöistä ajattelet?

*M6: Niin ku mä sanoin et tää on tämmöistä, **yhteisöasumista** että täytyy olla. Et eihän siitä tuu yhtään mitään että. Jos sä kännissä tai jossain pillereissä pyöritään ja pörrätään täällä, niin ei.*

H: Joo. Mitä sä ajattelet että, noudatetaanko yleisesti ottaen niitä sääntöjä sun mielestä täällä hyvin?

*M6: No oon mä **muutaman kerran** myönnän sen että **mä oon retkahtanu** tota et, sit ollaan tuolla alhaalla.*

Episodissa tukiasumisen säännöt ja asumisen institutionaalisuus konkretisoituvat miehen puheessa *paperilappuun*, jonka asukkaat allekirjoittavat ennen tukiasuntoon muuttamista. Vuokrasopimuksen lisäksi allekirjoitettava asumissääntö-sopimus erottaa asukkailta edellytettävien asumisen velvoitteiden osalta tukiasunnossa asumisen muusta vuokra-asumisesta, korostaen asumiseen ulkoapäin ulottuvaa sääntelyä (Raitakari 2006, 113). Haastateltava pohtii puheessaan sääntöjen mielekkyyttä kuvaamalla tukiasunnossa asumista *yhteisöasumisena*. Tukiasunnossa asumisen kuvaaminen yhteisöllisenä asumisvaihtoehtona voi ajatella miehen kerronnassa arvioivan tukiasunnossa asumisen onnistumisen edellytyksiä suhteessa muuhun vuokra-asumiseen. Lisäksi yhteisöllisyyden korostaminen kuvaa tutkimuksen kohteena olevan asumisyksikön ominaispiirteitä, sillä asuminen kyseisessä tukiasumisyksikössä on jo lähtökohdiltaan yhteisöllisempää kuin esimerkiksi samassa kaupungissa sijaitsevassa asunto ensin - malliin sitoutuneessa ja asukkaiden päihteiden käytön sallivassa tukiasumispaikassa. Episodin lopussa asukas asettautuu omaa toimintaansa suhteessa asumisen sääntöihin pohtivan asukkaan positioon. Päihteettömyyttä edellyttävässä tukiasumisessa asukkaiden haastattelupuheessa kuvaamat retkahdukset aiheuttavat epävarmuutta asumisen suhteen (Manninen & Tuori 2005, 15), kuten seuraava lainaus havainnollistaa:

Episodi 4.2: Retkahdusten tuoma epävarmuus

H: Elikä, millaisena sä itse sun nykyistä elämäntilannetta kuvaisit?

*M4: **Epävakaaks.***

H: Okei, mikä sä koet et siinä on niin ku epävakaas?

*M4: No siis se että. **Mä retkahtelen vähän väliä.** (- - -) Sillain niin ku, tylsistyy jotenki niin kun siihen. Olemiseen ja. Sillain niin ku jotenki seinät kaatuu päälle. Ja sitten, kaverit on tuolla noin että, tos ois vähän tota ja tota että tota. Sitä tulee sitten niin ku äkkiä vedettyä. (- - -) **Tein semmosen päätöksen että nyt niin ku** (- - -) **loppu** että.*

Asukkaan kuvaaman retkahdusten aiheuttaman elämäntilanteen *epävakauden* voi ajatella kuvastavan sekä päihteiden käyttöön liittyvää elämän vakauden puutetta, että asukkaan kokemaa pelkoa tukiasunnossa asumisen jatkumisesta päihteiden käytön vuoksi. Tutkimuksen kohteena olevassa asumisyksikössä päihteiden käyttö ei johda varoituksiin tai asumisyksiköstä uloskirjaamiseen, ellei päihtymystilaan liity väkivaltaista tai aggressiivista käyttäytymistä. Episodissa asukkaan oma toimijuus ja valinnan mahdollisuudet päihteiden käytön ja kavereiden painostuksen suhteen vaikuttavat heikoilta. Lainauksen lopussa asukas tarjoaa kuitenkin selonteon omalle päihteiden käytölleen vakuuttamalla omaa kykyään sitoutua päihteettömyyteen ja kykyynsä muuttaa omaa käyttäytymistensä ammatillisen auttamistyön päämäärien mukaisesti (Juhila, Mäkitalo & Noordegraaf 2014, 21–22). Näin ollen asukas kuvaa päihteiden käytön olevan hänen

omasta valinnastaan ja päätöksestään riippuvainen, jolloin asukas pyrkii oikeuttamaan oman toimintansa moraalisuutta (Hall, Slembrouck & Sarangi 2006, 20) vakuuttamalla omaa kykyä ja motivaatiotansa sitoutua tukiasumisen sääntöihin ja tavoitteisiin. Vaikeudet sitoutua tukiasumisen edellyttämään päihteettömyyden vaatimukseen konkretisoituvat haastattelupuheessa uloskirjausten kuvauksina edellisistä asumispalveluysiköistä päihteiden käytön vuoksi.

Episodi 4.3: Potkujen saaminen päihteiden käytön vuoksi

*M1: (- - -) Sitten mä olin toiset neljä kuukautta olin tuolla [asumispalveluysikkö X:ssä] (- - -) [asumispalveluysikkö X:stä] tuota sitten, [asumispalvelu Y:hyn], siellä taisin olla, olinkohan mä puolitoista vuotta. Sielläkin pääsi ylenemään tälläin, siellä oli kolmanteen kerrokseen siellä oli oma toimisto. Sitten, ei siellä ollu edes kalusteita eikä mitään mutta. (- - -) **Muutaman kerran**, kun huomasivat että **olin pikkusen ottanu kaljaa**. Kerrankin olin menossa sitten hissiin niin ei muuta ku ei, ei tänne saa tulla ollenkaan ja. (- - -) **Potkut, potkut tuli**. Hyvä kun tavarani sain pois. (- - -)*

Asukkaan edellisestä asumisyksiköstä tapahtuvan uloskirjaamisen ja asumisen päättymisen yllättävyys havainnollistuu miehen puheessa uloskirjaamisen vertaamisena *potkujen* saamiseen. Episodissa mies arvioi oman päihteiden käyttönsä kohtuullisena ja vähäisenä, mikä vahvistaa asukkaan kokemaa kohtuuttomuuden kokemusta asumisen päättymisen suhteen. Alla olevassa episodissa sama asukas pohtii nykyisessä tukiasumispaikassa kokemaansa päihteettömyyden, *vesiselvänä* olemisen ja ”*kuivan elämän rajoittavuutta*” omassa elämässään.

Episodi 4.4: Alkoholin kohtuukäytön haasteellisuus

H: Aatteleks sä, mikä tässä on niin ku, onks tässä vaikka jotain vaikeeta tässä, tukiasumisessa sun mielessä?
*M1: No yks vaikeus on että, kyllä tuolla menis, pikkusen, kyllä se raha kysymyski on. Pikkusen **menis vähän niin ku istumaan sisälle kaljalle**. Se tavallaan rentouttaa, **ei sitä tarte paljoo. Tuoppi kaks kolme**. Mutta täällä täytyy olla **vesiselvä** ihan että. (- - -) **Nolla**. (- - -) Ajaa ulos muuten. Ne ajaa lumihankeen. [välissä muuta keskustelua]*
H: Oks täällä jotain semmosia, ainakin toi, päihteettömyyden vaatimus niin mitä sä siitä ajattelet?
*M1: Kyä se **hyvä toisaalta on**, jos täällä päihteisä **nuo muutammat** hillus niin tuota niin, eihän se siitäkään mitään tulis. Mutta tuota niin. Mutta toisaalta se on vähän, kyllä tää sellanen väliaikainen juttu on, tämmönen, tämmönen tuota. Niin, ei se. Kyllä sekin **rajoittaa ahdistaa**. (- - -) Se on tuota, se on vaan semmosta kuivaa, **kuivaa se elämä** sitten. (- - -)*

Asukkaan päihdepuhe havainnollistaa alkoholin kohtuukäytön vaikeutta miehen elämässä, sillä episodissa *pikkuinen* alkoholin juominen muuttuu episodin lopussa ”*tuopiksi, kahdeksi tai kolmeksi*”. Lainauksessa asukkaan positiot vaihtelevat näkökulman mukaan päihteettömyyden vaatimusta kritisoivan ja päihteettömyyden vaatimuksen hyötyjä pohtivan asukkaan asemien välillä. Samalla asukas erottautuu päihteiden käytön kieltämisen suhteen muista asukkaista, korostamalla muiden asukkaiden päihtymystilan häiritsevyyttä oman asumismukavuutensa kannalta. Näin ollen asukas korostaa päihteettömyyden vaatimukseen sitoutumista muiden asukkaiden velvollisuutena ja

asumisen onnistumisen takaamisena, kun taas oman päihteiden käyttönsä haastateltava näkee oikeutettuna ja haastateltavan normaaliin arkeen kuuluvana asiana. Päihteettömyyden vaatimuksen merkitys asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa merkityksellistyy miesten puheessa suhteessa heidän aikaisemman päihteiden käyttönsä pohdintaan ennen tukiasuntoon muuttamista, kuten esimerkiksi seuraavassa lainauksessa.

Episodi 4.5: Aiemman kohtuuttoman päihteiden käytön pohdinta

H: (- - -) No mitä näitä, tukiasumisen sääntöjä niin, millaisia sääntöjä tähän tukiasumiseen liittyy?

M2: No, esim tällainen niin ku alkoholin käyttö on, kokonaan kielletty. (- - -)

H: Mitä sä ajattelet tästä päihteettömyyden vaatimuksesta ite?

*M2: No kyllähän se ny siinä mielessä että kun tota. Sehän on **mulla ollu aikanaan niin aika kohtuutonta** ja, tollain noin että. Kyllä välillä tekis mieli ottaa ja. Ja on sitä jokunen kerta tullu otettua ja, oltua tua **märässä päässä**. (- - -) Että. Vähän niin kun, **kuritettavana** että.*

H: Mitä sä muuten siitä ajattelet?

*M2: No, kyllä sen sitten huomaakin että oli sitten tullu **hölmöiltyä**.*

Episodissa asukas kuvaa ajoittaisia retkahduksiaan ja asumispäivystyksen määrälle puolelle joutumista *kurittamisena*. Sanavalinnan voi tulkita implisiittisenä kritiikkinä suhteessa tukiasunnossa asumisen edellyttämään päihteettömyyteen. Episodi havainnollistaa päihteettömyyteen sitoutumisen haasteellisuutta päihdeongelmaiseksi luokiteltujen ihmisten kohdalla. Lainauksen lopussa asukas kuitenkin asettautuu asumisen säännöistä tietoisena ja vastuullisena asukkaan positioon, kuvaamalla omien *hölmöilyjensä* tiedostamista. Retkahdusten mukanaan tuomat kielteiset tunteet ja itsesyytökset voivat lisätä päihteiden käyttöä oman mielialan kohentamiseksi, josta seuraa jälleen uusi raitistumisyritys ja häpeä omasta koetusta kyvyttömyydestä päihteettömään elämäntapaan sitoutumisen suhteen. (Salo 2012, 45–47.) Oman päihtymystilan kuvaamisen hölmöilynä voi ajatella rakentavan selonteon asukkaan omien retkahdusten ja asumisen edellytysten rikkoutuessa ja asukkaan kuvatessa kokemaansa syyllisyyttä retkahdusten vuoksi (Juhila 2012, 166), jolloin asukas ikään kuin kuvaa tiedostavansa päihteiden käytön soveltumattomuuden suhteessa porrasteisen asumisen mallin edellytyksiin. Samalla asukas osoittaa sitoutuneensa ammatillisen auttamistyön nykyisiin päämääriin omaa haitallista toimintaansa ja muutoksen tarvetta refleктоivana asiakkaana (Juhila 2009, 54). Seuraava episodi havainnollistaa porrasteisen asumismallin vaatimusten sisäistämistä asukkaiden haastattelupuheessa.

Episodi 4.6: Porrasteisen asumismallin logiikan sisäistäminen

H: (- - -) No mitä sä ajattelet että, millasia tekijöitä sun mielestä ois hyvä ottaa huomioon ku järjestetään näitä, asumispalveluja asunnottomille?

*M6: (- - -) Siis toki tähän nyt jonkinlainen **kynnys täytyy olla**, ettei tänne tuu ihan kaikki tosta noin vaan että, joka sanoo että mä haluan ton ja että.*

Episodissa mies kuvaa omaa näkemystään asunnottomille suunnattujen asumispalvelujen portaikkomallista *kynnyksen* termillä. Näin ollen mies on aikaisempien ja nykyisten asumispalvelukokemustensa perusteella hyväksynyt tukiasumisen edellyttämät säännöt ja vaatimukset, eikä asukas ajattele asunnon olevan perusoikeus asunto ensin – mallin lähtökohtien mukaisesti. Episodissa tukiasuntoon muuttaminen ei näyttäydy pelkästään asunnottomien ihmisten omasta *halusta* riippuvaisena asiana, vaan asunnon saamiseksi ihmisten tulee ylittää asunnon saamisen edellyttämät kynnykset omaa käyttäytymistään muuttamalla. Asukkaiden itsensä lisäksi myös asukkaiden vieraiden tulee ylittää asumiselle asetetut kynnykset ja asukkaiden tavoin vieraiden tulee esimerkiksi olla päihteettömiä asumisyksikössä vieraillessaan. Miesten haastattelupuheessa erityisesti päihteiden käytön kieltäminen saatetaan kokea rajoittavan ulkopuolisten kaverikontaktien ylläpitämistä tukiasunnossa asuttaessa, kuten alla oleva episodi osoittaa.

Episodi 4.7: Alkometri asumisen rajoitusten kuvaajana

H: (- - -) No mitä sä ajattelet että, millaset tekijät sun mielestä takaa sen että täällä tukiasunnossa asuminen onnistuu? Oookko sä miettiny, mitä pitää ite niin ku ottaa huomioon?

*M5: No just tommosena, ettei siis sillain ainakaan et. **Tänne ei ainakaan ketään tuttujaan voi käskee ikinä** et_(- - -)Se on noloo joutuu aina kavereiltaan kysyä et ku kaikki kysyy et lähiks sä, saunaan. Tai jotain. Mä sanon et voin mä lähtee. Sitten ensimmäinen kysymys niin ku tierät Suomessa. (- - -) Et **otaks saunakaljaa**. (- - -) Et joo, seuraava kysymys onki et **voiks mä olla teillä yötä**. (- - -)Sitten kun on vähän oudompi tyyppi niin kysyy että minkä (- - -) takia. Mä sanon että sen takia et jos mä tuun tohon, vaikka sun kyytillä, joskus kymmenen-yhentoista aikaan yöllä. Niin mä en pääse tota tuulikaappia pitemmälle niin on **alkometri** suussa. (- - -)*

Asukkaan kuvaama kaverikontaktien rajoittuminen tukiasunnossa asuttaessa vaikeuttaa tukiasunnon rakentamista asunnosta omaksi kodiksi, jonka yhden keskeisen ulottuvuuden muodostavat paikkaan liitettävät merkitykselliset sosiaaliset suhteet (Kellett & Moore 2003, 131; Kettunen 2007, 387). Episodissa asukas kuvaa omana päihteettömyyden vaatimukseen mukautumisen taktiikkanaan tukiasunnosta poistumisen ja tuttavien luona yöpymisen päihtyneenä. Lainauksessa asukkaiden päihtymystilaa mittaava *alkometri* konkretisoi miehen puheessa tukiasunnossa asumiseen sisältyvän kontrollin ja asukkaiden toiminnan valvonnan. Alla oleva episodi havainnollistaa, kuinka

alkometrin ja puhallutusten lisäksi myös asumisyksikön *videokamerat* ja oman parvekkeen puute rajoittavat miehen arkea ja mahdollisuutta kokea *rauhaa* tukiasunnossa asuttaessa. Samalla asumisyksikön kameravalvonta konkretisoi tukiasunnossa asumisen institutionaalisuuden ja asukkaiden valvonnan epänormaaliutta verrattuna vuokra-asumiseen asumisyksikön ulkopuolella.

Episodi 4.8: Videokamera oman rauhan estäjänä

H: (- - -) No, millasta sä ajattelet että tukiasunnossa asuminen sinun mielestä on?

*M5: Siis, jos on, tota jos tää olis normaali kerrostalo. (- - -) Jos ei siellä oo **videokameraa pitkin käytäviä** oma parveke pitää olla. (- - -) Ja käydä ihan omalla parvekkeella röökillä ja tollain noin. Et on kumminki semmonen **oma rauha**. (- - -)*

Videokameroiden ja alkometrin lisäksi asukkaiden haastattelupuheessa myös esimerkiksi ovesta olevan sähkölukon avaavan *avainkortin* jättäminen työntekijöille yön ylittävien vierailujen ajaksi koetaan omaa toimijuutta ja valinnan mahdollisuuksia rajoittavina. Avainkortin poisottamisen vierailujen ajaksi voi ajatella yhdeksi auttamisinstituution asukkaiden käyttäytymisen ja toiminnan hallinnoimisen keinoksi, jonka tavoitteena on asukkaiden käyttäytymisen ohjaaminen auttamisinstituution sääntöjen mukaisesti asukkaiden käytöksen kontrolloimisen kautta (Raitakari 2006, 261, 270–271). Seuraavassa episodissa asukas arvioi kontrollin kohteen positiosta käsin tukiasumiseen sisältyvää ohjeistusta luovuttaa oma avainkortti työntekijöille pidempiaikaisten vierailujen ajaksi.

Episodi 4.9: Avaimen luovuttaminen laitoksen sääntönä

*M1: (- - -) Tällänen tää **sähkölukko**. Ja **vaatii tätä**, tätä mielellään jos yötä on. (- - -) Tätä mielellään pitäis jättää. (- - -) Neljä yötä tässä olin yllätyksenä yhen. Yks, yks tuttu sattui tuolla niin. Se oli käymässä [paikkakunnan nimi] olin neljä yötä niin. Kun tulini pois niin. Tulihan sitten pientä sanomista. Sano että kyllä seuraavan kerran kun lähet niin se on jätettävä tuo. (- - -) **Avainkortti**. (- - -) Kiusallista, ne on **laitoksen säännöt** on laitoksen säännöt.*

Episodissa avainkortin pois antamisen rinnastaminen laitospäätöksi ja puhuminen ”*laitoksen säännöistä*” korostaa haastateltavan puheessa omien avaimien luovuttamisen kokemista omaa toimijuutta rajoittavana. Asukkaiden puheessa tukiasumisen institutionaalista sääntelyä konkretisoivat asukkaiden käytöksen ja päihteiden käytön valvontaa ja tarkkailemista symboloivien alkometrin, kameroiden sekä avainkortin kontrolloimisen kuvaukset. Kuvaukset asumisyksikön työntekijöiden työnkuvaan sisältyvästä asukkaiden käytöksen seurannasta ja valvonnasta merkityksellistävät työntekijät *vartijoina*, jolloin ”institutionaalisen sääntelyn” – repertuaarista

tulkittuna työntekijöiden työnkuvassa painottuu kontrollitehtävät asukkaiden tukemisen ja rinnalla kulkemisen sijaan (esim. Jokinen 2008, 119–125).

Episodi 4.10: Työntekijöiden merkityksellistäminen vartijoina

H: (- - -) Mitä sä ajattelet mikä merkitys näillä työntekijöillä on sun, nykyisessä elämäntilanteessa?

*M3: No kyllähän ne on tietysti pantu paljon **vartijaks** kun, kun täällä on paljon asukkaita niin. **Kiirettä** tuntuu olevan ja sitten toi, kunta ainaki teettää **paljon paperitöitä** niillä.(- - -) Minusta ihan joutavasti aina, tullaan joku lappu et pistä nimes tohon. (- - -) Oon joutunu **räpeltään** sen.*

Episodissa asukkaan kuvaus paperitöistä ”joutavana räpeltämisenä” korostaa asukkaan kokemaa turhautumista erinäisten lomakkeiden täyttämisen ja papereiden allekirjoittamisen suhteen. Lainaus havainnollistaa asumisyksikön työntekijöiden työnkuvaan sisältyvän byrokraattisuuden ja paperityön kasvamista, sekä ulkopuolelta asetettua vaatimusta osoittaa työn tuloksellisuus työn määrällisiä suoritteita mittaamalla ja tilastoimalla (Eräsaari 2014, 129–131). Asukkaan kuvaus työn luonteen muuttumisesta havainnollistaa työntekijöiden kasvavaa selontekovelvollisuutta työnsä sisällöstä asiakkaiden sijaan organisaation johdon suuntaan (Juhila, Hall & Raitakari 2010, 75). Asukkaan kuvaama työntekijöiden *kiire* kuvastaa lisäksi yleistä auttamistyön kentällä havaittavaa resurssiniukkuutta ja kasvavaa kuilua työntekijöiden määrän supistumisen ja asiakasmäärien kasvamisen ja asiakkaiden tuen tarpeiden moninaistumisen edessä. Asukkaan havaitsema byrokratian ja papereiden täyttämisen lisääntyminen herättää huolta työn inhimillisen puolen supistumisesta. Asukkaiden kokonaisvaltaisiin tuen tarpeisiin vastaamisen mahdollistuminen edellyttää työntekijöiltä aikaa ja aitoa halua kohdata asukkaat. Vastavuoroisen ja avoimen vuorovaikutuksen ja kohtaamistilanteen syntyminen luo pohjan työntekijöille kuuntelemisen sijaan aidosti kuulla asukkaiden yksilölliset tuen tarpeet ja arjen haasteet. Ammatillinen auttamistyö on pohjimmiltaan ihmissuhdetyötä, jolloin työlle asetetut tavoitteet ja kuntoutumisen päämäärät toteutuvat tai jäävät toteutumatta työntekijän ja asiakkaan välisissä ainutlaatuisissa kohtaamistilanteissa.

Yksi keino arvioida asukkaiden tukiasunnossa asumisen sujuvuutta ja kykyä sitoutua tukiasumisen sääntöihin on asumisen perustuminen määräaikaisten vuokrasopimusten solmimiseen. Seuraavassa episodissa tukiasunnossa asuva asukas kuvaa aikaisemmassa asumispalvelussa kokemaansa kohtuuttomuuden kokemusta tilanteessa, jossa määräaikaista vuokrasopimusta ei enää uusittu.

Episodi 4.11: Määräaikaisen vuokrasopimuksen uusimatta jättäminen

M7: (- - -) *Kun mä oon siitä nokkasolmussa että kun noin. Mähän sain tuolta asunnon. Kun mä tulin tänne, elikä mä olin tuolla alakerrassa sillon vuosia vuosia sitten. (- - -) Se oli sitten vielä **sosiaalinen asuminen**. Että ne kävi kerran kuussa aina, kattomassa ne paikat ja. (- - -) Sitten sitä **vuokrasopimusta aina, puolen vuoden välein uusittiin ja uusittiin ja uusittiin ja**. Sitten tulikin yhtäkkiä lappu sitten. (- - -) **Tuli semmonen, lappu että** noin niin, vähän niin ku joululahjaks että noin niin, **vuokrasopimustanne ei uusita enään**. Minä vähän sitä ihmettelin että mikäs ny on ku ei. Ei mittään oo, eikä näilläkään ollu mitkä kävi siellä niin niilläkään ollu mittään sanomista että. Kaikki oli aina hyvin ja. (- - -) Toisille oli tullu ja toisille ei ollu tullu, samanlainen lappu että ei uusita enään että. (- - -) Elikä sieltä **pistettiin koko talo pihalle**. (- - -) Siäl oli mielenvikasia siis sanotaan mitkä oli päästään, ei ymmärtäny kaikkia. Siel oli rollaattori-ihmisiä ja siel oli, keppi-ihmisiä siel oli, tuali-ihmisiä. **Se jollekin mielenterveysjuttuun meni sitten** (- - -) Elikä **kaupunki myi paperilla**. (- - -) Ei siinä sillon ja sillon sen ei tartte osottaa mitään. Jos se myydään. Osottaa mitään vuokralaisille. Toista asuntoo. Muuta kun, **suksi lumihankeen**. (- - -)*

Episodissa asukas kuvaa kokemaansa kohtuuttomuutta asumispalveluiden toimintatapoja kritisoivan ja tiedostavan asukkaan positiosta käsin. Miehen kokemaa vääryyttä vuokrasopimuksen uusimatta jättämisen suhteen korostaa hänen kuvauksensa omasta sitoutumisestaan asumisen edellyttämiin vastuisiin ja velvoitteisiin hänen kuvatessaan, kuinka asunnossa vierailevien työntekijöiden arvion mukaan ”*kaikki oli aina hyvin*”. Asukkaan kuvauksessa asumiseen sisältyvät oikeudet ja velvoitteet eivät vaikuta kulkevan rinnakkain. Asunnottomuuden kohdanneille ihmisille suunnatut asumispalvelut muodostavat auttamisjärjestelmän viimesijaisen turvaverkoston muista palveluista ulossuljetuille asiakkaille, jolloin asumissosiaalinen työ rakentuu korjaavan työotteen varaan (esim. Manninen & Tuori 2005, 26). Palveluiden viimesijaisuus asettaa työlle erityisiä eettisiä velvoitteita, jolloin asukkaiden vuokrasopimusten päättyessä on tärkeätä varmistaa yhteiskunnan haavoittuvaisessa asemassa oleville ihmisille vaihtoehtoinen ja asukkaiden tuen tarpeisiin parhaiten soveltuva jatkoasumipaikka. Episodi kuvastaa samalla laajemminkin sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen rakenteellisten muutosten aiheuttamia kielteisiä seurauksia asiakkaiden elämässä ja palvelujärjestelmän kyvyttömyyttä vastata asiakkaiden yksilöllisiin avun tarpeisiin (Hänninen 2010, 174; Eräsaari 2014, 137, 140). Palveluiden kilpailuttaminen ja markkinalogiikka näyttävät tukiasunnossa asuvien miesten haastatteluiden perusteella soveltuvan huonosti asumispalveluiden järjestämisen malliksi, joissa olennaista olisi asukkaiden asumisen jatkuvuuden turvaaminen palveluiden tuottajien muutosten ja pirstaloituneen palvelujärjestelmän aiheuttaman epävarmuuden sijaan.

6.5 Poikkeavuuden ja eriarvoisuuden – repertuaari

Tukiasunnossa asuvien asukkaiden haastattelupuheessa tukiasumiskokemuksia konstruoidaan kuvaamalla tukiasunnossa asuminen jollakin tavalla ”normaaliksi” ja tavanomaiseksi määritellystä asumisesta poikkeavana asumisratkaisuna. Tukiasunnossa asumisen kokeminen erilaisena asumisratkaisuna suhteessa asumisyksikön ulkopuolisiin vuokra-asuntoihin yhdistyy haastattelupuheessa myös kokemukseen asukkaiden eriarvoisesta kohtelusta. Tukiasunnossa asumista kuvataan miesten puheessa esimerkiksi *väliaikaisena* asumispaikkana. Tukiasunnossa asumisen merkityksellistytessä väliaikaisena paikkana asua ja elää suuntaavat miehet haastattelupuheessaan tulevaisuuden asumiseen liittyvät toiveensa tukiasunnosta pois muuttamiseen ja toiveeseen *pitempiaikaisesta* asumisratkaisusta.

Episodi 5.1: Tukiasuminen väliaikaisena asumisratkaisuna

H: (- - -) No mitä, oliko sulla jonkilaisia odotuksia tästä tukiasumisesta ennen ku sä muutit tähän sun asuntoon?

M7: No en mä tiä mitä, odotuksia. Kuka ny sanois en mä ainakaan isompaa tarte, kun aattelee vaan tota noin niin että tää on **nukkumista varten** ja. Kun ei tää oo niin ku, tää on niin ku **väliaikanen**. (- - -) [muuta keskustelua välissä]

H: Mitä sä ite ajattelet sun tulevaisuuden asumisesta jos miettii esimerkiksi vuoden tai muutaman vuoden päästä?

M7: No en mä tiä. Yksiö, yksiössä jossain kerrostalossa, ei mulla sen kummenpaa.

H: Joo. Onks sulla muita toiveita niin ku sun, asumiseen liittyen?

M7: Niin no. Niit on vähän huono toivoo kun ei ne, ei ne käy sillain. Ollaan ihan niin kun totuudessa että. **Se on sieltä mistä sattuu saamaan**. (- - -) Siis mielummin semmonen vähän **pitempiaikanen**. (- - -)Tää on vähän semmosta ku **varkaisissa olis**. (- - -) Joskus miettii että koskahan se nyt tulee sitten kotio että. Sit se yhtäkkiä miettii niin, kuka? Niin no, elikä on niin kun **varkaisissa** että, on niin kun **toisen asunnossa** että. (- - -)

Episodissa haastateltavan tukiasunnossa asumisen väliaikaisuutta korostava ilmaus ”*varkaisissa olemisesta*” ja kokemus ”*toisen asunnossa*” asumisesta kuvaa tukiasunnon merkityksellistymistä miehen puheessa paikkana, jota mies ei koe omanaan. Tukiasumisen näkeminen väliaikaisena asuinpaikkana estää miestä näin ollen kiinnittymästä tukiasuntoon, jolloin asumiseen ei liitetä oman kodin tekemiseen ja kodinomaisuuteen liitettäviä kuvauksia. Näin ollen asumispaikka ei merkityksellisty miehen puheessa itselle tärkeänä paikkana, johon mies olisi sitoutunut (Walsh, Rutherford & Kuzmak 2009, 307). Mies ei liitä puheessaan tukiasunnossa asumiseen toiminnallisia elementtejä, eikä arkisten askareiden suorittamista, sillä hän kokee tukiasunnon olevan hänelle ainoastaan paikka, jossa voi viettää yönsä. Episodissa mies asettautuu toivonsa menettäneen asukkaan positioon, kuvaten omia rajallisia toiminnan ja valinnan mahdollisuuksiansa tulevan asuntonsa valinnan suhteen.

Tukiasumisen merkityksellistytessä väliaikaiseksi asuinpaikaksi saattaa tavoite oman, pysyvän vuokra-asunnon etsimisestä leimata koko nykyistä elämäntilannetta. Seuraavassa lainauksessa asukas kuvaa *vakituisen* asunnon etsintäänsä, jolloin tukiasunnossa asuminen merkityksellistyy samalla väliaikaiseksi asuinpaikaksi.

Episodi 5.2: Tukiasuminen majapaikkana

H: (- - -) millasena sä itse kuvaisit sun nykyistä elämäntilannetta?

*M5: (- - -) No, asuntoo odotellessa. Mä tässä lähinnä **venttailen, vakituista vuokrakämpää**.(- - -)Et tota. Mä asuin ekaks tua. Mä viimeks tulin vankilasta niin tossa [asumispalvelun tuottajan X nimi] kämpissä. Meit oli kaheksan tyyppiä siellä vankilasta vapautuneita asunnottomia. Sittenhän ne rupes purkaan sitä. (- - -) Asuin vähän aikaa [asumispalvelun Y nimi]. Et tota noin niin, sit ku tää valmistu niin mä muutin tänne.(- - -) Tää on mulle ainakin lähinnä tämmöstä **kämpän käyttämistä**. (- - -) Ja tota noin niin sillain et mullehan tää ei, siis mä puhun nyt ittestäni. Tää ei oo mulle asunto, tää on **majapaikka**, sit kun mä saan asunnon. (- - -) Mut **eihän tää niin ku normiasunto oo**.*

Episodissa asukas korostaa tukiasunnossa asumisen väliaikaisuutta nykyisessä elämäntilanteessa kuvatessaan tukiasuntoa *majapaikkana* matkalla oman asunnon etsinnässä. Episodin lopussa oleva lausahdus ”*mutta eihän tää normiasunto oo*” arvottaa eksplisiittisesti tukiasunnon miehen puheessa poikkeavaksi ja erilaiseksi asumisratkaisuksi asumisyksikön ulkopuolisiin vuokra-asuntoihin verrattuna. Lainauksessa asukas kuvaa kiertelyänsä vankilasta vapauduttuaan eri asumispalveluissa ennen nykyiseen tukiasumispaikkaan muuttamista. Myös muiden asukkaiden kerronnassa korostuu asuminen muissa asumispalveluissa elämän varrella. Aikaisemmat kokemukset muissa asumispalveluyksioissä asumisesta muodostavat miesten haastattelupuheessa tulkinnallisen ja kokemuksellisen resurssin, jotka vaikuttavat kokemusten muodostumiseen nykyisestä tukiasumispaikasta.

Episodi 5.3: Asumispalveluissa kiertämisen häilyvyys

*M1: (- - -) Niin se on **sinne ja tänne oltu**. (- - -) Tää on tämmöstä **häilyvää** tää. Mä oon niin kyllästynyt että saisi, kun saisi tuota niin, **oikein normaalin**. (- - -) Kerran tulin tännekin ilta kymmeneltä, ihan suoraan eikä. Mä olin kaupungilla, käynyt istuun muutamassa ja, oikein vähän viisari värähti niin ei muuta ku, tullaan koputtaa ja puhallutetaan et läheppäs ulos. Onneks mulla on tuolla tuttaja että pääsin, keskustassa yöksi.(- - -) Niin tää on niin, tää on niin ahdistavaa. (- - -) Pois täältä on, **väliaikanen paikkahan** tää on joka tapauksessa.*

Miehen aikaisemmat asumiskokemukset muissa asumispalveluissa asumisesta ”*sinne ja tänne olemisena*” ja *häilyvänä* havainnollistavat asukkaan kokemusta eri asumispalveluissa asumisen

vaihtelevuudesta. Haastateltavan aikaisemmat asumiskokemukset eri asuinpaikoissa kiertämisestä vaikuttavat osaltaan myös nykyisen tukiasumispaikan kuvaamiseen ”väliaikaisena paikkana”. Asukkaan puheessa tukiasunnossa asuminen arvottuu epänormaaliaksi asuinpaikaksi suhteessa asukkaan toiveeseen *normaalin* asunnon saamisesta. Miehen puheessa tukiasumisen epänormaaliutta korostavat asumiseen liittyvät säännöt ja rajoitukset. Eri asumispalveluissa asuminen on opettanut miehelle sen, että asumispalvelu on tarkoitettu väliaikaiseksi paikaksi, jolloin mies asettautuu tulevaisuuteen orientoituneen asukkaan positioon. Tällöin mies suuntautuu haastattelupuheessaan tulevaisuuteen ja tukiasunnosta pois lähtemiseen, mikä hankaloittaa asumisen jatkuvuuden ja turvallisuuden tunteen rakentumista.

Tukiasunnossa asumisen arvottaminen väliaikaiseksi ja tietyllä tavalla ”normaalista” asumisesta poikkeavaksi asumismuodoksi korostuu haastattelupuheen kohdissa, joissa tukiasumista kuvataan eksplisiittisesti *laitoksena*. Alla olevassa episodissa mies erottautuu tukiasunnossa vierailevista *ulkopuolisista* ihmisistä, joille tukiasunnossa asuminen näyttäytyy erilailta kuin tukiasunnossa asuvalle asukkaalle.

Episodi 5.4: Tukiasuminen näyttäytyen erilailta ulkopuoliselle

H: (- - -) No miten sä ite ajattelet et miten sä kehittäisit niin ku näitä nykyisiä asumispalveluja?

*M5: Siihen suuntaan että, tosiaan **ei tämmöstä kommuunia**. Koska täähän on ihan täys **laitos**. (- - -) Sitä ei tietysti semmonen, koko lailla **ulkopuolinen**, jos tänne tulee ny vaikka joku käymään. Niin kaikki vaan, kiva kun on oma asunto, kun **ei ne tajua** että. (- - -)*

Haastattelutilanteessa viittauksen ulkopuolisiin ihmisiin voi ajatella yhdistyvän myös itse haastattelijaan, joka on tullut asumisyksikköön tekemään tutkimusta ja vierailemaan hetkellisesti miesten asunnoissa ja asumisyksikössä. Asumispalvelun ulkopuolisista ihmisistä erottautuessaan asukas asettautuu samalla asumisyksikön toimintatapoja kriittisesti arvioivan asukkaan positioon, kuvaamalla omaa yksityisyyden ja rauhan tarvettaan suhteessa kokemukseen nykyisestä *kommuunissa* asumisesta. Tukiasunnossa asuvien asukkaiden ja yksikössä vierailevien ihmisten näkökulmaeron kuvaamisen lisäksi asukkaiden puheessa kuvataan kokemuksia omasta *erilaisuudesta* asumisyksikön asukkaana, kuten seuraava episodi havainnollistaa.

Episodi 5.5: Järjestelmä tehden ihmisen erilaiseksi

H: Oks sulla vielä jotain muuta mitä sä haluaisit kertoa?

M7: No eipä tässä. Täs on niin. On vähän, vähän niin kun sananen puoli vähän niin kun loppunu että. Sanotaan niin ku että toi, sehän tyrehtyy niin ku sanotaan toi, ihmisten kanssa sosiaalinen kanssakäyminen. **Tämmösessä tilanteessa.**

H: Joo. Mimmosessa tilanteessa?

M7: No tämmösessä näin. (- - -) Että sä oot erilainen. **Sut laitetaan erilaiseks** koska noin niin tää järjestelmä. Mikä täällä maailmassa on. Se on järjestänyt sen että susta tehdään erilainen. Toi on toi, ja toi on toi, ja toi. (- - -) Se on vähän niin ku **akkojen palkkaus ja äijien palkkaus**. Siinä on vertaus siihen.

Kokemus omasta erilaisuudesta asumisyksikössä asuttaessa kuvastaa erilaisten auttamisjärjestelmien asiakkaisiin yhdistyvää ”leimattua identiteettiä”, johon yhdistyy kokemus yhteiskunnan toimintojen marginaaliin asettamisesta (Kulmala 2006, 63–64). Haastateltava kuvaa episodissa vuorovaikutuksen ja keskusteluyhteyden luomisen hankaluutta muiden ihmisten kanssa asettautumalla eriarvoisen kohtelun ja epäoikeudenmukaisuutta kokevan asukkaan positioon. Asumisyksikön asukkaiden erilaiseksi tekemisen rinnastaminen sukupuolten väliseen palkkaeroon korostaa miehen kokemusta epäoikeudenmukaisen kohtelun rakenteellisuudesta, järjestelmälähtöisyydestä ja pysyvyydestä. Ihmisen ”erilaiseksi laittaminen” asunnottomille suunnatussa asumisyksikössä asuttaessa kuvastaa miehen kokemusta hänen omien toimintamahdollisuuksiensa rajallisuudesta. Näin ollen asukkaan on ikään kuin otettava vastaan ja omaksuttava hänelle ulkopuolelta tarjottu poikkeavan kategoria ja identiteetti (Goffman 1963/1990, 35; Jayyusi 1984, 3), joka vaikuttaa kielteisesti esimerkiksi muiden ihmisten kanssa keskustelemisen mahdollisuuksiin. Miehen puheessa erilaiseksi määrittäminen peilautuu samalla implisiittisesti suhteessa johonkin ulkopuolelta järjestelmän suunnalta asetettuun normatiiviseen elämänkulkuun ja tiettyihin normeihin aikuisen ihmisen asuinpaikan suhteen. Haastateltavien kokemus asumisyksikön ulkopuolella asuvien ihmisten kielteisestä ja poissulkevasta asennoitumisesta suhteessa yksikön asukkaisiin havainnollistuu seuraavassa episodissa, jossa asukas kuvaa kokemustaan asumisyksikön asukkaiden ulossulkemisesta lähellä sijaitsevasta kauppakeskuksesta.

Episodi 5.6: Asumisyksikön asukkaiden stigma kauppakeskuksessa

H: No mitäs vietäks sä aikaa tuolla yksikön ulkopuolella sitten?

M1: (- - -) Yksikön **ulkopuolella** täällä ei muuta oo ku, mennä sinne_[kauppakeskuksen nimi]_ja, jos nyt viis tai kymmenen minuuttia siellä sisällä jaksaa istua niin siinäkin ajassa saatat tulla ja siellä on penkkejäkin on niin vähän. Siinäkin ajassa voi tulla jo vartija sanomaan että, **mitäs te siellä oottelette**, melkeen jokaselle. Ne **oppiii tunteen**, mieshenkilö varsinki. Kyllähän nyt joku **vanhempi naishenkilö** jos saa istua rauhassa. (- - -)

Haastateltavan kokeman asukkaiden kohtelun vertaaminen ”*vanhemman naishenkilön*” saamaan kohteluun kuvaa asukkaan tulkintaa siitä, kuinka kauppakeskuksesta ulossulkeminen on

riippumatonta asukkaiden omasta toiminnasta ja käytöksestä. Miehen puheessa vartijan toiminta perustuu ihmisten *tuntemiseen*, mikä kuvastaa ihmisten erottelua sen suhteen ovatko he asumisyksikön asiakkaita. Ihmisten erottelemisen asumishistorian ja elämäntilanteen mukaan ei rajaudu pelkästään kauppakeskuksessa olemisen rajallisiin mahdollisuuksiin. Asuinyksikössä asumisen väliaikaisuus ja ulkopuolisten ihmisten asumisyksikön asukkaisiin liittämät ennakkoluulot havainnollistuvat myös esimerkiksi asukkaiden kertomuksissa asunnon etsimisen haasteista. Asunnottomuuden kohdanneisiin ihmisiin yhdistyvät kielteiset asenteet ja oletukset kyvyttömyydestä huolehtia omista asioista ja asumisen velvoitteista luovat osaltaan esteitä oman vuokra-asunnon löytämiselle (esim. Walsh, Rutherford & Kuzmak 2009, 312). Seuraavassa episodissa asukas kuvaa oman *taustan* ja aikaisemman asumishistorian kielteistä vaikutusta asunnon etsintään.

Episodi 5.7: Oman taustan vaikutus asuinalueeseen

H: No mitä sä ajattelet että, oisko sulla joku muu paikka missä sä voisit olla jos et sä nyt asuis tässä, sun asunnossa?

M6: Ei kuule oo. Mä oon itte sössiny systeemit. [muuta keskustelua välissä]

H: (- - -) No mitä sä ajattelet sun, tulevaisuuden asumisesta jos miettii vaikka vuoden tai muutaman päästä?

M6: Toivottavasti saan olla tässä niin pitkään ku vaan että. Ei mul oo mitään mahdollisuuksia tuolta. Ja sitten kun, tää tausta mikä mullakin kato on niin. Mä tiedän ne lähiöt mihkä laitetaan. [luettelee kaupungin lähiöiden nimiä]. *En mä haluu semmoseen. Se elämä lähtee, lapasesta just.* (- - -) *Sillä on suuri merkitys että mihin. Sitten jos pääsis.*

Episodissa mies asettautuu omista teoistaan vastuun ottavan asukkaan positioon, kuvaamalla kuinka hänen ”oma systeemien sössiminen” on aiheuttanut sen, ettei hänellä ole tukiasunnon lisäksi muuta paikkaa missä asua. ”Systeemien sössiminen” yhdistyy haastateltavan kuvauksessa asukkaan kokemaan oman *taustan* kielteiseen vaikutukseen tulevan asuinalueen valitsemisen suhteen. Miehen luettelemilla kaupungin asuinalueilla asuu paljon päihdekuntoutujia ja päihdeongelmien kanssa kamppailevia ihmisiä. Tällöin haastateltavan oman *taustan* merkityksen pohdinnan voi ajatella kuvastavan sekä aikaisempaan asumishistoriaan liittyneitä vuokravelkoja ja häättöjä tai miehen kokemusta aikaisemman päihteiden käytön vaikutuksesta myös tulevaan asuinpaikkaan. Episodin lopussa olevan lausahduksen ”sitten jos pääsis” voi ajatella kuvastavan miehen kokemaa epävarmuutta asunnon löytymisen suhteen itselle mieluisalta asuinalueelta.

Asumisyksikössä asuvien asukkaiden vaikeudet löytää oma vuokra-asunto eivät kuitenkaan miesten haastattelupuheessa näytä johtuvan pelkästään aikaisemmassa asuinhistoriassa olevista vuokranantajan näkökulmasta kielteisistä ”merkinnöistä”, kuten hädöistä, varoituksista ja

vuokrarästeistä. Seuraavassa lainauksessa asukas kuvaa itseään ja omaa asumishistoriaansa vastuuntuntoisen ja asumisvelvoitteistaan huolehtivan asukkaan positiosta käsin. Kuvatessaan omaa vastuullisuuttaan ja kykyään huolehtia vuokra-asumisen velvoitteista haastateltavan voi ajatella samalla tuottavan vastapuhetta asumisyksikön asukkaisiin ulkopuolelta asetettavasta yleistävästä mielikuvasta ja stereotypiasta asukkaiden puutteellisen asumiskyvyn suhteen (Juhila 2004, 263, 267, 271; Kulmala 2006, 71).

Episodi 5.8: Osaketaloon muuttamisen mahdottomuus pihapoliisien vuoksi

M5: (- - -) *Ei, siellä vaan pyöritellään päätä et on se (- - -) kumma että sä et saa kämppää mistään ku **mul ei oo ikinä, vuokrapiiikkejä, ei häätöjä, ei varoituksia.** Ei mitään mistään.* (- - -) [välissä muuta keskustelua]

H: (- - -) *No millasena sä kuvaisit niin ku hyvää kotia? Millanen se sun mielestä on?*

M5: *Siis tähän tarpeeseen mitä mulla nyt on?(- - -) **Yksiö**, koska mä asun yksin. Mielummin **sähköhellat uunit, jääkaappi.** Siis semmonen hella, **sähköhella mis on oikein oma uuni.** Eikä tommosta, (- - -) **induktiosysteemiä** niin ku tossa on. Ja, **siisti pesutilat.** Siis suihkut, ynnä muut. **Ne on muuten täällä ihan hyvät.** (- - -) **Parveke.** Koska se on esimerkiksi kesäaikaan yks huone lisää. Mä en tarvi mitää (- - -) satojen neliöiden luksuskämppää vaan. Semmosen mis pystyy oikeesti rauhassa oleen ja. (- - -) Toi (- - -) isännöitsijä sano ku kauppas mulle yhtä kämppää koko aikana, kaheksantoista neliön yksiö, ilman parveketta osaketalo. Ei saa polttaa. (- - -) Mä soitin sille että, kiitoksia vaan ku yks es tulee tämmösen pitkän ajan jälkeen ja (- - -) täs on vaan yksi pikku **ongelma** että. Mä selitin sille, et ku mä vedän röökiä ja tolleen ja osaketalo, eikä oo parveketta. Mä tiedän noi **osaketalat** niissä asuu aika paljon niitä ns. **pihapoliiseja.** Kun mä lähden yöllä, röökille mihkä aikaan vaan ja hissillä ajellaan edes takasin niin jumalaut sielt tulee äkkiä niin ku. Kattelee et toi (- - -) siimaletti menee taas tonne pihalle, että nouse ylös.*

Haastateltavan kokeman asunnon löytämisen vaikeuden tukiasumisyksikössä asuttaessa voi ajatella kuvaavan järjestelmän vuokra-asunnon etsijöihin kohdistamaa erontekoa. Tällöin esimerkiksi pitkään ennen tukiasuntoon muuttamista vakituisen osoitteen puuttuminen ja kirjoissa näkyvä poste restante- osoite saattavat merkitä vuokranantajille viestiä asunnonetsijän rikkonaisesta asumishistoriasta. Myös asumisyksikössä asumiseen ulkoapäin helposti asetettava kielteinen leima ja stereotyyppiset oletukset asukkaista saattavat itsessään vaikeuttaa vuokra-asunnon saamista ja pohjimmaisilta asuntomarkkinoilta nousemista. Episodissa asukas arvottaa nykyistä asuinpaikkaansa suhteessa kokemuinsa hyvän kodin ominaisuuksiin, jolloin esimerkiksi nykyisen asuinpaikan *induktiosysteemi* ei vastaa miehen asuintoiveita. Sen sijaan nykyisen tukiasumispaikan *suihkuilat* mies arvottaa puheessaan hyväksi ja omaa asumismukavuutta vahvistaviksi. Episodin alussa mies kuvaa asunnon etsimisen vaikeutta. Pitkään jatkuneesta asunnon etsimisestä huolimatta asukas kuvaa kuitenkin omaa toimintaansa asuntotarjouksen saadessaan omia valintoja tekevän valikoivan kuluttajan positiosta käsin. Valintoja tekevän kuluttajan positiosta käsin mies oikeuttaa oman saamansa asuntotarjouksen hylkäämisen tarjoamalla selonteon (Kurri 2005, 15; Juhila 2012, 173), jossa hän perustelee haluttomuuttaan muuttaa *osaketaloon* omasta elämäntavastaan poikkeavien naapurien, *pihapoliisien* vuoksi. Seuraava lainaus havainnollistaa, kuinka oman

asumiskykynsä korostamisen lisäksi haastateltavat toivat esille myös toiveen järjestelmän tarpeesta *joustaa* tavanomaiseksi määrittettyjen asumisvelvoitteiden suhteen.

Episodi 5.9: Asunnon etsinnän pitkävetisyys

*M1: (- - -) Itse joutuu semmosta **pitkäveteistä**. Näis muutenkin näissä asunnoissa vetämään semmosta, pitkäveteistä, monia vuosia saa kysellä että jos sattumalta jostakin ja. (- - -) Ja sitten tuota, tua vois olla noissa, asumisjutuissa pois ehdottomasti että niitä. Sisään maksettavia kuukausia ei ois olemassakaan (- - -)Ja vaikkapa useammassa osassa vois maksaa vuokrankin ettei se ois kerran kuukaudessa. Kerran viikossa tai kymmenen päivän tai.(- - -) Kahden viikon välein tai sillain. Semmosta **joustavuutta**. (- - -) Joka tavalla, niin se helpottas tuntuvasti. Monestikin on se pari kuukautta työkeesti pyydetään että en sitä mikskä rahaks sitä (- - -) Takuuvuokra joo. Ja siihen tulee sitten se varsinainen kolmanneks sitten se varsinainen kuukauden vuokra.(- - -) Se on aika paljon kolmen kuukauden vuokrat. (- - -) Sanotaan **pienillä tuloilla** niin se ei onnistu sitten. (- - -)*

Episodissa asukas kuvaa kokemustansa vuokra-asunnon etsimisestä tukiasunnossa asuessansa *pitkävetisenä*. Lainauksessa haastateltava kuvaa omaa toivettansa järjestelmän *joustamisesta* asumiseen liittyvien vastuiden ja velvoitteiden, esimerkiksi vuokran maksamisen suhteen. Lisäksi asukas kuvaa takuuvuokran vaatimisen ja pienillä tuloilla elämisen vaikeuttavan asunnon saamista asuntomarkkinoiden toimintatapoja kritisoivan asukkaan positiosta käsin. Tällöin asukkaan kuvaaman resurssien puutteen voi ajatella asettavan asunnon etsijät eriarvoiseen asemaan vuokra-asunnon saamisen suhteen. Resurssien puutteen lisäksi jo itse asumisyksikössä asumisen saatetaan kokea asettavan asukkaat eriarvoiseen asemaan suhteessa yksikön ulkopuolella asuviin ihmisiin (Kulmala 2006, 26), kuten seuraava episodi havainnollistaa.

Episodi 5.10: Asumisyksikkö suljettuna yhteisönä

H: (- - -) Mikä sä ajattelet että, mikä merkitys näillä työntekijöillä on sun nykyisessä elämäntilanteessa?
*M7: No niiltä saa ainakin noin niin tiatoo sitten. Näistä asioista että mikkä siis, sisältyy tän, tän niin kun sanotaan tämän valtakunnan ympärille että. Siis tähän on tavallaan niin kun yhteisö semmonen. **Suljettu yhteisö** että. Eihän noikaan, siis tossa mitkä assuu vaikka viidensadan metrin päässä niin eihän ne tiä tästä, yhtään mittään. Kuulee vaan aina, kaikkennäkösiä kommentteja että. Ny **ne** taas tulee sieltä. Mä sanon että kuinka niin että **asunhan mäkin siellä** että. (- - -)*

Haastateltava kuvaa lainauksessa asumisyksikön asukkaisiin ympärillä asuvien ihmisten liittämää stigmaa ja kielteistä suhtautumista (esim. Haahtela 2013, 204). Episodissa asukas korostaa erontekoa puhumalla asumisyksiköstä ”*suljettuna yhteisönä*” ja viittaamalla yksikön lähellä asuvien ihmisten näkemykseen yksikön asukkaista *niinä*. Näin ollen asukas kuvaa kokemustansa yksikön ulkopuolella asuvien ihmisten erottautumisesta *niistä* asuinyhteisössä asuvista ihmisistä suhteessa

meihin muihin, asuinyhteisön ulkopuolella asuviin ihmisiin. Asukas liittoutuu puheenvuorossa asumisyksikön asukkaiden, *niiden* kanssa, kuvaamalla omaa selontekovelvollisuuttaan ja asukkaiden normaalistamisen vaadetta suhteessa yhteisön ulkopuolella asuvien ihmisten asukkaisiin liittämiin kielteiseksi arvotettuihin kommentteihin. Asukkaan itsensä kuvaaminen asumisyksikön ulkopuolella asuvien ihmisten näkökulmasta tavallisena kanssakulkijana voi nähdä yhtenä vastapuheen muotona suhteessa asumisyksikössä asuviin ihmisiin ulkopuolelta asetettuun elämäntyylin arvosteluun ja yleistäviin mielikuviin (Juhila 2004, 271).

7 KAHDEN PAIKALLISEN MORAALIJÄRJESTYKSEN RAKENTUMINEN

Toisessa analyysiluvussani vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseeni tarkastelemalla, millaista moraalista järjestystä miesten tukiasumiselle antamat merkitykset rakentavat. Luvussa 3.2 olen kuvannut aikaisemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta moraalijärjestyksen rakentumista auttamistyön institutionaalisissa käytännöissä. Omassa tutkimuksessani tarkastelen tutkimusaineistoni avulla moraalisen järjestyksen rakentumista tukiasumisen erilaisten merkityksellistämisen tapojen, eli vaihtelevien tulkintarepertuaarien kautta. Tukiasumisen saamien merkitysten valossa tukiasumisyksikön asukkaiden puheessa hahmottuu kaksi erilaisena näyttäytyvää tukiasumistyön sisältöä kuvaavaa paikallista moraalista järjestystä. Kahden erilaisen moraalijärjestyksen valossa tukiasuminen näyttäytyy joko oman elämän kiinnekohtana tai välitilana.

7.1 Kahden erilaisen moraalisen järjestyksen paikantaminen aineistosta

Asukkaiden haastattelupuheessa tukiasumisen merkityksiä rakennetaan viiden vaihtelevan ja osin jopa keskenään sisällöllisesti ristiriitaisen tulkintarepertuaarin kautta. Diskurssianalyttisesti suuntautuneessa tutkimuksessa pelkkä diskurssien (tai repertuaarien) paikantaminen aineistosta ei kuitenkaan riitä tutkimustulokseksi ja tutkimuskohteen, tässä tukiasumiskokemusten, monimerkityksellisyyden tavoittamiseksi. Haastateltavien kielen käytön kautta vuorovaikutuksessa rakentamien repertuaarien funktionaalisuuden tavoittamiseksi analyysiprosessissa tulee kiinnittää huomiota myös siihen, mitä erilaisilla todellisuutta kuvaavilla repertuaareille tietyssä kontekstissa tehdään. (Potter & Wetherell 1987, 49, 149; Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 41–42.) Omassa tutkimuksessani pyrin valitsemieni teoreettisten lähtökohtien suuntaamana tavoittamaan diskurssien seurauksellisuuden sosiaalisen todellisuuden konstruoimisessa tarkastelemalla tukiasumisen saamien merkitysten lisäksi sitä, millaista paikallista moraalista järjestystä eri tukiasumisen merkitystä kuvaavat repertuaarit rakentavat.

Haastateltavien kerronnassa rakentuu kaksi erilaista paikallista moraalista järjestystä tukiasumisen saamien merkitysten valossa. Olen nimennyt nämä kaksi tukiasumistyön sisältöä kuvaavaa keskenään ristiriitaista moraalijärjestystä **Tukiasuminen elämän kiinnekohtana** ja **Tukiasuminen**

välitilana. Tukiasumisen näyttäytyessä nykyisen elämäntilanteen kiinnekohtana keskeistä on asukkaiden emotionaalinen kiinnittyminen nykyiseen tukiasumispaikkaan ja sitoutuminen ammatillisen auttamistyön päämääriin. Oman elämän kiinnekohdan sijaan toisessa aineistosta paikantamassani moraalijärjestyksessä painottuu tukiasumisen kokeminen välivaiheena asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa. Tukiasumisen näyttäytyessä välitilana suuntautuvat asukkaat haastattelupuheessaan pois tukiasumisyksiköstä. Tällöin myös auttamistyölle ja tukiasumisjaksolle asetettuja tavoitteita ja päämääriä kritisoidaan ja niistä pyritään neuvottelemaan työskentelylle asetettuihin sääntöihin ja tavoitteisiin sitoutumisen sijaan. Työskentelyn tavoitteisiin sitoutumisen lisäksi myös esimerkiksi asukkaiden toiminnan ja valinnan mahdollisuudet sekä edellytykset hyvänolon tunteen ja hyvinvoinnin rakentumiselle tukiasunnossa asuttaessa painottuvat eri tavoin kahdessa paikallisessa moraalisisessa järjestyksessä.

Kaksi paikantamaani moraalista järjestystä kuvastavat kahta tukiasumisen saamien merkitysten rakentamaa moraalijärjestyksen ääripäätä. Kahden ääripään välimaastosta voi paikantaa useita muita moraalijärjestyksiä, mikä havainnollistaa paikallisesti rakentuvien moraalijärjestysten tilanne- ja kontekstisidonnaisuutta sekä neuvoteltavuutta. Eri repertuaareissa kaksi moraalijärjestystä painottuvat eri tavoin, jolloin toisissa repertuaareissa tukiasuminen näyttäytyy vahvemmin asukkaiden kiinnekohtana, kun taas toisissa repertuaareissa korostuu tukiasumisen kokeminen välitilana haastateltavien nykyisessä elämäntilanteessa. Kaikissa aineistosta paikantamassani viidessä repertuaarissa on kuitenkin eri tavoin painottuneena läsnä molemmat moraalijärjestyksen ulottuvuudet.

7.2 Mitä kaksi moraalista järjestystä kertovat tukiasumistyön sisällöstä?

Kaksi paikantamaani tukiasumiskokemusten konstruoimaa moraalista järjestystä vaikuttavat tukiasumistyön sisällön muotoutumiseen. Tukiasumisen merkityksellistyessä asukkaiden nykyisen elämäntilanteen kiinnekohtana tai välitilana näyttäytyvät edellytykset tukiasumistyön toteuttamiselle ja sisällön muotoutumiselle eritavoin ja toisistaan poikkeavina. Alla oleva taulukko tiivistää asukkaiden haastattelupuheessa rakentaman kahden tukiasumisen paikallisen moraalisen järjestyksen osatekijät ja tukiasumistyön sisällön rakentumisen kahden erilaisen moraalisen järjestyksen valossa.

Taulukko 1. Tukiasumistyön sisällön rakentuminen kahdessa paikallisessa moraalijärjestyksessä

Moraalijärjestyksen osatekijät:	Tukiasuminen kiinnekohtana	Tukiasuminen välitilana
Asukkaiden toimijuus	-Vahva/rajallinen toimijuus ja valinnan mahdollisuudet -Valtaa omaava asukas	-Heikko/institutionaalinen toimijuus ja rajalliset valinnan mahdollisuudet -Asukas kontrollin kohteena
Asiakassuhde ja työntekijöiden rooli	-Kannatteleva ja asukkaiden hyvinvointia vahvistava asiakassuhde -Työntekijän rooli tukijana, kanssakulkijana ja asiakkaiden selviytymisen mahdollistajana	-Asiakassuhteessa painottuen työntekijöiden valta- ja kontrolliulottuvuus sekä byrokraattisuus -Työntekijän roolissa painottuen asukkaiden käytöksen kontrolloiminen ja rajaaminen sekä valvonta
Asukkaiden suhde palvelujärjestelmään	-Palveluiden tarpeen tunnistaminen ja oikeuttaminen omassa elämäntilanteessa -Palvelujärjestelmän asiakkuuden mahdollistamien positiivisten muutosten kuvaaminen	-Palveluiden tarpeen väliaikaisuuden oikeuttaminen -Palvelujärjestelmän asiakkuuden poikkeavuuden ja leimaavuuden kuvaaminen
Asukkaiden suhde auttamistyön päämääriin ja tukiasumisjakson tavoitteisiin	-Sitoutuminen auttamistyön päämääriin ja työskentelyn tavoitteisiin -Korostaen tietoisuutta asumisen säännöistä	-Pyrkimys joustaa työskentelyn tavoitteissa ja auttamistyön päämäärien kritisointiin -Tarve asumisen sääntöjen väljentämiselle
Vastuiden, oikeuksien ja velvoitteiden painottuminen	-Kuvaukset asumiseen liittyvien vastuiden ja velvoitteiden hoitamisen mahdollistamista oikeuksista	-Kuvaukset asumiseen liittyvien vastuiden painottumisesta ja omien oikeuksien rajallisuudesta sekä kokemus sääntöjen velvoittavuudesta
Kodin tunteen rakentumisen edellytykset tukiasunnossa asuttaessa	-Edellytykset rakentaa paikasta koti oman aktiivisen toiminnan kautta -Tukiasuntoon yhdistyvät positiiviset tunteet luoden perustan tukiasumisen kokemiselle kodinomaisena paikkana	-Epävarmuus oman asumisen jatkumisen suhteen ja asumisen väliaikaisuuden korostuminen estäen tukiasunnon rakentumista kodiksi -Tunne oman rauhan, yksityisyyden ja sosiaalisten suhteiden rajoittumisesta estäen tukiasumisen kokemista kodinomaisena paikkana
Suhde asumisyhteisöön ja muihin asukkaisiin	-Positiiviset kuvaukset asumisyksikön suhteista vahvistaen hyvinvoinnin kokemusta ja asumisyhteisöön kiinnittymistä -Liittoutuminen ja muiden asukkaiden puolustaminen suhteessa koettuun kohtelun eriarvoisuuteen asumisyksikön asukkaina	-Tukiasumisyhteisön vaihtoehtottomuuden ja etäisyyden pitämisen kuvaaminen suhteessa asumisyksikön asukkaisiin vaikeuttaen hyvinvoinnin kokemista -Koettu ulkopuolisuus ja kohtelun epäoikeudenmukaisuus kuvaten kokemusta asuinyhteisössä asumisen leimaavuudesta

Kahdessa paikallisessa tukiasumistyön sisältöä kuvaavassa moraalisisessä järjestyksessä asukkaiden toimijuuden mahdollisuudet rakentuvat eri tavoin. Tukiasumisen merkityksellistyessä elämän kiinnekohtana asukkaiden oma toimijuus ja valinnan mahdollisuudet näyttäytyvät vahvoilta. Omien valinnan mahdollisuuksien seurauksena asukkaat positioituvat valtaa omaavina. Vahvan toimijuuden rinnalla asukkaiden rajallinen toimijuus pohjautuu kuvattuun kokemukseen ”pakotetusta” tukiasumispaikkaan kiinnittymisestä, jolloin nykyinen tukiasumispaikka kuvataan ainoana pidempiaikaisena asumisratkaisuna, johtuen esimerkiksi oman taustan vaikutuksesta itselle mieluisaan asuinalueeseen tai vuokra-asunnon löytämisen vaikeuksista asumisyksikön ulkopuolelta. Tukiasumisen merkityksellistyessä välitilana asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa asukkaiden toimijuus näyttäytyy heikolta, jolloin asuminen nykyisessä tukiasumispaikassa kuvataan olosuhteiden ja vaihtoehtojen asuinpaikkojen puuttumisesta johtuvana olotilana. Heikon toimijuuden lisäksi asukkaat kokevat oman toimijuutensa institutionaalisenä. Tällöin asukkaiden toimijuuteen vaikuttaa kokemus tukiasumiseen sisältyvien asumissääntöjen sekä muun muassa asumisyksikön videokameroiden rajoittavuus suhteessa asukkaiden toiminnan mahdollisuuksiin tukiasunnossa asuttaessa. Asukkaiden oman toimijuuden ja valinnan mahdollisuuksien näyttäytyessä rajallisina asukkaat positioituvat vallan ja valinnan mahdollisuuksien omaamisen sijaan kontrollin kohteena olevina.

Asukkaiden toimijuuden lisäksi tukiasumistyön sisällön muotoutumiseen vaikuttava asiakassuhde ja työntekijöiden rooli merkityksellistyvät keskenään ristiriitaisilla tavoilla kahdessa erilaisessa moraalijärjestyksessä. Tukiasuntoon kiinnittymistä tukee tällöin kannatteleva ja asukkaiden omaa hyvinvointia vahvistavana kuvattu asiakassuhde. Tällöin myös työntekijän roolissa painottuu kokemus henkilökunnalta saadusta tuesta sekä asukkaiden arkisen selviytymisen mahdollistamisesta tukiasunnossa asuttaessa. Tukiasunnon muodostuessa oman elämän kiinnelohdaksi työntekijöiden roolina on asukkaiden kokemusten mukaan toimia asukkaiden kanssakulkijana ja asiakkaan kokemusten ja tunnetilojen jakajina. Tukiasunnossa asumisen näyttäytyessä välitilana asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa asiakassuhteessa painottuu tuen sijaan työntekijöiden valta- sekä kontrolliulottuvuus ja kokemus työntekijöiden toiminnan ja kohtaamistilanteen byrokraattisuudesta. Byrokraattisuuden lisäksi asukkaat kokevat työntekijöiden roolissa olevan läsnä asukkaiden käytöksen rajaamisen sekä toiminnan valvonnan.

Asukkaiden suhtautuminen palvelujärjestelmään vaikuttaa osaltaan tukiasumistyön sisällön muotoutumiseen kahdessa erilaisessa moraalisisessä järjestyksessä. Tukiasumisen kokeminen oman nykyisen elämäntilanteen kiinnekohtana johtaa asukkaiden kuvauksiin oman palvelun tarpeen

tunnistamisesta ja tiedostamisesta ja siten palvelujärjestelmän asiakkuuden oikeuttamiseen asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa. Oman asiakkuuden oikeuttamisen kautta tukiasuntoon kiinnittyessä asukkaat korostavat palveluiden mahdollistamia positiivisena koettuja muutoksia nykyisessä elämäntilanteessansa suhteessa aikaisempaan elämäntilanteeseensa ja kohtaamiinsa arjen hallinnan haasteisiin. Tukiasumisen merkityksellistyessä välitulana asukkaat pyrkivät oman palvelutarpeen oikeuttamisen sijaan korostamaan palveluiden tarpeen väliaikaisuutta suuntautumalla haastattelupuheessaan tukiasunnosta pois lähtemiseen. Tällöin myös oma palvelujärjestelmän asiakkuus koetaan leimaavana ja poikkeavuuden kokemusta vahvistavana muutosten mahdollistamisen sijaan.

Asukkaiden suhtautuminen auttamistyön tavoitteisiin ja päämääriin vaikuttaa osaltaan tukiasumistyön sisällön muotoutumiseen. Tukiasunnossa asumisen merkityksellistyessä asukkaiden nykyisen elämäntilanteen kiinnekohtana asukkaat korostavat omaa sitoutumistansa ammatillisen auttamistyön päämääriin ja tukiasumistyölle asetettuihin tavoitteisiin korostamalla esimerkiksi raitistumisen mukanaan tuomia hyötyjä sekä omatoimista asioiden hoitamista ja vastuullisuuttansa tukiasunnossa asuttaessa. Työskentelylle asetettuihin tavoitteisiin sitoutumalla asukkaat kuvaavat myös omaa tietoisuuttansa asumiseen sisältyvistä säännöistä. Tukiasunnossa asumisen näyttäytyessä välivaiheena asukkaat pyrkivät puolestaan joustamaan ja neuvottelemaan tukiasumistyölle asetettujen tavoitteiden suhteen kuvaamalla esimerkiksi alkoholin kohtuukäyttöä normaalina täysraittisuuden tavoittelemisen sijaan. Neuvottelemisen lisäksi asukkaat myös kritisoivat ammatillisen auttamistyön päämääriä. Tällöin asumisen sääntöjen tiedostamisen sijaan asukkaat kuvaavat tarvetta asumisen sääntöjen väljentämiselle oman hyvinvoinnin ja hyvän olon kokemisen mahdollistamiseksi tukiasunnossa asuttaessa.

Kahden erilaisen moraalisen järjestyksen valossa myös asukkaiden oikeudet ja velvoitteet painottuvat eri tavoin. Tukiasumisen merkityksellistyessä asukkaiden nykyisen elämäntilanteen kiinnekohtana asukkaiden puheessa asumiseen liittyvien velvoitteiden ja vastuiden hoitaminen mahdollistaa asukkaille oikeuksia. Tukiasumisen näyttäytyessä välitulana painottuu tukiasumistyössä asumiseen sisältyvät vastuut ja velvollisuudet, jolloin asukkaiden kokemukseen toiminnan mahdollisuuksien rajallisuudesta yhdistyy tunne omien oikeuksien rajallisuudesta ja asumissääntöjen velvoittavuudesta.

Oikeuksien ja vastuiden painottumisen lisäksi kahden erilaisen tukiasumistyön sisältöä kuvaavan moraalisen järjestyksen kautta myös edellytykset kodin tunteen rakentumiselle näyttäytyvät

toisistaan poikkeavina. Tukiasuntoon kiinnittymistä tukee tällöin asukkaiden kokemus mahdollisuudesta rakentaa tukiasunnosta koti oman toiminnan, esimerkiksi asunnon siivoamisen ja sisustamisen kautta. Lisäksi asumiseen yhdistyvät positiiviset tunteet ja emotionaalinen sitoutuminen nykyiseen tukiasumispaikkaan luovat perustan tukiasunnon kokemiselle kodinomaisena paikkana. Tukiasunnossa asumisen väliaikaisuuden kokemukseen yhdistyvä epävarmuus oman asumisen jatkumisesta luo puolestaan esteitä kodin tunteen rakentumiselle tukiasunnossa asuttaessa. Lisäksi esteitä tukiasunnon kokemiselle kodinomaisena paikkana aiheuttaa asukkaiden tunne oman yksityisyyden ja rauhan puutteesta sekä kuvatut vaikeudet sosiaalisten suhteiden ylläpitämiselle tukiasunnossa asuttaessa.

Suhde asumisyhteisöön ja muihin asukkaisiin muodostaa keskeisen ulottuvuuden tukiasumistyön sisällön muotoutumiselle kahden paikallisen moraalisen järjestyksen valossa. Tällöin kokemusta tukiasuntoon kiinnittymisestä vahvistaa positiivisena ja omaa hyvinvoinnin kokemusta tukevana kuvatut yhteisösuhteet, jolloin haastattelupuheessa painottuu esimerkiksi muiden asukkaiden auttamisen ja muilta saadun keskustelutuen merkitys asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa. Asukkaiden kiinnittyessä emotionaalisesti nykyiseen tukiasumispaikkaan pyrkivät asukkaat puolustamaan muita asukkaita liittolaissuhteiden rakentamisen kautta suhteessa asukkaiden kokemaan eriarvoiseen kohteluun asumisyksikössä asuttaessa. Tukiasunnossa asumisen merkityksellistyessä välitilana asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa yhdistyy tukiasumisyhteisössä asumiseen kokemus institutionaalisen yhteisön vaihtoehdottomuudesta, jolloin pyrkimys pitää etäisyyttä muihin asukkaisiin estää hyvinvoinnin kokemuksen rakentamisen tukiasunnossa asuttaessa. Tällöin asuinyhteisössä asuminen koetaan leimaavana, mihin yhdistyy kokemus omasta ulkopuolisuudesta ja epäoikeudenmukaisesta kohtelusta asumisyksikön asukkaana.

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Viimeisessä luvussa kuvaan aluksi tutkimukseni keskeiset tulokset yhteenvetona. Toisessa alaluvussa suhteutan analyysini tulokset tutkimukseni teoreettisiin lähtökohtiin ja aikaisempiin tutkimuksiin, jolloin pohdin asukkaiden haastattelupuheessa tuottamien tukiasumisen saamien merkitysten moninaisuuden ja ristiriitaisuuden vaikutusta auttamistyön toteuttamiseen yhteiskunnan viimesijaisissa auttamisjärjestelmissä. Tällöin pohdin myös tutkimustulosteni vaikutusta sosiaalityön ammatillisten käytäntöjen kehittämisen näkökulmasta. Viimeisessä alaluvussa reflektoin omaa asemaani tutkimusprosessin eri vaiheissa ja pohdin itselleni prosessin varrella avautuvia positioita suhteessa tutkimuksen tekemiseen. Lisäksi arvioin kokonaisuutena tutkimusprosessin varrella tekemiäni valintojen vahvuuksia ja heikkouksia.

8.1 Yhteenvettoa tutkimuksen tuloksista

Tutkielmani tarkoituksena on ollut kuvata tukiasumisen saamia merkityksiä asunnottomuuden kohdanneiden asukkaiden puheessa. Tutkimukseni perusteella tukiasunnossa asuvat haastateltavat merkityksellistävät omia tukiasumiskokemuksiaan viiden erilaisen tulkintarepertuaarin kautta. Tukiasumisen saamien merkitysten lisäksi toisen tutkimuskysymyksen ohjaamana olen tutkimukseni analyysiosassa tarkastellut asukkaille eri tukiasumisen merkitystä kuvaavissa repertuaareissa avautuvia subjektipositioita. Asukkaiden haastattelupuheessa tuottamat tukiasumisen merkityksellistämisen tavat havainnollistavat tukiasumisen saamien merkitysten moninaisuutta ja ristiriitaisuutta asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa. Eri tukiasumisen merkitystä kuvaavissa repertuaareissa asukkaille avautuu erilaisia positioita, jolloin esimerkiksi asukkaiden toiminnan mahdollisuudet näyttäytyvät eri tavoin. Olen koonnut alla olevaan taulukkoon tiivistetyn yhteenvedon tukiasumisen saamista merkityksistä eri repertuaareissa ja asukkaille avautuvista positioista.

Taulukko 2. Tukiasumisen saamat merkitykset ja asukkaille eri repertuaareissa avautuvat positiot

	Tukiasumisen merkitykset nykyisessä elämäntilanteessa	Asukkaille avautuvat positiot
Tasapainoisen arjen - repertuaari	-tukiasumisen saamat merkitykset rakentuen suhteessa asukkaiden menneisyyden kokemuksiin, erityisesti suhteessa aikaisempaan hallitsemattomaan päihteiden käyttöön ja kyvyttömyyteen huolehtia asumisvelvoitteista -repertuaarissa korostuu tukiasuntoon muuttamisen mukanaan tuomat positiivisina määrittävät muutokset suhteessa elämäntilanteen vakautumiseen ja arjen hallinnan sekä asumiskyvyn vahvistumiseen	-omaa toimintaansa kriittisesti refleктоivan asukkaan positio -haavoittuvaisen positio -päihdeongelmansa kieltävän positioista päihdeongelmansa tiedostavan positioon -tukiasumisen virallisiin tavoitteisiin sitoutuneen asukkaan positio -tukiasumisen virallisten tavoitteiden mukaan joustavan asukkaan positio -vastuullisen ja omatoimisen asiakkaan positio -omaa arkeansa hallitsevan ja asumiskykyisen asukkaan positio -empaattisen ja muiden vaikeuksia ymmärtävän asukkaan positio
Yhteisösuhteiden - repertuaari	-tukiasumisen saamat merkitykset rakentuen suhteessa asumisyksikön toimijoiden, muiden asukkaiden ja työntekijöiden läsnäolon pohdintaan -repertuaarissa painottuu sekä asumisyksikön ihmissuhteiden omaa hyvinvointia tukevat elementit että kokemus institutionaalisen yhteisön kielteisemmästä puolesta	-menneisyyttä refleктоivan asukkaan positio -avuliaan ja vastuullisen asukkaan positio -asumisyksikön ohjeistuksia noudattavan asukkaan positio -työntekijöiden toimintatapoja kriittisesti havainnoivan ja arvottavan asukkaan positio -omaa toimintaansa kriittisesti refleктоivan asukkaan positio -kiitollisen asukkaan positio
Yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden - repertuaari	-tukiasumisen saamat merkitykset rakentuen suhteessa aikaisempiin kokemuksiin asunnottomuudesta ja eri asuinpaikoista -repertuaarissa korostuu tukiasunnon mahdollistama oman tilan hallinnan, valintojen tekemisen ja fyysisen suojan merkitys	-omia valintoja tekevän ja omaa tilaa hallitsevan asukkaan positio -kontrollin kohteen positioista valtaa omaavan positioon -kiitollisen asukkaan positio -haavoittuvaisen asukkaan positio -erakoituneen ja syrjäytyneen asukkaan positio -omia valintoja tekevän asukkaan positio
Institutionaalisen sääntelyn - repertuaari	-tukiasumisen saamat merkitykset rakentuen suhteessa asumiseen sisältyvien sääntöjen ja valvonnan pohdintaan erityisesti suhteessa päihteettömyyden vaatimukseen -repertuaarissa korostuu kokemus asumissääntöjen rajoittavuudesta ja sääntöjen kritisointi sekä toisaalta asumissääntöjen ja velvoitteiden hyväksyminen ja sääntöjen hyötyjen pohtiminen asumisen onnistumisen perustana	-omaa toimintaansa suhteessa asumisen sääntöihin pohtivan asukkaan positio -päihteettömyyden vaatimusta kritisoiva ja päihteettömyyden hyötyjä pohtivan asukkaan positiot -asumisen säännöistä tietoisien ja vastuullisten asukkaan positio -omaa haitallista toimintaansa ja muutoksen tarvetta refleктоivan asiakkaan positio -kontrollin kohteen positio -asumispalveluiden toimintatapoja kritisoivan ja tiedostavan asukkaan positio
Poikkeavuuden ja eriarvoisuuden - repertuaari	-tukiasumisen saamat merkitykset rakentuen suhteessa kokemukseen asumisyksikön ulkopuolisesta vuokra-asumisesta, jolloin tukiasuminen näyttäytyy jollakin tavalla ”normaaliksi” ja tavanomaiseksi määrittelystä asumisratkaisusta poikkeavana -repertuaarissa tukiasuminen näyttäytyy esimerkiksi väliaikaisena asumispaikkana. Repertuaarissa korostuu asumisen lisäksi kokemus omasta erilaisuudesta ja ulkopuolisuudesta sekä eriarvoisesta kohtelusta asumisyksikön asukkaana.	-toivonsa menettäneen asukkaan positio -tulevaisuuteen orientoituneen asukkaan positio -asumisyksikön toimintatapoja kriittisesti arvioivan asukkaan positio -eriarvoisen kohtelun ja epäoikeudenmukaisuutta kokevan asukkaan positio -omista teoistaan vastuun ottavan asukkaan positio -vastuuntuntoisen ja asumisvelvoitteistaan huolehtivan asukkaan positio -omia valintoja tekevän valikoivan kuluttajan positio -asuntomarkkinoiden toimintatapoja kritisoivan asukkaan positio

Tasapainoisen arjen – repertuaarissa tukiasumisen saamat merkitykset asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa merkityksellistyvät suhteessa asukkaiden aikaisempaan elämäntapaan ennen tukiasuntoon muuttamista. Tällöin tukiasumisen asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa saamat merkitykset rakentuvat haastattelupuheessa erityisesti suhteessa asukkaiden kuvauksiin aikaisemmasta hallitsemattomasta päihteiden käytöstä sekä kyvyttömyydestä huolehtia itsenäisen asumisen edellyttämistä asumisvelvoitteista. Suhteessa asukkaiden menneisyyden kokemuksiin repertuaarissa korostuu tukiasumispaikan saamisen mahdollistamat positiivisena määrittyvät muutokset, jotka näyttäytyvät kuvauksina asukkaiden elämäntilanteen vakautumisesta ja asumiskyvyn vahvistumisesta tukiasumisjakson aikana.

Yhteisösuhteiden – repertuaarissa tukiasumisen merkitykset rakentuvat suhteessa muiden asukkaiden ja asumisyksikön työntekijöiden läsnäolon merkityksen pohdintaan asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa. Repertuaarissa muiden asumisyksikön toimijoiden läsnäolo kuvataan omaa hyvinvointia vahvistavana, jolloin asumisyksikön ihmissuhteet tukevat asukkaiden kiinnittymistä nykyiseen tukiasumispaikkaan. Hyvinvoinnin ja viihtyisyyden vastapainona repertuaarissa painottuu myös kokemus institutionaalisen yhteisön kielteisemmästä puolesta ja asumisyksikön ihmissuhteiden omalle hyvän olon kokemiselle haasteita luovat tekijät.

Yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden – repertuaarissa tukiasumispaikan nykyisessä elämäntilanteessa saamat merkitykset konstruoituvat haastateltavien kerronnassa suhteessa kokemuksiin edellisistä asuinpaikoista ja paikan puutteesta. Suhteessa asukkaiden kuvauksiin aikaisemmasta asunnottomuuden kokemuksesta repertuaarissa korostuu tukiasunnon mahdollistaman oman tilan hallinnan sekä valintojen tekemisen merkitys. Oman tilan mahdollistaman yksityisyyden ja rauhan kokemuksen lisäksi repertuaarissa painottuu tukiasumispaikan saamisen mahdollistama fyysisen suojan ja elämisen perustarpeiden tyydyttymisen mahdollistuminen asunnottomuusjakson jälkeen.

Institutionaalisen sääntelyn – repertuaarissa tukiasumisen asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa saamat merkitykset rakentuvat suhteessa asumiseen sisältyvien sääntöjen ja valvonnan pohdintaan. Asumiseen sisältyvä kontrolli korostuu erityisesti päihteettömyyden vaatimuksen merkitystä kuvattaessa. Repertuaarissa asukkaat kuvaavat kokemusta asumiseen sisältyvien sääntöjen rajoittavuudesta omalle toiminnalle. Asumiseen sisältyvien sääntöjen kritisoinnin rinnalla asukkaat tuovat repertuaarissa esille myös asumiseen sisältyvien sääntöjen hyödyllisyyden asumisen onnistumisen perustana, erityisesti päihteettömyyden vaatimuksen merkitystä pohdittaessa. Tällöin

asumiseen sisältyvien sääntöjen rajoittavuuden sijaan haastattelupuheessa korostuu tukiasumiseen sisältyvien velvoitteiden hyväksyminen oman ja muiden asukkaiden asumisviihtyvyyden ja asumisen onnistumisen perustana.

Poikkeavuuden ja eriarvoisuuden – repertuaarissa tukiasunnossa asuminen näyttäytyy asukkaiden puheessa jollakin tavalla ”normaaliksi” määritellystä asumisratkaisusta poikkeavana asumismuotona suhteessa kokemuksiin asumisyksikön ulkopuolisesta vuokra-asumisesta. Repertuaarissa tukiasumispaikka merkityksellistyy asukkaiden nykyisessä elämäntilanteessa korostuneesti väliaikaisena ja tavanomaiseksi määrittyneestä asumisesta poikkeavana asumisratkaisuna. Nykyiseen asuinpaikkaan yhdistyvän poikkeavuuden kokemuksen lisäksi asukkaat tuovat repertuaarissa esille kokemuksen omasta erilaisuudesta ja ulkopuolisuudesta. Tällöin repertuaarissa painottuu asumisyksikössä asumiseen yhdistyvä kokemus asukkaiden eriarvoisesta kohtelusta ja asemasta yhteiskunnassa suhteessa asumisyksikön ulkopuolella asuviin ihmisiin.

Tutkimustulokset havainnollistavat asukkaille vuorovaikutuksen kulussa eri repertuaareissa avautuvien positioiden moninaisuutta ja vaihtelevuutta. Samassakin tulkintarepertuaarissa eri kohden keskustelun kulkua asukkaille avautuu paikoitellen jopa keskenään ristiriitaisia positioita, jolloin myös suhde tukiasumistyön sisältöihin rakentuu eri tavoin (Haahtela 2014, 11). Tällöin esimerkiksi ”Institutionaalisen sääntelyn” – repertuaarissa asumisen säännöistä tietoisien ja vastuullisten asukkaan positio sekä toisaalta asumispalveluiden toimintatapoja kritisoivan ja tiedostavan asukkaan positiot tuottavat asukkaille erilaisen suhteen tukiasumistyöhön. Lisäksi haastatteluvuorovaikutuksen kulussa asukkaiden positioista neuvotellaan uudelleen, jolloin positioiden muuttuminen havainnollistaa asukkaiden identiteettien muutosta ja omien toimintatapojen tiedostamisen syvenemistä ammatilliselle auttamistyölle asetettujen päämäärien mukaisesti (Loseke 2003, 149–151; Raitakari 2006, 43; Haahtela 2008, 227). Esimerkiksi ”Yksityisyyden ja itsemääräämisoikeuden” – repertuaarissa asukkaan positiot muuttuvat keskustelun kuluessa kontrollin kohteesta valtaa omaavan asukkaan positioon. ”Tasapainoisen arjen” – repertuaarissa omien toimintatapojen haitallisuuden tiedostamista ja oman käytöksen reflektointia havainnollistaa haastateltavan position muutos oman päihdeongelman kieltämisestä päihdeongelmansa tiedostavan asukkaan positioon.

Tukiasumisen saamien merkitysten analysoimisen lisäksi kolmannen tutkimuskysymyksen ohjaamana olen tarkastellut toisessa analyysiluvussa tukiasumisen saamien merkitysten rakentamaa

moraalista järjestystä. Asukkaiden haastattelupuheessa paikansin kahden paikallisen moraalisen järjestyksen rakentumisen, jossa toisessa tukiasuminen näyttäytyy asukkaiden nykyisen elämäntilanteen kiinnekohta ja toisessa välitilana. Paikantamissani tukiasumisen merkitystä kuvaavien repertuaarien rakentamassa kahdessa moraalisisessa järjestyksessä edellytykset tukiasumistyön toteuttamiselle ja sisällön muotoutumiselle näyttäytyvät eritavoin ja toisistaan poikkeavina. Tällöin kahden erilaisen moraalisen järjestyksen valossa esimerkiksi asiakassuhde, asukkaiden suhde työskentelyn päämääriin, edellytykset kodin tunteen rakentumiselle sekä asukkaiden suhde palvelujärjestelmään näyttäytyvät eri tavoin. Kaksi tukiasumisen sisältöä kuvaavaa moraalijärjestystä havainnollistavat tukiasumistyössä läsnä olevia ristiriitaisia elementtejä, jotka vaikuttavat osaltaan auttamistyön toteutumisen edellytyksiin tukiasumisen kontekstissa.

8.2 Tutkimuksen merkitys sosiaalityön ammatillisille käytännöille ja tukiasumistyön toteuttamiselle

Tutkimukseni teoreettisten ja käsitteellisten lähtökohtien näkökulmasta olen paikantanut asunnottomille suunnatun tukiasumisen ammatillisena auttamistyönä ja yhteiskunnan viimesijaisten auttamisinstituutioiden osana. Pohdin seuraavaksi teoreettisten paikannusteni suhdetta tutkimukseni tuloksiin, jolloin kuvaan tukiasumisen saamien merkitysten moninaisuuden ja vaihtelevuuden suhdetta auttamistyön toteuttamisen edellytyksiin viimesijaisissa auttamisjärjestelmissä. Tällöin tuon samalla esille tutkimustulosteni vaikutuksen sosiaalityön ammatillisten käytäntöjen ja tukiasumistyön toteuttamisen edellytysten näkökulmasta. Riitta Granfelt (2013b; 2014) on pyrkinyt käsitteellistämään asunnottomien parissa toteutettavaa työtä asumissosiaalisena työnä. Asumissosiaalisen työn avulla työntekijät pyrkivät yhteiskunnan viimesijaiseksi määrittyneissä auttamisinstituutioissa turvaamaan asunnottomuustaustan omaavien ihmisten asumisen jatkuvuuden tukemalla ja ohjaamalla asukkaita heidän kohtaamissansa arkisissa haasteissa sekä psyykkisesti ja sosiaalisesti kuormittavissa tilanteissa. (Emt., 2013b, 221; 2014, 255.) Ymmärrän itse asumissosiaalisen työn yhtenä mahdollisena ammatillisen auttamistyön työotteena asunnottomuuden kohdanneiden ihmisten parissa työskennellessä.

Asukkaiden haastattelupuheessaan tuottamat kuvaukset tukiasumistyön moninaisesta ja paikoitellen ristiriitaisesta sisällöstä havainnollistavat Mannisen ja Tuorin (2005) tutkimuksessa päihdehuollon tuetun asumisen työntekijöiden esille tuomaa kuvausta tukiasumistyössä vaadittavan osaamisen ja tiedon moninaisuudesta. Asumissosiaalinen työote vaatii työntekijöiltä asukkaiden tukemista ja opastamista sekä käytännöllisissä asumiseen liittyvissä kysymyksissä että psykososiaalista työotetta asukkaiden kaipaaman keskustelutuen ja motivoinnin muodossa. (Emt., 16–17.) Asunnottomuuden kokemusta on kuvattu laaja-alaisena, jolloin asunnottomuus näyttäytyy fyysisen suojan ja elämisen perustarpeiden puuttumisen lisäksi myös esimerkiksi omanarvon tunteen heikkenemisenä ja tulevaisuuden uskon menettämisenä (Somerville 2013, 384). Myös haastattemieni asumisyksikön asukkaiden kokemukset aikaisemmasta asunnottomuudesta ja asumisesta eri asuinpaikoissa ennen tukiasuntoon muuttamista havainnollistavat asunnottomuuden kokemuksen määrittymisen henkilökohtaisuutta ja moninaisuutta. Asunnottomuuden kokemuksen eri ulottuvuudet täytyy huomioida myös asumissosiaalisen työn toteuttamisen perustana. Tällöin asunnon tarjoamisen ja elämän fyysisten perustarpeiden tyydyttämisen lisäksi työntekijöiltä vaaditaan kykyä asukkaiden omien voimavarojen ja vahvuuksien näkemisessä asiakkaiden kohtaamien arkisten haasteiden ja ongelmien takaa. Tämä vaatii työntekijöiltä aikaa maltaa pysähtyä kuuntelemaan ihmisten omia näkemyksiä ja elämäkokemuksia, joiden varaan asukkaat voivat alkaa rakentamaan tulevaisuuden tavoitteita ja toiveita yhdessä työntekijöiden kanssa.

Asukkaiden kuvaukset tukiasumisesta havainnollistavat työskentelyn rakentumista asiakkaan ja työntekijän välisen suhteen ja vuorovaikutuksellisen kohtaamisen varaan (esim. Laitinen & Kemppainen 2010; Juhila 2011, 99; Salo 2012, 27; Haahtela 2013; Granfelt 2013b, 221; Granfelt 2014, 255). Asunnottomuuden kohdanneiden ihmisten parissa työskentelyn erityispiirteet, palveluiden viimesijaisuus sekä työskentelyn rakentuminen korjaavan otteen varaan, vaikuttavat vuorovaikutuksen rakentumiseen. Granfelt (1998, 177–178) on kuvannut omassa tutkimuksessaan asunnottomuuden kokemuksessa olevan keskeisintä tunne ihmisen paikattomuudesta sekä kokemus särkymisestä. Omien tutkimustulosteni ja kokemukseni perusteella asumissosiaalisen työn yhtenä keskeisenä tehtävänä on pyrkiä ratkaisemaan asunnottomuuteen kytkeytyvän paikattomuuden ja särkymisen kokemus. Tällöin yhdessä työskentely ja oman tilan saaminen mahdollistaa vähitellen ihmisten psykososiaalisen eheytyksen ja luottamuksen vahvistumisen työntekijään ja sitä kautta mahdollisesti vähitellen koko palvelujärjestelmään ja muihin ihmisiin. Luottamuksen syntyminen mahdollistaa asumispaikkaan kiinnittymisen ja avaa vähitellen tilaa tulevaisuuden toiveiden kartoittamiselle ihmisten menneisyydessä kohdattujen menetysten vastapainona.

Tukiasumisen saamat moninaiset merkitykset asukkaiden haastattelupuheessa kuvastavat työntekijöiden tarvetta ottaa työskentelyn lähtökohdaksi asiakkaiden yksilölliset ja vaihtelevat tuen tarpeet sekä monenlaiset elämänhistoriat ja tulevaisuuden tavoitteet. Tukiasumisen tavoitteena on asukkaiden kuntoutumisen mahdollistaminen, jolloin tarjottava apu käytännön asioiden hoitamisessa sekä asukkaiden psyykkisen hyvinvoinnin ja päihteiden käytön hallintaan saamisen tukemiseksi tulisi pyrkiä räätälöimään asukkaiden muuttuviin tuen ja avun tarpeisiin asumisjakson eri vaiheissa. Haastatteluiden perusteella asumisen alkuvaiheessa tärkeitä on asukkaiden kotiutumisprosessin tukeminen ja sitä kautta asukkaiden kiinnittyminen tukiasumistyöhön ja asuinyhteisöön. Asumisjakson aikana asukkaiden arjen hallinnan ja kyvyn huolehtia asumisvelvoitteiden hoitamisesta vahvistuessa tärkeitä on tarpeen mukaan tukea myös asukkaiden siirtymistä pois tukiasumisyksiköstä. Asukkaiden kuvaama ajoittainen epävarmuus omasta kyvystä selviytyä omatoimisesti itsenäisen asumisen edellyttämistä velvoitteista ja erityisesti oman päihteiden käytön hallinnassa pysyminen asumisyksikön ulkopuolella asuttaessa havainnollistavat, kuinka siirtymisen kohti itsenäisempää asumista olisi hyvä tapahtua vaiheittain. Tällöin tukiasumisjakson jälkeen asumissosiaalinen työ jatkuisi asukkaiden tarpeiden ja tavoitteiden mukaan esimerkiksi tuetun asumisen tai sosiaali-isännöinnin muodossa omassa vuokra-asunnossa.

Tukiasumisyksikössä toteutettava asumissosiaalinen työ rakentuu korjaavan otteen lisäksi ajatukseen asukkaiden kuntouttamisen tarpeesta ja muutoksesta (vrt. Manninen & Tuori 2005, 26; Haahtela 2008, 226; Haahtela 2013, 205). Asukkaiden haastattelupuheessa tuottamat kuvaukset omasta arjen hallinnan vahvistumisesta sekä asumiseen sisältyvien sääntöjen hyväksymisestä tai sääntöihin mukautumisesta havainnollistaa asukkaiden sisäistämää ajatusta auttamistyöhön sisältyvästä asiakkaiden toimintatapojen ja käytöksen arvioimisesta suhteessa auttamistyölle asetettuihin päämääriin ja tavoitteisiin (Raitakari 2006, 34, 63–65; Raitakari 2008, 231; Juhila, Hall & Raitakari 2010, 60). Muutoksen tavoittelemisen rinnalla asumissosiaalinen työ vaatii työntekijältä pysähtyneisyyden ja ihmisten tilanteen muuttumattomuuden hyväksymistä. Toisinaan työskentelylle asetettujen päämäärien etenemisen sijaan asiakkaiden tilanne erkanee tavoitteenasettelun mukaisesta arjen hallinnasta ja toiminnasta. Näin ollen asukkaiden haastattelupuheessa tuottamien kuvausten oman toimintakyvyn vahvistumisesta rinnalla tuotetut vastatulkinnat omista tuen tarpeista, ajoittaisista retkahduksista sekä pyrkimyksestä oikeuttaa oma palvelun tarve havainnollistavat työskentelyn muutosorientaation lisäksi tarvetta suunnata huomio asukkaiden nykyiseen elämäntilanteeseen ja tuen tarpeisiin.

Hahtela (2015, 79–81) on kuvannut omassa väitöskirjassaan asiakkuuksien rakentumista asunnottomille naisille suunnatuiden palveluiden käytännöissä. Tutkimus havainnollistaa, kuinka työskentelylle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen lisäksi asunnottomuuden kohdanneiden ihmisten kanssa työskennellessä tärkeitä on sallia asiakkuuden rakentuminen virallisen tavoitteenasettelun sijaan myös pienempien positiiviseksi määrittyneiden liikeyhdysten varaan. Hahtela kuvaa tällaista työskentelyn käytännössä hyväksyttyä asiakkuutta ”heikoksi asiakkuudeksi” (emt., 81). Tukiasumisyksikössä toteutettavan asumissosiaalisen työskentelyotteen rakentumista asukkaiden toiminnan tavoitteiden ja virallisten päämäärien etenemisen sijaan määrittyneen heikon asiakkuuden varaan kertoo haastattelupuheessa esitetty ajoittainen palveluiden tarve joustaa työlle ulkopuolelta asetetuissa virallisissa tavoitteissa. Tällöin asukkaiden omista lähtökohdista toteutettava ”tarpeeksi hyvä” tukiasuminen sallii asukkaiden kiinnittyä tukiasumisyhteisöön myös ajoittaisen psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn heiketessä tai retkeyhdysten sattuessa. Asukkaiden lähtökohdista toteutettava asumissosiaalinen työ mahdollistaa työskentelyn päämäärien rakentumisen organisaation asettamien lähtökohtien sijaan asiakkaiden yksilöllisten elämäntilanteiden ja tuen tarpeiden varaan. Asukkaiden kokemaa työntekijöiden läsnäolon voimaannuttavaa ja välittävää asennoitumista mahdollistaa asiakassuhteen merkityksellistymisen Granfeltin (1998, 166) kuvaamaksi ”kiinnipitäväksi ympäristöksi”.

Tukiasumistyön sisältö rakentuu toisistaan poikkeavalla ja ristiriitaisella tavalla kahdessa asukkaiden haastattelupuheessa paikantamassani tukiasumisen saamien merkitysten rakentamassa moraalisisessä järjestyksessä. Kuvaamani kaksi paikallista moraalista järjestystä havainnollistavat tukiasumistyön kontekstissa läsnä olevia monia ristiriitaisia elementtejä. Tukiasumistyössä keskeinen ristiriita rakentuu asumissosiaalista työotetta käytännössä toteuttavien työntekijöiden ja asukkaiden sekä organisaation johdon ja tilaajien näkemysten kesken (esim. Salo 2012, 41, 57). Virallisten organisaation johdolta asetettujen tavoitteiden mukaan asumisen tukiasunnossa tulisi olla väliaikaista ja asukkaita pitäisi ohjata ja kuntouttaa tukiasunnosta itsenäiseen asumiseen. Käytännön työssä muotoutuneen tiedon valossa ja asukkaiden arkista toimintakykyä läheltä seurattaessa osalle asukkaista riittävä tavoite voi kuitenkin olla se, että asuminen tukiasunnossa sujuisi ja asukkaiden kierteleminen eri sosiaali- ja terveyspalveluissa saataisiin katkaistua. Kaikki asukkaat eivät kykene selviytymään itsenäisessä asumisessa edes tarvittavien tukipalveluiden avulla. Tutkimuksen kohteena olevaan asumisyksikköön ei kuitenkaan kohdistu samanlaisia tuloksellisuusvaatimuksia ja odotuksia asukkaiden lyhyistä asumisjaksoista kuin kilpailutettuihin yksityisiin palveluntuottajiin. Tutkimuksen kohteena olevaan tukiasumisyksikköön myös sijoitetaan niitä asukkaita, joiden on

ollut vaikeata löytää sopivaa asumispaikkaa muualta ja jotka ovat asuneet ennen nykyiseen tukiasumispaikkaan muuttamista useissa eri asumispalveluissa. Näin ollen asumispaikan auttamistyön käytännöt ja asukkaiden haastattelupuheessa esille tuomat kuvaukset problematisoivat myös asumismallien keskinäistä sisältöä ja vastakkainasettelua. Tutkimuksen kohteena olevassa asumisyksikössä kynnys asukkaiden uloskirjaamiseen on korkea, eikä esimerkiksi toistuva päihteiden käyttö johda asunnon menetykseen. Osa asukkaista on myös jo aikaisemmin kokeillut asumista ns. asunto ensin – mallia mukailevassa tukiasumispaikassa. Näin ollen joidenkin asukkaiden kohdalla kontrolloidumpi asuinympäristö ja valvonta on tarpeen asumisen jatkuvuuden turvaamiseksi, mikäli päihtymystilaan yhdistyy esimerkiksi aggressiivista käyttäytymistä.

Paikantamani kaksi tukiasumistyön sisältöä kuvaavaa moraalista järjestystä vaikuttavat asumisyksikön toimijoille, asukkaille ja työntekijöille kohdistettujen odotusten ja vaatimusten muotoutumiseen. Kaksi erilaista moraalijärjestystä havainnollistavat asukkaisiin kohdistettuja ristiriitaisia odotuksia, sillä toisaalta asukkaiden tulisi kiinnittyä tukiasuntoon ja työskentelyn tavoitteisiin, mutta samalla heidän tulisi orientoitua tukiasunnosta poislähtemiseen asumisjakson väliaikaisuuden vuoksi. Asumissosiaalista työtä toteuttavat työntekijät joutuvat puolestaan tasapainoilemaan asukkaiden tukemisen ja auttamisen sekä toisaalta valvonnan ja käytöksen kontrolloimisen välisessä jännitteessä. Asumissosiaalista työtä toteutettaessa auttamistyön eri ulottuvuuksia ei voi kuitenkaan asettaa vastakkain, sillä asukkaiden käyttäytymisen kontrolloimisen ja rajaamisen tavoitteena on asukkaiden asumisen jatkuvuuden turvaaminen ja siten kannatteleminen asukkaiden kohtaamien kriisien ja arkisten haasteiden edessä. Myös eri toimijat kohdistavat työntekijöihin ristiriitaisia odotuksia, sillä organisaation johto ja tilaajat odottavat työntekijöiltä kuntouttavaa otetta ja siten asukkaiden siirtymistä asumisyksiköstä eteenpäin. Asukkaat puolestaan odottavat työntekijöiden kuntouttamisen ja muutoksen mahdollisuuksien pohtimisen rinnalla toimivan tarvittaessa asukkaiden asianajajina ja puolestapuhujina arjen työssä havaittujen epäkohtien ja epäoikeudenmukaisen kohtelun ratkaisemiseksi.

8.3 Tutkimusprosessin reflektointi ja tutkijan positioiden pohdinta

Tutkimusprosessin aikana tutkija tekee lukuisia tutkimustulosten muotoutumisen kannalta olennaisia valintoja. Tutkimustulosten luotettavuuden varmistamiseksi tutkijana tulee pohtia

valittujen tutkimusmenetelmien validiteettia ja reliabiliteettia. Tutkimuksen reliabiliteettia arvioitaessa kiinnitetään huomiota aineiston analysointi- ja keruuprosessin läpinäkyvyyteen sekä systemaattiseen toteuttamiseen. Tutkimusprosessin validiteetin varmistamiseksi tutkijan tulee puolestaan arvioida tutkimuksessa sovellettavien menetelmien ja valitun aineiston sopivuutta tutkimukselle asetetun tutkimustehtävän sekä -kysymysten ratkaisemiseksi. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 17, 27–28.) Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt kuvaamaan yksityiskohtaisesti valitsemani analyysimenetelmän sekä aineiston analyysiprosessin eri vaiheet tutkimustulosten läpinäkyvyyden varmistamiseksi. Lisäksi olen raportoinut ja pohtinut aineiston keräämiseen liittyviä tekijöitä ja haastatteluiden käytännön toteuttamista. Tutkimusprosessin läpinäkyvyyden varmistamiseksi olen pyrkinyt tuomaan esille myös tutkimusasetelmani mahdollisia aukkokohtia esimerkiksi tutkimuseettisten kysymysten osalta.

Valitsin aineiston analysoimisessa analyttiseksi lähtökohdaksi tulkintarepertuaarin käsitteen. Koen itse että valitsemani aineistonkeruu- sekä analyysimenetelmän avulla sain tavoitettua yksityiskohtaisesti tukiasumisen merkityksellistämisen tavat ja paikallisen moraalisen järjestyksen rakentumisen haastateltavien puheesta. Aineistosta paikantamani tukiasumisen saamat moninaiset merkityksellistämisen tavat sekä ristiriitaisena näyttäytyvät kaksi moraalijärjestystä soveltuvat hyvin tutkimukseni metodologisiin ja analyttisiin lähtökohtiin sekä konstruktionistiseen ajatukseen tiedon muodostumisen moninaisuudesta sekä kontekstisidonnaisuudesta. Koen että seitsemän asukkaan haastatteleminen mahdollisti aineiston yksityiskohtaisen lähiluennan tutkimusasetelmani mukaisesti. Tutkittavien valikoituminen tapahtui melko sattumanvaraisesti ja sen mukaan, kuka sattui olemaan paikalla asumisyksikössä ja yhteisökokouksessa haastatteluiden toteuttamisen aikaan ja vieraillessani asumisyksikössä.

Tutkimusaineistoni sovellettavuutta ja tutkimustulosten yleistettävyyttä pohdittaessa ei voi ohittaa sukupuolinäkökulmaa. Kaikki haastattelemani asukkaat olivat miehiä ja naisten kokemukset tukiasumisesta ja asunnottomuudesta olisivat voineet tuottaa erilaisia merkityksiä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on pohdittu sukupuolen merkitystä ihmisten asunnottomuus- sekä asumiskokemusten rakentumisen perustana (esim. Granfelt 1998; Jokinen 2004; Granfelt 2013a; Haahtela 2014; Haahtela 2015). Tutkimukseni tavoitteena ei ollut tutkimussuunnitelmaa laatiessani keskittyä miesten tukiasumiskokemusten tarkastelemiseen, vaan olin kiinnostunut yleisesti asunnottomuuden kohdanneiden ihmisten tavoista merkityksellistää tukiasumista nykyisessä elämäntilanteessansa. Miesten valikoituminen haastateltaviksi omaan tutkimukseeni heijastaa tutkimuksen kohteena

olevan tukiasumisyksikön asukkaiden sukupuolijakaumaa, sillä suurin osa asumisyksikön asukkaista on miehiä. Kiinnostava jatkotutkimusaihe olisikin sukupuolinäkökulman tarkempi reflektointi. Tällöin mielenkiintoista olisi tarkastella esimerkiksi sitä, eroavatko naisten ja miesten tavat merkityksellistää tukiasumiskokemuksiaan toisistaan. Tukiasumiskokemusten muotoutumisen lisäksi jatkossa olisi kiinnostavaa tutkimukseni teoreettisten lähtökohtien suuntaamana eritellä myös sitä, vaikuttaako asukkaiden sukupuoli paikallisen moraalisen järjestyksen rakentumiseen. Aikaisemmissa tutkimuksissa on pyritty teoretisoimaan sukupuolen vaikutusta ihmisten asunnottomuus- sekä asumiskokemuksiin naissukupuolen näkökulmasta (esim. Granfelt 1998; Granfelt 2013a; Haahtela 2014; Haahtela 2015). Oman tutkimusaineistoni näkökulmasta kiinnostavaa olisi jatkossa eritellä tarkemmin miessukupuolen vaikutusta tukiasumiskokemusten rakentumiseen tietynlaiseksi esimerkiksi kriittisen miestutkimuksen käsitteiden ja lähtökohtien avulla.

Omat metodologiset ja metodiset sitoumukseni korostavat tutkimuksen tiedon muodostuksen vuorovaikutuksellisuutta. Toisen tutkimuskysymykseni ohjaamana olen kuvannut aineiston analyysiluvussa miehille haastatteluvuorovaikutuksessa avautuvia positioita. Tutkittavien positioden erittelemisen lisäksi on tiedostettava myös tutkijalle tutkimusprosessin eri vaiheissa avautuvien positioden vaikutus tutkimustulosten muotoutumiseen. Tutkimusprosessin aikana olen toiminut asumisyksikössä tutkijan roolin lisäksi aluksi harjoittelijana keväällä 2015 ja tutkimuksen valmistumisen aikoihin työntekijänä. Tutkijan roolissa toimiessani vierailin asumisyksikössä ensimmäistä kertaa, jolloin tutkimushaastatteluiden toteuttamisen aikana kohtasin asukkaat organisaation ulkopuolisena ja ennalta tuntemattomana ihmisenä. Näin ollen tutkimusaineistoa kerätessäni tutkijan ja työntekijän roolini eivät sekoittuneet toisiinsa. Koen että tutkimushaastatteluita toteutettaessa omien matkan varrella avautuvien positioden erillisyydestä on ollut hyötynä se, että haastattelutilanteessa kohdatessani asukkaat organisaation ulkopuolisena toimijana asukkaille avautui mahdollisuus tuoda esille avoimesti omat kokemuksensa sekä asumisyksikön positiivisemmista että kielteisemmin määrittyneistä puolista. Työntekijän ja tutkijan roolin sekoittuessa kohtaamistilanteessa olisi mahdollisesti myös ollut vahvemmin läsnä valtaulottuvuus, sillä asumisyksikön sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu esimerkiksi tukiasunnossa asuvien asukkaiden vuokrasopimusten allekirjoittaminen ja vuokran maksun seuranta. Näin ollen työntekijän roolissa toteutettavat haastattelut olisivat voineet heikentää asukkaiden tutkimuksen tekoon osallistumisen vapaaehtoisuuden periaatetta.

Tutkimusprosessin aikana harjoittelijana ja työntekijänä toimiessani olen saanut lisää kokemusta vuorovaikutustilanteissa toimimisesta asunnottomuuden kohdanneiden ihmisten kanssa. Tällöin kertynyt ammatillinen ja kokemustieto on avannut toisin toimimisen mahdollisuuksia. Tutkimusprosessin aikana kertyneen kokemuksen myötä haastattelutilanne olisi voinut rakentua erilaiseksi, jolloin olisin esimerkiksi saattanut asettaa toisenlaisia kysymyksiä ja osata tarttua syvällisemmin tiettyihin keskustelussa esiin tulleisiin aihealueisiin. Tutkimusaineistoa kerätessäni toimin tutkijan roolissa, kun taas aineistoa analysoidessani ja tutkimusraportin kirjoittamisvaiheessa tutkimuksen tekeminen ja harjoittelijan ja myöhemmin työntekijän positiot sekoittuivat. Olen pyrkinyt vähentämään työntekijän roolin vaikutusta tutkimustulosten ja aineistosta tekemiäni tulkintojen muotoutumiseen pyrkimällä tietoisesti tarkastelemaan aineistoa avoimesti ja ikään kuin ”vieraan silmin”. Tutkimusraporttia kirjoittaessani tiedän enemmän tutkimukseen osallistuneiden elämäntilanteesta, mutta analyysi- ja kirjoittamisvaiheessa olen ottanut lähtökohdaksi tutkimuskysymysteni ohjaamana tutkittavien haastattelutilanteessa tuottamat tukiasumisen merkityksellistämisen tavat ja kokemukselliset jäsennykset.

Koen että valitsemani teoreettiset jäsennykset toimivat hyvin tutkimuksen kohteena olevan ilmiön ja asukkaiden kuvaamien tukiasumiskokemusten ja työskentelyn käytäntöjen moninaisuuden ja ristiriitaisuuden tavoittamisen välineinä. Viimesijaisissa auttamisjärjestelmissä läsnä oleva moraalijärjestys tarjosi tarpeeksi väljän teoreettisen viitekehyksen, sallien tilaa tutkittavien omille jäsennyksille ja aineiston avoimelle lähiluennalle sekä tutkijan tulkinnalle. Asukkaiden kokemusten ja näkemysten esille tuominen tarjoaa työntekijöille välineitä reflektoida kriittisesti omia työkäytäntöjään ja havaita toisin toimimisen mahdollisuuksia asiakkaita kohdatessa. Asukkaiden näkemysten esille tuominen on jatkossakin olennaisen tärkeätä palveluiden kehittämisen kannalta asiakaslähtöisemmiksi ja asukkaiden yksilöllisiä tuen tarpeita vastaaviksi.

Jatkossa asumispalveluiden asukkaina parhaillaan elävien asiakkaiden näkemysten lisäksi tärkeätä olisi tuoda esille asumisyksiköistä eteenpäin siirtyneiden asukkaiden kokemuksia jatkoasumiseen liittyvistä tuen tarpeistaan ja arjessa kannattelevista voimavaroistansa. Palveluiden kehittämisen kannalta tärkeätä olisi myös tuoda esille niiden asiakkaiden kokemukset, joiden kohdalla tukiasumisjakso on päättynyt suunnittelemattomasti, esimerkiksi asukkaan uloskirjaamiseen asumisyksiköstä. Tällöin mahdollistuisi palvelujärjestelmän aukko kohtien paikantaminen. Asiakkaiden näkemysten esille tuomisen lisäksi tärkeätä on kuulla myös asumisyksikössä työskentelevien työntekijöiden jäsennyksiä omasta työnkuvastansa ja kokemuksistansa

asumissosiaalisen työn toteuttamisen edellytyksistä ja haasteista asunnottomuuden kohdanneiden ihmisten kanssa työskennellessä. Ruohonjuuritasolla toimivien työntekijöiden lisäksi jatkossa mielenkiintoista olisi saada tarkempaa tietoa myös johtotasolla ja esimerkiksi tilaajaryhmissä toimivien työntekijöiden näkemyksistä asumispalveluista. Eri toimijoiden kokemusten esille tuominen mahdollistaisi jaettujen tavoitteiden lisäksi myös mahdollisten ristiriitojen ja jännitteiden tarkemman erittelemisen asumisyksikössä asuvien asukkaiden, käytännön asiakastyössä toimivien työntekijöiden sekä hallinnollisempaa työtä toteuttavien työntekijöiden näkemysten välillä.

Sosiaalihuollon toimintaympäristössä on viime vuosikymmeninä tapahtunut muutoksia, jotka vaikuttavat osaltaan myös sosiaalityön tutkimukselle asetettuihin odotuksiin ja vaatimuksiin. Leena Eräsaari (2014) on pohtinut artikkelissaan yksityistämisen ja markkinaehtoistumisen aiheuttamia eettisiä haasteita sosiaalipalveluiden toimintatavoille. Muutosten mukanaan tuomat kilpailuttamisen ja tehostamisen vaatimukset ovat johtaneet sosiaalityön tuotteistamiseen sekä työn arvioimiseen määrällisiä suoritteita mittaamalla. Palveluketjun pilkkominen luo haasteita sosiaalityön arvojen mukaiselle ihmisten elämäntilanteiden kokonaisuuden hahmottamiselle ja kokonaisvaltaiselle kohtaamiselle. (Emt., 126–130, 135–140.) Näin ollen esimerkiksi tukiasumisen onnistumiset näyttäytyvät organisaation johdon ja tilaajien suuntaan asukkaiden nopeina siirtyminä tukiasunnosta asumisyksikön ulkopuoliseen itsenäisempään vuokra-asumiseen. Valitsemani tutkimusasetelma ei mahdollista tukiasumisen tehokkuusanalyysien tekemistä. Sen sijaan asukkaiden kokemusten kuunteleminen ja tukiasumisen merkitysten rakentumisen yksityiskohtainen analysoiminen avaa mahdollisuuden paikantaa asukkaiden puheesta tukiasumisen mahdollistamia pieniä arjenhallinnan muutoksia ja mielen sisäisiä liikahtuksia, joita ei voi pukea tilastojen ja määrällisten suoritteiden muotoon. Tukiasumisen henkilökohtaisten merkityksellistämisen tapojen tavoittaminen edellyttää ihmisten lähelle ja paikan päälle menemistä. Pysähtyminen kuuntelemaan ihmisten kertomuksia omasta elämästään ja asiakkuudestaan tarjoaa mahdollisuuden hahmottaa auttamistyön merkitys osana heidän elämän kokonaisuuttansa. Asunnottomille suunnatussa asumisyksikössä työntekijänä toimiessani ja asukkaita työntekijän roolissa kohdatessani olen saanut huomata saman asian kuin tutkimusta tehdessäni: valmiiden ja yksinkertaisten vastausten tai ratkaisujen sijaan kohtaamistilanteet herättävät niin työntekijässä kuin tutkijassakin uusia kysymyksiä ja ihmettelemisen aiheita.

LÄHDELUETTELO

Abell, Jackie & Myers Greg (2008) *Analyzing research interviews*. Teoksessa: Ruth Wodak & Michal Krzyzanowski (toim.) *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. New York: Palgrave Macmillan, 145–161.

ARA (2015) *Asunnottomat 2014*. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen selvitys 1/2015. Viitattu 19.2.2015, [http://www.ara.fi/fi-FI/ARAtietopankki/ARAn_selvitykset/Selvitys_12015_Asunnottomat_2014\(32596\)](http://www.ara.fi/fi-FI/ARAtietopankki/ARAn_selvitykset/Selvitys_12015_Asunnottomat_2014(32596))

ARA (2013) *Palveluasumisen opas*. Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. Viitattu 14.9.2014, <http://www.ara.fi/opaat>

Benwell, Bethan & Stokoe, Elizabeth (2006) *Discourse and identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Burr, Vivien (2003) *Social Constructionism*. 2. painos. London: Routledge.

Cronley, Courtney (2010) Unraveling the social construction of homelessness. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 20(2), 319–333.

Davies, Bronwyn & Harre, Rom (2002) Positioning: The discursive production of selves. Teoksessa: Margaret Wetherell, Stephanie Taylor & Simeon Yates (toim.) *Discourse theory and practice. A reader*. London: Sage Publications, 261–271.

Eräsaari, Leena (2014) Sosiaalityö markkinoilla. Teoksessa: Riitta Haverinen, Marjo Kuronen & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus*. Tampere: Vastapaino, 125–140.

Gergen, Kenneth (2003a) Knowledge as socially constructed. Teoksessa: Mary Gergen & Kenneth Gergen (toim.) *Social Construction. A reader*. London: Sage Publications, 15–17.

Gergen, Kenneth (2003b) Meaning in relationship. Teoksessa: Mary Gergen & Kenneth Gergen (toim.) *Social Construction. A reader*. London: Sage Publications, 148–155.

Goffman, Erving (1961) *Asylums. Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Chicago: Aldine Publishing Company.

Goffman, Erving (1963/1990) *Stigma. Notes on the management of spoiled identity*. London: Penguin Books.

Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Granfelt, Riitta (2004) *Hetkeksi jaetut maailmat? Kokemuksia vankilasta ja tuetun asumisen yhteisöstä*. Janus, 12(2), 134–154.

Granfelt, Riitta (2013a) Naisten kokemuksia kodittomuudesta ja vankeudesta. Teoksessa: Elina Virokannas & Sanna Väyrynen (toim.) *Varjoja naiseudessa*. Kuopio: UNIPress, 199–219.

Granfelt, Riitta (2013b) Asumissosiaalinen työ läsnäolotyönä – Kokemuksia naisten yhteisöstä. Teoksessa: Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 219–243.

Granfelt, Riitta (2014) Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen tuen avulla irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Teoksessa: Henrik Linderborg, Mari Suonio & Tytti Lassila (toim.) *Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla*. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1:2014. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos, 255–274.

Gubrium, Jaber & Holstein, James (2001) (toim.) *Institutional selves. Troubled identities in a postmodern world*. New York: Oxford University Press.

Gubrium, Jaber & Holstein, James (2001b) Introduction – Trying times, troubled selves. Teoksessa: Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Institutional selves. Troubled identities in a postmodern world*. New York: Oxford University Press, 1–20.

Haahtela, Riikka (2008) Asunnottomien naisten identiteetit ja osallisuuden odotukset kuntoutumiseen tähtäävässä palveluketjussa. Teoksessa: Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 224–252.

Haahtela, Riikka (2013) Työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamisia asumisyksiköissä. Teoksessa: Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) *Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin*. Diakonia ammattikorkeakoulun julkaisuja; A tutkimuksia 39. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu, 183–208.

Haahtela, Riikka (2014) Homeless women`s interpretations of women-specific social work among the homeless people. *Nordic Social Work Research*, 4(1), 5–21.

Haahtela, Riikka (2015) *Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä*. Acta Universitatis Tamperensis 2023. Tampere: Tampere University Press.

Hall, Christopher, Slembrouck, Stef & Sarangi, Srikant (2006) *Language practices in social work – Categorisation and accountability in child welfare*. New York: Routledge.

Harris, Scott (2008) Constructionism in sociology. Teoksessa: James Holstein & Jaber Gubrium (toim.) *Handbook of constructionist research*. New York: The Guilford Press, 231–247.

Heikkinen, Hannu (2010) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa: Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 3. painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 143–159.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) *Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Holstein, James & Gubrium, Jaber (2003) Inside interviewing: New lenses, new concerns. Teoksessa: James Holstein & Jaber Gubrium (toim.) *Inside interviewing – New lenses, new concerns*. Thousand Oaks: Sage Publications, 3–30.

Honkatukia, Päivi, Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2006) Vaikeat aiheet haavoittuvissa olosuhteissa. Teoksessa: Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 296–317.

Hänninen, Sakari (2010) Asunnottomuuden vastainen toiminta – menestystarinako? Teoksessa: Sakari Hänninen, Elina Palola & Maija Kaivonurmi (toim.) *Mikä meitä jakaa? Sosiaalipolitiikka kilpailuvaltiossa*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 162–180.

Hänninen, Sakari, Karjalainen, Jouko & Lahti, Tuukka (2005) Lukijalle. Teoksessa: Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.) *Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta*. Helsinki: Stakes, 3–9.

Hänninen, Vilma (2002) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Acta Universitatis Tamperensis 696. 5. painos. Tampere: Tampere University Press.

Ibarra, Peter (2008) Strict and contextual constructionism in the sociology of deviance and social problems. Teoksessa: James Holstein & Jaber Gubrium (toim.) *Handbook of constructionist research*. New York: The Guilford Press, 355–369.

Jayyusi, Lena (1984) *Categorization and the moral order*. Boston: Routledge & Kegan Paul.

Jenkins, Richard (2014) *Social Identity*. 4. painos. New York: Routledge.

Johansson, Juhani (2013) Moraalisen järjestyksen ylläpito asumispalvelujen häiriötilanteissa. Teoksessa: Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) *Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin*. Diakonia ammattikorkeakoulun julkaisuja; A tutkimuksia 39. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu, 157 – 181.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17–47.

Jokinen, Arja (2004) Asuntola kulttuurisella kartastolla. Teoksessa: Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 74–97.

Jokinen, Arja (2008) Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa: Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 110–144.

Jokinen, Arja (2012) Kategoriat, instituutiot ja sosiaalisen järjestyksen tuottaminen. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri ja moraalit – Johdatus kategoria-analyysiin*. Tampere: Vastapaino, 227–266.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1991) *Pohjimmaiset asuntomarkkinat. Diskurssianalyysi kuntatason viranomaiskäytännöistä*. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1996) *Merkitykset ja vuorovaikutus. Poimintoja asunnottomuuspuheiden kulttuurisesta virrasta*. Acta Universitatis Tamperensis A:510. Tampere: Tampereen yliopisto.

Juhila, Kirsi (1999) Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 160–198.

Juhila, Kirsi (2004) Talking back to stigmatized identities. Negotiation of culturally dominant categorizations in interviews with shelter residents. *Qualitative Social Work*, 3(3), 259–275.

Juhila, Kirsi (2008) Forms of advocacy in social welfare work with homeless women. *European Journal of Social Work*, 11(3), 267–278.

Juhila, Kirsi (2009) Objektivointi ja subjektivointi sosiaalityön käytännöissä – Michel Foucault'n perintöä tulkitsemassa. Teoksessa: Mikko Mäntysaari, Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 47–66.

Juhila, Kirsi, Hall, Christopher & Raitakari, Suvi (2010) Accounting for the clients' troublesome behaviour in a supported housing unit – Blames, excuses and responsibility in professionals' talk. *Journal of Social Work*, 10(1), 59–79.

Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi (2010) Ethics in professional interaction: Justifying the limits of helping in a supported housing unit. *Ethics and Social Welfare*, 4(1), 57–71.

Juhila, Kirsi & Abrams, Laura (2011) Special issue editorial: Constructing identities in social work settings. *Qualitative Social Work*, 10(3), 277–292.

Juhila, Kirsi (2011) Ihanat naiset asunnottomien naisten tukiyksikössä. Teoksessa: Petri Ruuskanen, Katri Savolainen & Mari Suonio (toim.) *Toivo sosiaalisessa – Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä*. Kuopio: UNIpress, 84–102.

Juhila, Kirsi (2012) Ongelmat, niiden selittäminen ja kategoriat. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri ja morali – Johdatus kategoria-analyysiin*. Tampere: Vastapaino, 131–173.

Juhila, Kirsi, Mäkitalo, Åsa & Noordegraaf, Martine (2014) Analysing social work interaction – Premises and approaches. Teoksessa: Christopher Hall, Kirsi Juhila, Maureen Matarese & Carolus van Nijnatten (toim.) *Analysing social work communication – Discourse in practice*. New York, London: Routledge, 9–24.

Juurinen, Päivi & Virtane-Olejniczak, Krista (2008) Asunnottomuuden ytimessä. Teoksessa: Tuula Hirvilammi & Markku Laatu (toim.) *Toinen vääräyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 141–155.

Kellett, Peter & Moore, Jeanne (2003) Routes to home: homelessness and home-making in contrasting societies. *Habitat International*, 27, 123–141.

- Kettunen, Marko (2007) Kysymyksiä asunnottomuudesta Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 72(4), 380–391.
- Kettunen, Marko (2013) Asunto ensin – malli Yhdysvalloista ja soveltaminen Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 78(5), 562–570.
- Kulmala, Anna (2006) *Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta*. Acta Universitatis Tamperensis 1148. Tampere: Tampere University Press.
- Kurri, Katja (2005) *The invisible moral order – Agency, accountability and responsibility in therapy talk*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 260. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kuula, Arja (2011) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Kärkkäinen, Sirkka-Liisa (1998) Asuntopolitiikka ja asunnottomuus Suomessa: Toimet asunnottomien olojen parantamiseksi asunto- ja sosiaalipolitiikan osana 1960-luvulta 1990-luvulle. Teoksessa: Sirkka-Liisa Kärkkäinen, Katri Hannikainen & Iris Heikkilä (toim.) *Asuntoja ja palveluja asunnottomille: historiaa ja nykypäivää*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, aiheita 8:1998. Helsinki: Stakes, 4–35.
- Kärkkäinen, Sirkka-Liisa (2005) Minne häviää asunnoton mielenterveysongelmainen? Teoksessa: Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.) *Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta*. Helsinki: Stakes, 293–318.
- Laki majoitus- ja ravitsemistoiminnasta (308/2006). Viitattu 1.3.2015, <http://www.finlex.fi>
- Lancione, Michele (2013) How is homelessness? *European Journal of Homelessness*, 7(2), 237–248.
- Langenhove, Luk van & Harre, Rom (1999) Introducing positioning theory. Teoksessa: Rom Harre & Luk van Langenhove (toim.) *Positioning theory: Moral contexts of intentional action*. Oxford: Blackwell Publishers, 14–31.
- Laitinen, Merja & Kemppainen, Tarja (2010) Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa: Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus, 138–177.
- Lehtonen, Leena & Salonen, Jari (2008) *Asunnottomuuden monet kasvot*. Ympäristöministeriön julkaisuja, Suomen ympäristö 3:2008. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Loseke, Donileen (2003) *Thinking about social problems. An introduction to constructionist perspectives*. 2. painos. New York: Aldine de Gruyter.
- Manninen, Markku & Tuori, Tanja (2005) A- Klinikasäätiön tuettu asuminen. Teoksessa: Raija Hynynen (toim.) *Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista*. Ympäristöministeriön julkaisuja: Suomen Ympäristö 745, Asunto- ja rakennusosasto. Helsinki: Ympäristöministeriö, 9–26.

- McKinlay, Andrew & McVittie, Chris (2011) *Identities in context. Individuals and discourse in action*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Matarese, Maureen & Caswell, Dorte (2014) Accountability. Teoksessa Christopher Hall, Kirsi Juhila, Maureen Matarese & Carolus van Nijnatten (toim.) *Analysing social work communication – Discourse in practice*. New York, London: Routledge, 44–60.
- Mattila-Aalto, Minna (2013) Päähdekuntoutuksen asiakkaan toimijuuden ja sitoutumisen perusteet. Teoksessa: Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 375–404.
- Moore, Jeanne (2007) Polarity or integration? Towards a fuller understanding of home and homelessness. *Journal of Architectural and Planning Research*, 24(2), 143–159.
- Niemi, Minna (2010) *Moraalijärjestystä tuottamassa. Tutkimus poliisityöstä lasten parissa*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 391. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Niemi, Petteri (2013) Hyvä, paha valta. Teoksessa: Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 31–54.
- Pleace, Nicholas, Culhane Dennis, Granfelt, Riitta & Knutagård, Marcus (2015) *The Finnish homelessness strategy. An international review*. Reports of the ministry of the environment 3:2015. Helsinki: Ympäristöministeriö. Viitattu 9.8.2015, <http://www.ym.fi/julkaisut>
- Pohjola, Anneli (2009) Tabut auttamisen paradoksina. Teoksessa: Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Tabujen kahleet*. Tampere: Vastapaino, 69–89.
- Pohjola, Anneli (2010) Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa: Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus, 19–74.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) *Discourse and social psychology. Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage Publications.
- Raitakari, Suvi (2006) *Neuvottelut ja merkinnät minuuksista – Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa ja tukisuunnitelmissa*. Acta Universitatis Tampensis 1183. Tampere: Tampere University Press.
- Raitakari, Suvi (2008) Aukasta kiinnipitäminen ja irtipäästäminen. Neuvotteluja yhteisön tavoittelemasta jäsenyydestä. Teoksessa: Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-Kustannus, 225–244.
- Raitakari, Suvi & Juhila, Kirsi (2011) Moraalinen järjestys ja aikuisuuden odotukset ammatillisessa vuorovaikutuksessa: esimerkkinä mielenterveyskuntoutus. Teoksessa: Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 189–214.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa: Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 22–56.

Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa: Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9–36.

Salo, Markku (toim.)(2012) Asunnottomien tehostettu tukiasuminen Tampereella kokemusarvioinnin kohteena. Teoksessa: Markku Salo & Susanna Hyvärinen (toim.) *Kokemalla kohdattu, tutkimalla tulkittu. Asunnottomien tehostettu tukiasuminen Tampereella*. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 2:2012. Lahti: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, 13–58.

Schostak, John (2006) *Interviewing and representation in qualitative research*. Maidenhead: Open University Press.

Smith, Roger (2009) *Doing social work research*. Maidenhead: Open University Press.

Somerville, Peter (2013) Understanding homelessness. *Housing, Theory and Society*, 30(4), 384–415.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Viitattu 16.4.2015, <http://www.finlex.fi>

Spencer, William (2001) Self-presentation and organizational processing in a human service Agency. Teoksessa: Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Institutional selves. Troubled identities in a postmodern world*. New York: Oxford University Press, 158–175.

Suoninen, Eero (1993) Kielen käytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 48–74.

Suoninen, Eero (1999) Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 17–36.

Suonio, Mari & Kuikka, Ulla (2012) Asunnottomien ja eri toimijoiden kertomuksia ja tulkintoja asunnottomuudesta. Teoksessa: Katja Forssen, Irene Roivainen, Satu Ylinen & Jari Heino (toim.) *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden?* Kuopio: UNIpress, 223–246.

Syrjälä, Leena, Estola, Eila, Uitto, Minna & Kaunisto, Saara-Leena (2006) Kertomuksen tutkijan eettisiä haasteita. Teoksessa: Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 181–202.

Tainio, Hannele (2007) *Päivästä päivään elämistä. Pääkaupunkiseudun asunnottomien asumispalvelut ja muuttuvat palvelutarpeet*. Pääkaupunkiseudun asunnottomien palvelujen kehittämisyksikkö- hanke. Työpapereita 2:2007. Viitattu 19.9.2014, [http://www.aikuissosiaalityo.fi/files/98/Paakaupunkiseudun asunnottomien asumispalvelut muuttuvat palvelutarpeet.pdf](http://www.aikuissosiaalityo.fi/files/98/Paakaupunkiseudun_asunnottomien_asumispalvelut_muuttuvat_palvelutarpeet.pdf)

Tainio, Hannele & Fredriksson, Peter (2009) *The Finnish homelessness strategy: From a "staircase" model to a "housing first" approach to tackling long-term homelessness*. European Journal of Homelessness, Volume 3, December 2009. Bryssel: Faentsa.

Taipale, Ilkka (1982) *Asunnottomuus ja alkoholi. Sosiaalilääketieteellinen tutkimus Helsingistä vuosilta 1937–1977*. Alkoholitutkimussäätiön julkaisu nro:32. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.

Tsemberis, Sam (2010) *Housing First. The Pathways model to end homelessness for people with mental illness and addiction*. Center City: Hazelden.

Törrönen, Jukka (2005) Toisen ääni, näkökulma ja kohteena oleminen. Teoksessa: Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen & Tuukka Lahti (toim.) *Toinen tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta*. Helsinki: Stakes, 15–37.

Vanhala, Anni (2005) *Paikka ja asiakkuus. Etnografia naisten Asuntolasta*. Acta Universitatis Tamperensis 1075. Tampere: Tampere University Press.

Varjonen, Sirkku (2013) *Ulkopuolinen vai osallistuja? – Identiteetit, ryhmäsuhteet ja integraatio maahanmuuttajien elämäntarinoissa*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisu 2013:13. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Virokannas, Elina (2004) *Normaalin rajan molemmilla puolin. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkimuksia 144. Helsinki: Stakes.

Walsh, Christine, Rutherford, Gayle & Kuzmak, Natasha (2009) Characteristics of home: Perspectives of women who are homeless. *The Qualitative Report*, 14(2), 299–317. Viitattu 3.2.2015, <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR14-2/walsh.pdf>

Ympäristöministeriö (2012) *Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012–2015*. Ympäristöministeriö. Viitattu 22.9.2014, http://www.ym.fi/fi-FI/Asuminen/Ohjelmat_ja_strategiat/Pitkaaikaisasunnottomuuden_vahentamishjelma_20122015

Ympäristöministeriö (2008) *Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015mennessä. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma*. Ohjelmatyöryhmä AHKERAT. Ympäristöministeriön raportti 10.1.2008. Viitattu 15.9.2014, [http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat_ja_hankkeet/Asunnottomuuden_vahentamishjelma/PAAVO_II/Viisaiden_ryhman_ja_ahkerien_ryhman_ehdo\(10408\)](http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat_ja_hankkeet/Asunnottomuuden_vahentamishjelma/PAAVO_II/Viisaiden_ryhman_ja_ahkerien_ryhman_ehdo(10408))

LIITTEET

Liite 1: Tutkimusesite

Haluatko kertoa kokemuksistasi tukiasumisesta?

Olen sosiaalityön opiskelija Tampereen yliopistolta ja teen opintoihini kuuluvaa pro gradu- tutkielmaa tukiasumisen merkityksistä asukkaiden elämässä. Tutkimuksen tavoitteena on tutkia tukiasunnossa asuvien asumiskokemuksia ja sitä, millaista onnistunut tukiasuminen on palvelun käyttäjien mielestä. Tutkimuksen kautta saadaan arvokasta tietoa asumispalvelujen toimivuudesta ja siitä, miten palveluja tulisi jatkossa asukkaiden näkökulmasta kehittää.

Tutkimusta varten etsin tukiasunnossa asuvia henkilöitä haastateltavaksi. Haastattelussa saadut tiedot käsitellään luottamuksellisesti. Saatuja tietoja ei luovuteta ulkopuolisille henkilöille. Haastattelussa esille tulleet asiat raportoidaan niin, ettei haastateltavia tunnisteta. Valmiissa tutkimustekstissä ei mainita haastateltavien nimi- tai osoitetietoja.

Jos olet halukas osallistumaan tutkimukseen tai haluat lisätietoja, niin voit ottaa yhteyttä suoraan minuun sähköpostitse tai [asumisyksikön nimi] työntekijöihin.

Terveisin,

Jenna Syrjälä, syrjala.jenna.i@student.uta.fi

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, sosiaalityö

Liite 2: Tutkimussuostumus

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Teitä on pyydetty haastateltavaksi tukiasumisen kokemuksia käsittelevään tutkimukseen. Teille on annettu kirjallista ja/tai suullista tietoa tutkimuksesta ja siihen osallistumisesta.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Annetun tutkimussuostumuksen voi halutessaan perua missä tutkimuksen teon vaiheessa tahansa. Tutkimuksessa esille tulleita tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja tutkimukseen osallistuvien yksityisyyttä suojaten. Tutkimushaastattelut nauhoitetaan ja nauhoitetut haastattelut kirjoitetaan tekstitiedostoksi. Tutkimusaineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimukseen osallistuminen tai osallistumattomuus ei vaikuta saamaanne palveluun tai kohteluun.

Suostumuksen antaja: haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Suostumuksen vastaanottaja: tutkijan allekirjoitus ja nimenselvennys

[kaupunki] __. __.2015

Liite 3: Haastattelurunko

Haastattelurunko:

Taustatietoja

- **elämäntilanne:** millaisena kuvaisit nykyistä elämäntilannettasi? kuinka kauan olet asunut [kaupungin nimi]? ikä?
- **asunnottomuushistoria:** kuinka kauan olet ollut asunnottomana ennen tukiasuntoon muuttamista? missä paikoissa olet aikaisemmin elänyt?
- **polku nykyiseen paikkaan:** kuinka kauan olet asunut tukiasunnossa? mitä kautta ja mistä paikasta olet tullut nykyiseen asumispaikkaasi?
- **asumispalveluhistoria:** onko sinulla aikaisempia kokemuksia muista asumispalveluista? millaisia ja mistä paikoista?

Tukiasunnossa asuminen

- **odotukset tukiasumisesta:** millaisia odotuksia sinulla oli tukiasumiseen liittyen ennen omaan asuntoon muuttamista? onko asuminen tukiasunnossa vastannut odotuksiasi?
- **oma arki tukiasunnossa:** millaista tukiasunnossa asuminen mielestäsi on? miten vietät aikaasi asumisyksikössä ja sen ulkopuolella?
- **onnistunut tukiasuminen:** mitkä tekijät mielestäsi takaavat tukiasunnossa asumisen onnistumisen? millaiset tekijät luovat haasteita asumisen onnistumiselle?
- **tuki ja apu:** mikä on mielestäsi tärkein tuki ja apu, jonka tukiasunnossa asuminen on sinulle tarjonnut? onko joku asia, johon toivoisit lisää tukea ja apua?
- **säännöt:** millaisia sääntöjä tukiasumiseen liittyy? mitä ajattelet tukiasumisen säännöistä? noudatetaanko sääntöjä hyvin? mitä ajattelet päihteettömyyden vaatimuksesta?
- **ryhmätoiminta:** millaista ryhmätoimintaa asumisyksikössä on? mitä ajattelet ryhmätoiminnasta ja osallistutko siihen itse? mitä ajattelet yhteisökokouksesta?
- **suhteet muihin asukkaisiin:** mitä kertoisit muista asukkaista täällä? millaiset suhteet sinulla on muihin asukkaisiin? mikä merkitys heillä on nykyisessä elämäntilanteessasi? millaiset tekijät mahdollistavat yhteisasumisen onnistumisen muiden asukkaiden kanssa? millaiset tekijät mielestäsi luovat haasteita yhteisasumisen onnistumiselle?
- **suhteet työntekijöihin:** miten kuvailisit suhdettasi yksikön työntekijöihin? mikä merkitys työntekijöillä on nykyisessä elämäntilanteessasi? millaisena kuvaisit hyvää kohtaamista työntekijöiden kanssa? millaiset tekijät mielestäsi estävät hyvän kohtaamisen toteutumisen?
- **muut merkitykselliset ihmissuhteet:** ketä tärkeitä ihmisiä elämääsi kuuluu? käykö sinulla yksikön ulkopuolisia vieraita ja käytkö itse usein tapaamassa muita ihmisiä yksikön ulkopuolella? mikä on mielestäsi vierailujen merkitys?

Yleistä

- mikä on suurin muutos, jonka tukiasumispaikan saaminen on sinulle tuonut verrattuna entiseen elämäntilanteeseesi? millaista elämäsi olisi, jos et asuisi nyt tukiasunnossa? olisiko sinulla jokin muu paikka, jossa voisit olla, mikäli et asuisi täällä?
- millaisia tekijöitä on mielestäsi hyvä ottaa huomioon asunnottomien asumispalvelujen järjestämisessä? miten kehittäisit nykyisiä asunnottomille suunnattuja asumispalveluja?
- mitä ajattelet tulevaisuuden asumisestasi, esimerkiksi vuoden päästä? mitä toiveita sinulla on asumiseesi liittyen? millaisena kuvaisit ”hyvää kotia”?
- mikä sai sinut osallistumaan tähän tutkimukseen?
- haluatko vielä lopuksi kysyä jotakin?